

บทที่ 2

การบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

1. ประวัติความเป็นมาของการบังคับคดีแพ่งตามกฎหมายไทย

การบังคับคดีตามประวัติศาสตร์กฎหมายไทยนั้นจะแบ่งออกเป็น 3 ช่วงด้วยกัน ช่วงแรกสมัยอยุธยา ช่วงที่ 2 สมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ที่มีผลต่อการร่างพระราชบัญญัติกระบวนการพิจารณาความแพ่งรัตนโกสินทรศก 115 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งรัตนโกสินทรศก 127 และช่วงสุดท้ายในการร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ใช้กันอยู่จนถึงปัจจุบัน

1.1 การบังคับคดีแพ่งตามกฎหมายสมัยอยุธยา

การบังคับคดีในประเทศไทยเริ่มมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการบังคับคดีครั้งแรกตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยในสมัยอยุธยานั้นเป็นสังคมระบบศักดินาเต็มรูปแบบ มีการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจปกครองเด็ดขาด ได้มีการตรากฎหมายขึ้นมากมาย โดยกฎหมายที่เกี่ยวกับการบังคับคดีนั้นจะมีบัญญัติอยู่ในกฎหมายลักษณะกู้หนี้และกฎหมายลักษณะตระลาการ¹ กฎหมายบัญญัติห้ามมิให้เจ้าหนี้ใช้กำลังเข้าบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ด้วยตนเอง หากเจ้าหนี้ได้กระทำลงกฎหมายสมัยอยุธยาได้บัญญัติให้ลงโทษ โดยเจ้าหนี้จะต้องเสียสินไหมโดยให้หักกลับกับหนี้ของลูกหนี้ หากสินไหมสูงกว่าหนี้ ลูกหนี้ก็เป็นอันหลุดพ้นการชำระหนี้และยังมีสิทธิเรียกให้เจ้าหนี้ชำระหนี้ให้แก่ลูกหนี้ได้ด้วย แต่ถ้าค่าสินไหมต่ำกว่าหนี้ ลูกหนี้ก็ชำระเฉพาะส่วนที่ขาดไปเท่านั้น และกฎหมายยังห้ามมิให้เจ้าหนี้ยึดทรัพย์สินของลูกหนี้เอง หากเจ้าหนี้กระทำไปเจ้าหนี้ต้องสูญเสียหนี้ลงกึ่งหนึ่ง แต่การที่เจ้าหนี้เข้ายึดเอาทรัพย์สินของลูกหนี้ กฎหมายในสมัยอยุธยาไม่ถือว่าเจ้าหนี้กระทำความผิดอาญา (ฐานลักทรัพย์) และเจ้าหนี้ไม่ต้องส่งทรัพย์ที่เจ้าหนี้ได้ยึดมาให้แก่ลูกหนี้ แต่กฎหมายก็ให้ความคุ้มครองแก่ลูกหนี้โดยหากราคาทรัพย์นั้นสูงกว่าจำนวนหนี้ที่ลูกหนี้มีต่อเจ้าหนี้ เจ้าหนี้ก็ต้องส่งคืนส่วนที่เกินหนี้กึ่งหนึ่งให้แก่ลูกหนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่ากฎหมายในสมัยอยุธยาห้ามมิให้เจ้าหนี้ใช้กำลังเข้า

¹อมรรัตน์ รัตนกิจเจริญ, “การบังคับคดีโดยเอกชน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), น.6.

ในส่วนของรัฐนั้นได้เริ่มเข้ามามีบทบาท โดยรัฐห้ามมิให้เจ้าหนี้ใช้กำลังบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ รัฐจึงได้บัญญัติให้มีผู้มาช่วยเหลือเจ้าหนี้ในการใช้กำลังบังคับชำระหนี้เอากับลูกหนี้ และเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการแก้แค้น รัฐจึงเข้ามาดูแลเสียเอง โดยศาล(ตระลาการ) มีคำพิพากษาแล้ว รัฐจึงจะบังคับชำระหนี้แก่ลูกหนี้แทนเจ้าหนี้ต่อไป ซึ่งศาล(ตระลาการ) จะมีหน้าที่ในการบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้เพื่อให้เป็นไปตามคำพิพากษาด้วยเป็นหน้าที่ที่มีมาแต่เดิม จนถึงในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้มีการตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น และกระทรวงยุติธรรมได้จัดตั้งกองหมายขึ้นในปรีตณโกสินทรศก 121 การบังคับคดีหลังจากนั้นตกเป็นหน้าที่ของกองหมายเรื่อยมา

วิธีการบังคับให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาในสมัยอยุธยา นั้น เป็นการบังคับเอาแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้ผู้แพ้คดีและบังคับเอาถึงเนื้อตัวร่างกายของลูกหนี้ด้วย เช่นการเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระสินไหมและพินัย(ค่าปรับ) โดยมีวิธีการ ดังนี้ เริ่มแรก กฎหมายขยายระยะเวลาให้ลูกหนี้ชำระหนี้รวม 3 ครั้งเป็นระยะเวลา 3 วัน 5 วัน และ 7 วันตามลำดับโดยนับระยะเวลาต่อเนื่องกันไป รวมเวลา 15 วัน เพื่อให้โอกาสลูกหนี้รวบรวมทรัพย์สินมาชำระหนี้ หากลูกหนี้ยังไม่ยอมชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ กฎหมายก็จะเริ่มบีบบังคับไปที่เนื้อตัวร่างกายของลูกหนี้ โดยนำลูกหนี้มากักขังและตากแดดเป็นระยะเวลา 3 วัน และใส่ชื่อคาซังไว้ในน้ำอีก 3 วัน เพื่อเป็นการบีบบังคับให้ลูกหนี้บอกว่าลูกหนี้มีทรัพย์สินทั้งหมดอยู่ที่ใดบ้าง หรือให้หาบุคคลใดๆมาชำระหนี้หรือมาเป็นประกันแก่เจ้าหนี้ แต่ถ้าลูกหนี้ไม่ยอมบอกว่าตนเองมีทรัพย์สินอยู่ที่ใด หรือไม่มีผู้ใดยินยอมมาชำระหนี้แทนหรือมาเป็นประกัน กฎหมายให้บังคับเอาจากทรัพย์สินของลูกหนี้ โดยศาล(ตระลาการ) จะสืบหาทรัพย์สินของลูกหนี้ เมื่อหาพบก็จะส่งมอบเพื่อตีใช้นี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาต่อไป แต่หากลูกหนี้ไม่มีทรัพย์สินที่จะนำมาชำระสินไหมและพินัย(ค่าปรับ) แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้ กฎหมายบัญญัติให้นำลูกหนี้มามากขังประจานกลางแดดเป็นเวลา 3 วัน และขังไว้ในน้ำอีก 3 วัน หลังจากนั้นจะถูกเขียนด้วยหนังหรือหวายในอัตรา 3 หรือ 5 ที่ต่อแสนเบี้ย และส่งตัวลูกหนี้คืนแก่นายเงิน (กรณีลูกหนี้เป็นทาส) หรือส่งตัวลูกหนี้คืนแก่มูลนาย กรณีที่ลูกหนี้เป็นไพร่(พระไอยการลักษณะตระลาการ บทที่ 48 และบทที่ 54)

ในกรณีที่สามารถยึดทรัพย์สินของลูกหนี้มาได้ กฎหมายบัญญัติวิธีการบังคับกับทรัพย์สิน ดังกล่าวของลูกหนี้อยู่ 2 วิธี คือ วิธีแรก ให้นำทรัพย์สินของลูกหนี้ไปให้แก่นายเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาโดยมิต้องนำทรัพย์สินออกขาย(พระไอยการลักษณะตระลาการ บทที่ 54) ส่วนวิธีที่สอง เป็นการบังคับคดีโดยวิธีการขายซึ่งเป็นการขายตัวลูกหนี้อันเป็นการบังคับเอาตัวลูกหนี้(พระไอยการลักษณะตระลาการ บทที่ 50) ซึ่งวิธีการดังกล่าวใช้เฉพาะหนี้ตามสัญญากู้หรือเจ้าหนี้มีสารกรรมธรรม์ ไม่ได้ใช้กับหนี้เงินทั่วไป ดังนั้นผู้ที่มาขอใช้วิธีการบังคับเอาตัวเนื้อตัวร่างกายของลูกหนี้ได้จะต้องเป็นผู้ให้กู้หรือนายเงินในการขายฝากทาส นอกจากนี้เจ้าหนี้ซึ่งมีกรรมธรรม์รายอื่นของลูกหนี้ที่ถูกขายมีสิทธิมาขอเฉลี่ยเงินที่ได้จากการขายลูกหนี้ตามสัดส่วนของจำนวนหนี้โดยจะต้องนำกรรมธรรม์ไปแสดงต่อศาล (ตระลาการ) ก่อนที่จะขายลูกหนี้ไป แต่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะได้รับเงินส่วนแบ่งที่ได้จากการขายลูกหนี้สองส่วนมากกว่าเจ้าหนี้อื่น ซึ่งวิธีการต่างๆที่ใช้บีบบังคับเอาตัวเนื้อตัวร่างกายของลูกหนี้ใกล้เคียงกับวิธีชำระความโจรสลัดตามระบบจารีตนครบาล² จะเห็นได้ว่ากฎหมายบังคับคดีในสมัยอยุธยาดังกล่าวจะมีข้อกำหนดในการบังคับลูกหนี้ให้ชำระหนี้ที่รวดเร็วและค่อนข้างรุนแรง และมีการให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ในการบังคับชำระหนี้ล่วงหน้าไปถึงสิทธิเสรีภาพทางร่างกายด้วย

กฎหมายได้ใช้วิธีการบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลเอาตัวทรัพย์สินและเนื้อตัวร่างกายของลูกหนี้เรื่อยมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และได้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการบังคับคดีเนื่องจากการปฏิรูปทางการศาลและกฎหมายไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

1.2 การบังคับคดีแพ่งตามกฎหมายสมัยรัตนโกสินทร์

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ได้มีการชำระสะสางและรวบรวมกฎหมายเก่าสมัยกรุงศรีอยุธยาขึ้นใหม่ และได้โปรดเกล้าให้ประทับตราราชการไว้เป็น 3 ดวง คือ ราชสีห์ ศขสีห์ และบัวแก้ว เรียกว่า “กฎหมายตราสามดวง” ซึ่งได้รวบรวมเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2347 หรือที่เรียกว่า “กฎหมายรัชกาลที่ 1”

² เผ่าพันธุ์ ขอบน้ำตาล, “สิทธิของผู้ซื้อทรัพย์สินโดยสุจริตในการขายทอดตลาด : ศึกษากรณีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1330,”(วิทยานพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2543),น.31-35.

และต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการปฏิรูปการศาลและกฎหมายไทยในหลายๆเรื่องรวมถึงการบังคับคดีแพ่งด้วย เริ่มตั้งแต่การออกพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะกึ่งหนี้ยืมสิน รัตนโกสินทรศก 110 (พุทธศักราช 2434) ซึ่งยกเลิกพระไอยการลักษณะกึ่งหนี้บทยที่ 50 ถึง 52 เกี่ยวกับการที่ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว และนำเรื่องล้มละลายมาใช้แทน หลังจากนั้นในรัตนโกสินทรศก 115 โดยยกเลิกการบังคับชำระหนี้ด้วยการมัดลูกหนี้แช่น้ำตากแดดตามพระไอยการลักษณะตระลาการ บทที่ 48 และได้ประกาศใช้กฎหมายฉบับแรกที่มีลักษณะเป็นสากลในการยึดและขายทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา คือ พระราชบัญญัติกระบวนพิจารณาความแพ่ง รัตนโกสินทรศก 115 ในปีเดียวกันนั้นเองเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปก่อน โดยพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวจะมีลักษณะแนวความคิดคล้ายกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ใช้อยู่ในปัจจุบันแต่ต่างกันตรงที่กระบวนการบังคับคดีทั้งหมดจะดำเนินการโดยตระลาการมิได้มีการแบ่งแยกหน้าที่เหมือนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

พระราชบัญญัติกระบวนพิจารณาความแพ่ง รัตนโกสินทรศก 115 ได้บัญญัติเรื่องการบังคับลูกหนี้ให้ชำระหนี้ตามคำพิพากษาไว้ในหมวดที่ 14-17 ตั้งมาตรา 87-110 โดยกำหนดข้อบัญญัติสำหรับวิธีการดำเนินการบังคับตามคำพิพากษามีทั้งวิธีการดำเนินการบังคับเอา กับทรัพย์สินและเนื้อตัวร่างกายของจำเลยด้วย กล่าวคือ เมื่อศาลได้ตัดสินคดีแล้วก็จะออกหมายบังคับคดีหรือหมายคำสั่งโดยออกแบบและประทับตราเมื่อคู่ความร้องขอโดยหมายนั้นจะต้องกำหนดให้ใช้เงินหรือให้ทำกิจการใดภายในกี่วันนับแต่วันใดวันหนึ่งตามแต่ศาลจะเห็นสมควร ซึ่งหมายนั้นจะต้องแจ้งแก่ผู้ต้องใช้เงิน หรือผู้ต้องกระทำการด้วยว่าถ้าไม่กระทำตามศาลจะเก็บยึดทรัพย์สินของเขาหรือจะออกหมายจับตัวมาขังไว้และจากนั้นทั้งผู้ที่มีใช้ตัวความในคดีแต่ได้ขอให้ศาลออกหมายคำสั่งหรือผู้ที่ศาลออกหมายคำสั่งให้นั้นก็มีอำนาจร้องขอให้ศาลเร่งรัดผู้ต้องรับหมายนั้นให้กระทำการตามหมายนั้นได้เหมือนดังผู้เป็นตัวความในคดีเรื่องนั้น และผู้หนึ่งผู้ใดมิใช่ตัวความในเรื่องหนึ่งเรื่องใดเป็นผู้ต้องรับหมายคำสั่งนั้นแล้วถ้ามิได้กระทำการตามหมายนั้นก็ให้ศาลเร่งรัดให้เหมือนดังผู้เป็นตัวความในคดี นอกจากนี้พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวยังให้สิทธิผู้ชนะคดีร้องขอศาลออกหมายเรียกผู้แพ้คดีมาไต่สวนและสอบถามว่าผู้แพ้คดีมีทรัพย์สินหรือมี

³อมรรัตน์ รตนกิจเจริญ, อ่างแล้ว เชิงอรุณที่ 1, น. 7.

สำหรับวิธีการบังคับคดีโดยตรงนั้นได้มีบัญญัติไว้ในหมวดที่ 16 ว่าด้วยการบังคับเร่งให้สำเร็จตามคำพิพากษา มาตรา 96 ถึงมาตรา 107 โดยให้เป็นหน้าที่ของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องขอให้ศาลบังคับ โดยศาลสามารถบังคับคดีกับทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ 2 วิธี คือบังคับเอาทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษามาตีใช้หนี้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา(พระราชบัญญัติกระบวนการพิจารณาความแพ่ง รธนโกสินทรศก 115 มาตรา 96) หรือยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษามาขายทอดตลาด(พระราชบัญญัติกระบวนการพิจารณาความแพ่ง รธนโกสินทรศก 115 มาตรา 98 ถึง 105) ซึ่งการที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะร้องขอต่อศาลให้นำทรัพย์สินของลูกหนี้มาตีใช้หนี้หรือยึดทรัพย์สินของลูกหนี้มาขายทอดตลาดได้นั้น นั้นดังกล่าวจะต้องเป็นหนี้เงินเท่านั้น สำหรับวิธีแรกเมื่อลูกหนี้ไม่ยอมชำระหนี้หรือเพิกเฉย เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องขอให้ศาลบังคับเอาทรัพย์สินสมบัติของผู้จะต้องเสียเงินมาตีใช้ได้โดยผู้ร้องต้องเสียค่าธรรมเนียม (ในปัจจุบันไม่ใช่วิธีตีใช้หนี้ภายหลังศาลมีคำพิพากษา)

สำหรับวิธีการยึดทรัพย์เป็นกรณีศาลออกหมายเร่ง (ในปัจจุบันคือหมายบังคับคดี) ซึ่งศาลต้องออกตามแบบและประทับตราและศาลก็จะมอบอำนาจให้เจ้าพนักงานในศาล (ซึ่งก็คือเจ้าพนักงานบังคับคดีในปัจจุบัน) ถือหมายไปทำการตามคำบังคับโดยมีอำนาจยึดทรัพย์สมบัติของลูกหนี้และขายทอดตลาดโดยมีข้อห้ามมิให้ยึดเครื่องที่ใช้อยู่หม่หลับนอนซึ่งใช้สอยอยู่โดยปกติตามสมควรและเครื่องสำหรับทำเลี้ยงชีพโดยประมาณรวมกันราคาไม่เกิน 20 บาท ทั้งนี้โดยการยึดให้ทำได้แต่เพียงราคาที่จะขายทอดตลาดได้ค้ำจำนวนเงินที่ศาลตัดสินและค่าธรรมเนียมและค่าใช้สอยที่เสียไปเท่านั้น นอกจากนี้สำหรับตัวและหนังสือกรรมกรรมสัญญาใดที่เป็นหลักทรัพย์ของผู้ต้องถูกเร่งศาลก็สามารถยึดเอาเป็นประกันได้ทั้งหมด หรือบางส่วนเพียงเท่าที่จำนวนหนี้เมื่อยึดทรัพย์ของลูกหนี้ได้แล้วเจ้าพนักงานศาลก็จะส่งไปเก็บรักษาไว้ที่ใด ๆ หรือไว้กับผู้ใดตามที่

“วิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ และคณะ,”การพัฒนาระบบเพื่อการบังคับชำระหนี้จากทรัพย์สินของลูกหนี้”,โครงการตามแผนพัฒนากฎหมายประจำปี 2548 เสนอคณะอนุกรรมการปรับปรุงกฎหมายเพื่อขยายโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของรัฐและติดตามการบังคับใช้กฎหมาย,สิงหาคม 2549,น. 8.

สำหรับความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานศาลในเรื่องการเร่งเก็บยึดทรัพย์นี้ได้บัญญัติไว้ใน มาตรา 106 ความว่าถ้าไม่ยึดในเวลาอันควรโดยเจ้าพนักงานศาลเพิกเฉยรู้เห็นเป็นใจกับลูกหนี้ไม่ กระทำการขายโดยรวดเร็วแล้ว ผู้ต้องเสียประโยชน์อาจร้องขอต่อศาลให้ไต่สวนและหากศาลไต่ สวนแล้วได้ความตามที่ต้องเสียประโยชน์ร้อง ศาลก็บังคับให้เจ้าพนักงานผู้กระทำความผิดนั้นใช้เงิน ในส่วนที่ต้องเสียหายโดยไม่ให้เกินกว่าเงินที่เป็นหนี้ตามหมายเร่ง ถ้าเจ้าพนักงานนั้นไม่ยินยอม ศาลก็จะออกหมายเร่งรัดเจ้าพนักงานผู้นั้นได้ จะเห็นได้ว่าภายหลังจากสมัยอยุธยามาถึงกรุง รัตนโกสินทร์กฎหมายบังคับคดีของไทยได้มีการผ่อนปรนเรื่องการบีบบังคับชำระหนี้กับลูกหนี้ ทั้ง การผ่อนปรนในเรื่องของการยึดทรัพย์สิน และผ่อนปรนในเรื่องสิทธิเสรีภาพทางร่างกาย เนื่องจาก อิทธิพลของต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทย

พระราชบัญญัติกระบวนพิจารณาความแพ่ง รัตนโกสินทรศก 115 มีผลบังคับใช้อยู่ เพียง 12 ปี ก็ได้ถูกยกเลิกและได้มีประกาศพระบรมราชโองการให้ใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง รัตนโกสินทรศก 127 ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน รัตนโกสินทรศก 127 กฎหมายฉบับนี้ได้รวบรวมกฎเกณฑ์เกี่ยวกับกระบวนพิจารณาความแพ่ง ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2435 ให้สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีผลให้ยกเลิกบทบัญญัติที่ เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความแพ่งที่ได้ใช้มาก่อนหน้า

เนื้อหาตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง รธนโกสินทรศก 127 ได้รักษาไว้ซึ่งหลักการเดิม แต่ได้ตัดบางเรื่องออกไป โดยเรื่องการบังคับคดีได้มีบัญญัติไว้ตั้งแต่ หมวดที่ 11 ว่าด้วยคำสั่งหรือคำบังคับ โดยขั้นตอนในการออกคำบังคับและหมายบังคับคดีนั้นเมื่อศาลมีคำสั่งหรือคำพิพากษาแล้วศาลจะต้องออกหมายบังคับคดีทันทีถ้าคู่ความอยู่ในศาลก็จะอ่านคำพิพากษาให้คู่ความฟัง หรือผู้ที่ชนะคดีอาจนำไปส่งให้แก่ผู้แพ้คดีเองก็ได้โดยในหมายบังคับคดีศาลจะต้องกำหนดวันที่ผู้แพ้คดีต้องกระทำการภายในกำหนดกี่วันนับแต่วันที่ทราบหรือวันที่รับหมายนั้น นอกจากนั้นศาลจะต้องกำหนดโทษไว้ด้วยหากผู้แพ้คดีไม่ปฏิบัติตาม⁵ ต่อมาหลังจากที่ครบกำหนดระยะเวลาที่ศาลได้มีหมายบังคับคดีแล้วผู้แพ้คดีไม่ปฏิบัติตามหมายดังกล่าวผู้ชนะคดีสามารถร้องขอต่อศาลขอให้ศาลออกหมายยึดทรัพย์ได้โดยศาลสามารถออกหมายประทับตราศาลมอบอำนาจให้พนักงานไปกระทำการตามคำบังคับของศาลได้ หากหนี้ตามคำพิพากษาเป็นหนี้เงินก็จะบังคับโดยการยึดและขายทอดตลาดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องดำเนินการบังคับคดีภายใน 10 ปี หากเจ้าหนี้ตามคำพิพากษามาแถลงต่อศาลว่ายังมิได้รับเงินตามคำพิพากษา ศาลจะออกหมายยึดทรัพย์ให้ทันที (พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง รธนโกสินทรศก 127 มาตรา 76) ในการยึดทรัพย์ให้ยึดเพียงประมาณราคาที่จะขายทอดตลาดให้คุ้มจำนวนเงินที่ศาลได้ตัดสินรวมถึงค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นระหว่างการยึด ค่ารักษาทรัพย์ และค่าธรรมเนียม (พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง รธนโกสินทรศก 127 มาตรา 86) แต่การยึดทรัพย์ดังกล่าวนี้ห้ามมิให้เจ้าพนักงานยึดเครื่องนุ่งห่มหลับนอนของผู้แพ้คดีที่ใช้สอยอยู่ปกติและห้ามมิให้ยึดเครื่องมือสำหรับทำเลี้ยงชีพโดยประมาณราคารวมกันแล้วไม่เกิน 20 บาท และเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาที่ชี้ให้ยึดทรัพย์สิ่งใด เป็นผู้รับผิดชอบในการที่พนักงานยึดและขายทอดตลาดทรัพย์นั้น (พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง รธนโกสินทรศก 127 มาตรา 87) ซึ่งถ้ามีผู้มาคัดค้านว่าทรัพย์ที่ยึดไว้ไม่ใช่ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา (ผู้ร้องขัดทรัพย์ตามความหมายปัจจุบัน) ศาลก็ต้องไต่สวนและมีคำสั่งต่อไป โดยการคัดค้านนั้นจะต้องคัดค้านต่อศาลก่อนวันขายทอดตลาด (พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง รธนโกสินทรศก 127 มาตรา 89) และในกรณีที่ผู้ชนะคดีสงสัยว่าผู้แพ้คดีมีทรัพย์สินอื่นอีกผู้ชนะคดีอาจขอให้ศาลมีหมายเรียกให้ผู้แพ้คดีหรือผู้อื่นมาไต่สวนเพิ่มเติมได้ และถ้าผู้แพ้คดีไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาลหรือยกยอกทรัพย์สินไปที่อื่นศาลมีอำนาจจับตัวผู้นั้นมาขังได้ ภายหลังจากที่มีการยึดทรัพย์สินของผู้แพ้คดีเรียบร้อยแล้วต่อมาศาลก็จะทำการขายทอดตลาดทรัพย์สินของผู้แพ้คดี โดยวิธีการ

⁵วิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ และคณะ, เพิ่งอ้าง, น. 10.

1.3 การร่างบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ส่วนกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าให้ร่างกฎหมายวิธีสบัญญัติให้ใช้บังคับไปพลางก่อน ดังนั้นรัตนโกสินทรศก 113 (พุทธศักราช 2437) จึงได้มีการประกาศใช้กฎหมายลักษณะพยานและในรัตนโกสินทรศก 115 (พุทธศักราช 2439) ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ต่อมาเมื่อมีการตั้งคณะกรรมการร่างกฎหมายลักษณะอาญา จึงได้มีการตั้งคณะกรรมการอีกชุดหนึ่งเพื่อร่างพระธรรมนูญศาลยุติธรรมและพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งขึ้น โดยมีแนวคิดที่จะแยกวิธีพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญาออกจากกัน แต่กฎหมายวิธีพิจารณาความที่ประกาศใช้ไปแล้วปรากฏข้อบกพร่องขึ้นหลายประการ จึงต้องประกาศใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรมและพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งขึ้นใหม่ในรัตนโกสินทรศก 127 (พุทธศักราช 2451) และพระราชบัญญัติความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน รัตนโกสินทรศก 115 (พุทธศักราช 2439) และมีแนวความคิดที่จะแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ใช้เวลาในการแก้ไข ปรับปรุง นับตั้งแต่เริ่มร่างจนประกาศใช้ครบทั้ง 6 บรรพซึ่งใช้เวลากว่า 30 ปี ประกอบกับคณะกรรมการที่มีความเชี่ยวชาญในการร่างกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมีอยู่จำกัด จึงทำให้ไม่สามารถร่างกฎหมายหลายฉบับไปพร้อมๆกันได้ การร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจึงได้

ในการร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้ร่างขึ้นโดยพิจารณาจากเค้าโครงเดิมของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง รัตนโกสินทรศก 127 ซึ่งกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ได้ทรงมีบทบาทสำคัญในการร่าง โดยอาศัยกฎหมายของประเทศอังกฤษและประเทศอินเดียเป็นหลักในการร่าง⁶ ส่วนรายละเอียดอื่นๆไม่ปรากฏรายละเอียดเกี่ยวกับร่างมากนัก เนื่องจากแฟ้มเอกสารเป็นเพียงการนำต้นร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับต่างมารวบรวมไว้ด้วยกัน โดยร่างดังกล่าวมีทั้งภาษาฝรั่งเศสและภาษาอังกฤษ นอกจากต้นร่างแล้วก็มีตัวบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องบางฉบับ แบบพิมพ์ของศาลและหนังสือโต้ตอบระหว่างผู้ที่ร่างกฎหมาย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าในช่วงปีพุทธศักราช 2454 ถึงปีพุทธศักราช 2457 นายริวเอร์ (Riviere) นักกฎหมายชาวฝรั่งเศสได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งนายริวเอร์อาศัยพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง รัตนโกสินทรศก 127 และพระราชบัญญัติลักษณะพยาน รัตนโกสินทรศก 113 เป็นหลักโดยเพิ่มเติมบทบัญญัติบางส่วนจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส และกฎข้อบังคับว่าด้วยวิธีพิจารณาในศาลกงสุลของอังกฤษในประเทศไทย พ.ศ. 2441⁷

ต่อมาในปีพุทธศักราช 2457 นายชาร์ล เลเวสกี (Charles L'Evesque) ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ร่างสืบต่อมาจากนายริวเอร์ ซึ่งนายเลเวสกีได้อาศัยร่างเดิมจากนายริวเอร์เป็นหลักโดยเพิ่มเติมบทบัญญัติบางตอนขึ้นมาใหม่ โดยบทบัญญัติส่วนใหญ่ได้ต้นร่างมาจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง รัตนโกสินทรศก 127 ซึ่งกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ได้ทรง

⁶ชาญชัย แสวงศักดิ์, อิทธิพลของฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2539), น.52.

⁷ปวิณ กุมาร, “ผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดี,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), น.21.

โดยได้บัญญัติเรื่องการบังคับคดีตามคำพิพากษา และคำสั่งไว้ในภาค 4 ลักษณะ 2 เริ่มตั้งแต่มาตรา 271-322¹⁰ หลังจากการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ.2477 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งขึ้นใหม่ทั้งสิ้น 25 ฉบับ โดยเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนที่เป็นการบังคับคดีตามคำพิพากษาและคำสั่งจำนวน 11 ฉบับ คือ

1. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2487

⁸ชาญชัย แสวงศักดิ์ และวรรณชัย บุญบำรุง, สารนารู้เกี่ยวกับการจัดทำประมวลกฎหมายของต่างประเทศและของไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2543), น.164-165.

⁹รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ลงวันที่ 1 มกราคม 2477 ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม

¹⁰วิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ และคณะ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4, น. 11.

2. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 4)
พ.ศ. 2493
3. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 5)
พ.ศ. 2499
4. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 6)
พ.ศ. 2518
5. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 7)
พ.ศ. 2521
6. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 10)
พ.ศ. 2527
7. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 18)
พ.ศ. 2542
8. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 20)
พ.ศ. 2543
9. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 21)
พ.ศ. 2547
10. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 22)
พ.ศ. 2548
11. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 25)
พ.ศ. 2551

การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2477 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันจะเป็นการแก้ไขที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งการแก้ไข ทั้ง 11 ฉบับที่ผ่านมานั้นเป็นการแก้ไขเล็กน้อยไม่กระทบกระเทือนต่อหลักการและโครงสร้างในการ บังคับชำระหนี้จากทรัพย์สินของลูกหนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2477 มากนัก ยกเว้นพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับที่ 10 พ.ศ. 2527 ซึ่งจะเป็นการแก้ไขเรื่องการฟ้องขับไล่ให้รัดกุมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากการ แก้ไขเพิ่มเติมฉบับดังกล่าวแล้วยังไม่พบว่าการแก้ไขเพิ่มเติมครั้งใดจะเป็นการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างของระบบการบังคับคดี ดังนั้นจึงอาจจะกล่าวได้ว่าระบบการบังคับ คดีในประเทศไทยปัจจุบันยังคงยึดอยู่กับรูปแบบและโครงสร้างหลักซึ่งใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2477

¹¹วิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ และคณะ,อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4,น. 13.

¹²วรรณชัย บุญบำรุง,ธนกฤต วรรณชชากุล และคณะ,ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ฉบับอ้างอิง,พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน,2553),น.753.

2. หนี้ตามคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีแพ่ง

2.1 ประเภทของหนี้ตามคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีแพ่ง

เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาแล้วโดยทั่วไปหนี้ตามคำพิพากษาในคดีแพ่งจะมีอยู่ทั้งสิ้น

3 กรณี ได้แก่

1. กรณีที่การบังคับคดีให้ชำระหนี้เงิน โดยศาลจะพิพากษาให้ลูกหนี้ชำระหนี้เป็นจำนวนเท่าใด เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาชำระหนี้เงิน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 282 บัญญัติให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรวบรวมเงินให้พอชำระหนี้ตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นซึ่งกระทำได้ 3 วิธี ได้แก่วิธียึดทรัพย์สิน อายัดสิทธิเรียกร้อง และขายทอดตลาดทรัพย์สิน

2. กรณีให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการและส่งมอบทรัพย์สิน โดยหนี้ดังกล่าวเป็นหนี้ที่ศาลสั่งให้ลูกหนี้กระทำการ งดเว้นกระทำการ หรือส่งมอบทรัพย์สิน เช่น ศาลมีคำสั่งให้จำเลยเปิดเหมืองตรงที่ปิดไว้ให้เป็นไปตามสภาพเดิม หรือศาลพิพากษาให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาส่งมอบบุตรให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ถ้าปรากฏว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบคำสั่งแล้ว และไม่ปฏิบัติตามคำสั่งภายในกำหนดเวลา ซึ่งการบังคับคดีไม่มีวิธีการอื่นใดที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะบังคับได้อีก เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาก็ต้องขอให้ศาลจับกุมหรือกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษาจนกว่าจะปฏิบัติตามคำสั่งได้

แต่สำหรับกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ขับไล่หรือต้องรื้อถอนซึ่งเป็นกรณีที่ศาลให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษากะทำการหรืองดเว้นกระทำการประเภทหนึ่งนั้น แต่เดิมไม่ได้บังคับโดยเจ้าพนักงานบังคับคดีแต่อย่างใด โดยเมื่อลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง ก็ไม่ต้องออกหมายบังคับคดี เจ้าหนี้สามารถร้องขอต่อศาลให้จับกุมและกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ตามมาตรา 297 ได้ทันที แต่ในปัจจุบันนี้ได้มีบทบัญญัติมาตรา 296 ทวิถึงสัตต เพิ่มเติมเข้ามาตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2527 ส่งผลให้การจับกุมลูกหนี้ในคดีฟ้องขับไล่หรือรื้อถอนเปลี่ยนแปลงไป โดยก่อนจับกุมต้องออกหมายบังคับคดีตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีไปจัดการเสียก่อน เมื่อลูกหนี้และบริวารไม่ยอมออกไปจึงจะจับกุมได้ โดยเจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นผู้รายงานต่อศาลขอให้จับกุมลูกหนี้และบริวารมากักขังตามมาตรา 296 จัตวา (1) ฉะนั้นคดีบังคับขับไล่และรื้อถอนจึงต้องมีหมายบังคับคดีก่อน

3. กรณีถือเอาคำพิพากษาแทนการแสดงเจตนาของลูกหนี้ตามคำพิพากษา การบังคับคดีด้วยวิธีการนี้เป็นเรื่องที่โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยทำนิติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยคำขอท้ายฟ้องระบุให้จำเลยไปทำนิติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง หากจำเลยไม่ปฏิบัติตามให้ใช้คำ

เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้วต้องมีการบังคับคดีนั้น ในการบังคับคดีคู่ความ
 ไม่อาจบังคับคดีกันเองได้ จะต้องอาศัยอำนาจของรัฐเท่านั้น ดังนั้น จึงมีการกำหนดมาตรการ
 บังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาอย่างชัดเจน¹³ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
 โดยกฎหมายดังกล่าวจะเป็นบทบัญญัติที่กำหนดแนวทาง และวิธีปฏิบัติอันเป็น
 กระบวนการภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดในคดีแล้ว เพื่อให้กระบวนการ
 ยุติธรรมมีความศักดิ์สิทธิ์และต่อเนื่อง

¹³ปวีณา มาศมุนท์ทิค, “การจำกัดสิทธิอุทธรณ์ ฎีกา ในคดีแพ่ง,” (วิทยานิพนธ์นิติ
 ศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), น. 86.

2.2 อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีในการบังคับคดีแพ่ง

ในการบังคับคดีนั้นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องบังคับคดีต่อลูกหนี้ตามคำพิพากษายกในระยะเวลา 10 ปีนับแต่วันที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 271) หากเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่บังคับคดีภายในระยะเวลาดังกล่าว เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะไม่สามารถร้องขอให้บังคับคดีได้

แต่จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่า หนี้ตามคำพิพากษาหรือคำสั่งจะมีอยู่ด้วยกัน 3 กรณีก็ตาม แต่ไม่ใช่หนี้ตามคำพิพากษาหรือคำสั่งทุกประเภทจะอยู่ในอำนาจและหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดี ทั้งนี้เนื่องจากหากลูกหนี้ตามคำพิพากษาปฏิบัติตามคำบังคับการบังคับคดีก็จะไม่เกิดขึ้น แต่ถ้าลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามระยะเวลาในคำบังคับ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาต้องร้องขอต่อศาลให้ออกหมายบังคับคดี ซึ่งหมายบังคับคดีก็คือคำสั่งของศาลที่ตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่อดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา ในการที่ศาลจะออกหมายบังคับคดีได้นั้น ศาลจะต้องออกคำบังคับก่อนเสมอ และกรณีที่ออกหมายบังคับคดีต้องเป็นกรณีที่ดำเนินการทางเจ้าพนักงานบังคับคดี ส่วนกรณีที่ไม่จำเป็นต้องดำเนินการทางเจ้าพนักงานบังคับคดีก็ไม่จำเป็นต้องออกหมายบังคับคดีเสียก่อน¹⁴ เช่น เจ้าหนี้ร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งจับกุมและกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษา¹⁵

และในกรณีที่ศาลจะต้องออกหมายบังคับคดีนั้น ต้องพิจารณาก่อนว่าหนี้ที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องปฏิบัติตามนั้นเป็นหนี้ประเภทใดและมีความจำเป็นต้องให้ศาลออกหมายบังคับคดีหรือไม่

โดยหากเราพิจารณามาตรา 276 วรรคท้าย ซึ่งบัญญัติว่า "ในกรณีที่ออกหมายบังคับคดีให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาส่งมอบทรัพย์สิน กระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือให้ขับไล่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา ให้ศาลระบุเงื่อนไขแห่งการบังคับคดีลงในหมายนั้นตามมาตรา 213 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ให้ศาลกำหนดการบังคับคดีเพียงเท่าที่สภาพแห่งการบังคับคดีจะเปิดช่องให้ทำได้โดยทางศาลหรือโดยทางเจ้าพนักงานบังคับคดี" อาจ

¹⁴ มาโนช จรมาศ, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาค 3 และ 4 ว่าด้วยอุทธรณ์และการบังคับคดี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บรรณาคม, 2516), น. 167.

¹⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2569/2522 "ในกรณีที่มิต้องบังคับคดีโดยทางเจ้าพนักงานบังคับคดี ก็มีไว้เรื่องที่จะต้องออกหมายบังคับคดีเสียก่อน เมื่อจำเลยไม่ปฏิบัติตามคำบังคับศาลมีอำนาจสั่งจับกุมและกักขังจำเลยได้"

เนื่องจากหากพิจารณาจากบทบัญญัติในภาคบังคับคดีแล้ว จะพบว่ากฎหมายไม่ได้เปิดช่องให้มีการบังคับคดีโดยทางเจ้าพนักงานบังคับคดีในทุกๆกรณีไป ดังจะเห็นได้จากมาตรา 275 ซึ่งเป็นบทบัญญัติสืบเนื่องมาจากมาตรา 272, 273 นั้นได้บัญญัติให้ศาลออกหมายบังคับคดีเฉพาะหนี้เงินเท่านั้น โดยสังเกตได้จาก (2) ที่บัญญัติว่า “จำนวนที่ยังมิได้รับชำระตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น” แสดงอยู่ว่าเป็นหนี้เงินจึงให้ออกหมายบังคับหรือที่เรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า “หมายตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดี” ได้ และในอีกกรณีหนึ่งที่กฎหมายได้บัญญัติให้ต้องมีการออกหมายบังคับคดีเพื่อแต่งตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีไปดำเนินการบังคับคดีก็คือ กรณีที่บังคับให้ขับไล่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาพร้อมบริวาร หรือกรณีต้องรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกจากที่พิพาทตามมาตรา 296 ทวิถึงมาตรา 296 สัตต ซึ่งบทบัญญัตินี้ดังกล่าวนี้มีวัตถุประสงค์เนื่องมาจากแต่เดิมนั้นเมื่อศาลพิพากษาให้ขับไล่หรือต้องออกไปโดยรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกไปจากอสังหาริมทรัพย์ที่พิพาทแล้วนั้น กรณีดังกล่าวไม่ได้บังคับโดยเจ้าพนักงานบังคับคดี ลูกหนี้ตามคำพิพากษามักจะไม่ยอมออกไป ต้องจับมากักขังจนกว่าจะยอมออกไป แต่บางกรณีแม้จะถูกขังอยู่ลูกหนี้ก็ยอมทนแต่ไม่ยอมออกไป ยังคงให้บริวารครอบครองต่อไป ครั้นจับบริวารมาขังด้วยบริวารก็ไม่ยอมออกไป เหตุผลก็คือยากจนไม่มีที่ไปหรือมิฉะนั้นก็เป็นทำเลค้าขายมีรายได้ดีจึงไม่ยอมออกไปตามคำพิพากษา แม้ตนและบริวารจะถูกจับมาขัง ก็ยังคงแสดงการครอบครองอยู่หรือหาบริวารมาอยู่ใหม่ จึงไม่มีทางเยียวยาให้เจ้าหนี้ได้เข้าครอบครอง หากจะใช้กำลังเข้าไปเองก็อาจมีความผิดฐานบุกรุก(คำพิพากษาฎีกาที่ 1260/2517) เพราะลูกหนี้ยังคงครอบครองอยู่ การบังคับคดีจึงไม่ได้ผล ด้วยเหตุนี้จึงบัญญัติมาตรา 296 ทวิ ถึง 296 สัตตขึ้น เพื่อให้มีการส่งมอบการครอบครองให้กับเจ้าหนี้ ด้วยวิธีให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเข้าไปดำเนินการทำให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจเพิ่มขึ้น การบังคับคดีมีปัญหาน้อยลง เจ้าหนี้ได้เข้าครอบครองและใช้ทรัพย์สินได้ไม่ยุ่งยาก และเมื่อกฎหมายบัญญัติให้บังคับได้ เช่นนี้ถือว่าสภาพแห่งหนี้เปิดช่องให้บังคับได้ บทบัญญัตินี้ดังกล่าวนี้นำปัญหาในการบังคับคดี ขับไล่ให้ลูกหนี้ออกจากอสังหาริมทรัพย์หรือรื้อถอนออกไปจากอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพย์สินที่ครอบครองคลี่คลายลงแม้ว่ากฎหมายจะกำหนดขั้นตอนการบังคับไว้มากขึ้น แต่เป็นการกำหนดช่องทางในการบังคับที่เป็นไปตามลำดับจนสำเร็จตามคำพิพากษาเป็นผลดีแก่คู่ความ

ดังนั้นถ้าหนี้ตามคำพิพากษาเป็นหนี้ให้ส่งมอบทรัพย์สิน หนี้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งยอมไม่ใช้หนี้เงินที่จะออกหมายบังคับคดีตามมาตรา 275 ได้ แต่หนี้

ดังนั้นตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้ที่จะมีการบังคับคดีโดยเจ้าพนักงานบังคับคดีนั้นมีอยู่ 2 เรื่องเท่านั้น¹⁶ ได้แก่

1. กรณีบังคับให้ชำระหนี้เงิน ซึ่งมีมาตรา 275 เป็นตัวหลักและมีมาตรา 276 เป็นบทขยายความ
2. กรณีที่บังคับให้ขับไล่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาพร้อมบริวาร หรือกรณีต้องรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกจากที่พิพาท ตามมาตรา 296 ทวิถึงมาตรา 296 สัตต

¹⁶ปิติกุล จีระมงคลพาณิชย์, "ปัญหาการบังคับคดีตามมาตรา 271 และมาตรา 276 กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง", โครงการวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546)

3. วิธีการบังคับคดีตามคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวก่อนมีคำพิพากษา

3.1 วิธีขอให้คุ้มครองชั่วคราว

วิธีขอให้คุ้มครองชั่วคราวก่อนมีคำพิพากษาเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดมาตรการในการคุ้มครองประโยชน์ของคู่ความก่อนพิพากษาเพื่อเป็นประกันว่าเมื่อตนเป็นฝ่ายชนะคดีแล้วย่อมได้รับการชำระหนี้จากหนี้เงินหรือหลักประกันที่วางไว้ก่อนพิพากษา หรือเป็นประกันว่าทรัพย์สินที่จะถูกบังคับคดีต่อไปเมื่อศาลพิพากษาแล้วจะไม่ถูกจำหน่ายจ่ายโอนไปเสียก่อนจนไม่มีทรัพย์สินจะบังคับคดีหรือทรัพย์สินหรือสิทธิต่างๆจะถูกคุ้มครองป้องกันไว้มิให้เสียหายระหว่างพิจารณาคดีและสามารถบังคับคดีต่อไปได้เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ชนะคดี

การคุ้มครองที่บัญญัติไว้ในวิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษามีหลักสำคัญอยู่สามประการ คือ

1. การคุ้มครองจำเลยตามมาตรา 253

มาตรา 253 บัญญัติว่า “ถ้าโจทก์มิได้มีภูมิลำเนาหรือสำนักทำการงานอยู่ในราชอาณาจักรและไม่มีทรัพย์สินที่อาจถูกบังคับคดีได้อยู่ในราชอาณาจักร หรือถ้าเป็นที่เชื่อได้ว่าเมื่อโจทก์แพ้คดีแล้วจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าฤชาธรรมเนียมและค่าใช้จ่าย จำเลยอาจยื่นคำร้องต่อศาลไม่ว่าเวลาใดๆก่อนพิพากษาขอให้ศาลมีคำสั่งให้โจทก์วางเงินต่อศาลหรือหาประกันมาให้เพื่อการชำระค่าฤชาธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายดังกล่าวได้

ถ้าศาลไต่สวนแล้วเห็นว่า มีเหตุอันสมควรหรือมีเหตุเป็นที่เชื่อได้แล้วแต่กรณีก็ให้ศาลมีคำสั่งให้โจทก์วางเงินต่อศาลหรือหาประกันมาให้ตามจำนวนและภายในระยะเวลาที่กำหนดโดยจะกำหนดเงื่อนไขใดๆตามที่เห็นสมควรก็ได้

ถ้าโจทก์มิได้ปฏิบัติตามคำสั่งศาลตามวรรคสองให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความเว้นแต่จำเลยจะขอให้ดำเนินการพิจารณาคดีต่อไป หรือมีการอุทธรณ์คำสั่งศาลตามวรรคสอง”

กรณีมาตรา 253 เป็นเรื่องคุ้มครองจำเลยก่อนพิพากษา จำเลยเท่านั้นที่จะยื่นขอตามมาตรานี้ได้ ฝ่ายโจทก์จะใช้มาตรานี้ไม่ได้ การที่กฎหมายบัญญัติมาตรานี้ไว้ก็เพื่อคุ้มครองจำเลยมิให้ถูกโจทก์กลั่นแกล้งฟ้องร้องคดีซึ่งไม่มีมูล ทำให้จำเลยต้องเสียค่าธรรมเนียมค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดีและในที่สุดเมื่อจำเลยเป็นฝ่ายชนะคดีและโจทก์เป็นฝ่ายแพ้คดี ซึ่งตามปกติเมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ศาลจะต้องสั่งไว้ในคำพิพากษาหรือคำสั่งให้โจทก์ซึ่งเป็นฝ่ายแพ้คดีใช้ค่าฤชาธรรมเนียมแทนจำเลย (มาตรา 141(5), 161) แต่ถ้าจะรอให้ถึงเวลาที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง และจำเลยชนะคดี โจทก์อาจจะหลบไปเสีย ไม่ชำระค่าฤชาธรรมเนียมดังกล่าวแล้ว

นอกจากนั้นยังมีมาตรา 253 ทวิ ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่เพิ่มเติมขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์ให้จำเลยสามารถยื่นคำร้องขอคุ้มครองประโยชน์ของตนในชั้นอุทธรณ์และฎีกาได้ด้วย เพราะแต่เดิมจำเลยต้องยื่นคำร้องขอคุ้มครองชั่วคราว “ก่อนวันสืบพยาน” ซึ่งหมายความว่าต้องยื่นต่อศาลชั้นต้นเพราะวันสืบพยานมีเฉพาะในศาลชั้นต้นเท่านั้น(คำสั่งคำร้องที่ 642/2503)แต่ในความเป็นจริงใจทักอาจเป็นบุคคลที่อยู่ในเงื่อนไขของกฎหมายตามมาตรา 253 วรรคหนึ่งและแพ้คดีในศาลชั้นต้นแล้วยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไปแล้วแต่กรณี

มาตรา 253 ทวิ “ในกรณีที่โจทก์ได้ยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาคัดค้านคำพิพากษา ถ้ามีเหตุใดเหตุหนึ่งตามมาตรา 253 วรรคหนึ่ง จำเลยอาจยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาแล้วแต่กรณีไม่ว่าเวลาใดก่อนพิพากษา ขอให้ศาลมีคำสั่งให้โจทก์วางเงินต่อศาลหรือหาประกันมาให้เพื่อการชำระค่าฤชาธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายดังกล่าวได้

ในระหว่างที่ศาลชั้นต้นมิได้ส่งสำนวนความไปยังศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา คำร้องตามวรรคหนึ่งให้ยื่นต่อศาลชั้นต้น และให้ศาลชั้นต้นทำการไต่สวน แล้วส่งคำร้องนั้นพร้อมด้วยสำนวนความไปให้ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาสั่ง

ให้นำความในมาตรา 253 วรรคสองและวรรคสาม มาใช้บังคับแก่การพิจารณาในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาโดยอนุโลม”

2. โจทก์ขอให้คุ้มครองชั่วคราว

โจทก์อาจยื่นคำขอให้คุ้มครองประโยชน์ของตนชั่วคราวก่อนพิพากษาได้ตามมาตรา 254 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งกำหนดวิธีขอให้คุ้มครองชั่วคราวไว้ 4 กรณีดังต่อไปนี้

¹⁷ ประจักษ์ พุทธิสมบัติ,คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาคบังคับคดี(กรุงเทพมหานคร : บริษัท มีสมบัติ จำกัด,2550),น.7.

(1) ให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่พิพาทหรือทรัพย์สินของจำเลยทั้งหมดหรือบางส่วนไว้ก่อนพิพากษา รวมทั้งจำนวนเงินหรือทรัพย์สินของบุคคลภายนอกซึ่งถึงกำหนดชำระแก่จำเลยโดยทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดได้ก็คือ

- ทรัพย์สินที่พิพาท ซึ่งแต่เดิมจะยึดหรืออายัดได้เฉพาะทรัพย์สินของจำเลยเพื่อเป็นประกันการชำระหนี้เมื่อโจทก์ชนะคดีเท่านั้น

- ยึดหรืออายัดทรัพย์สินของจำเลย เพื่อเป็นประกันว่าเมื่อโจทก์ชนะคดีแล้วจะมีทรัพย์สินของจำเลยเพื่อการชำระหนี้เงินตามคำพิพากษาได้ ซึ่งเมื่อโจทก์ชนะคดีแล้วก็จะมีผลตามมาตรา 260(2) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กล่าวคือมีผลต่อไปเป็นการยึดทรัพย์สินในชั้นบังคับคดี แต่ถ้าทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดเป็นเงินก็ชำระหนี้ให้โจทก์ไปได้เลย

- ยึดหรืออายัดจำนวนเงินหรือทรัพย์สินของบุคคลภายนอกซึ่งถึงกำหนดชำระแก่จำเลย

ซึ่งในกรณีนี้ศาลจะมีคำสั่งไปยังเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่อดำเนินการยึดหรืออายัดทรัพย์สินดังกล่าวข้างต้น แต่ในการยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่พิพาทนี้อาจมีปัญหาลงต่อไปในชั้นบังคับคดีได้ เนื่องจากในชั้นบังคับคดีนั้นไม่ได้แก้ไขบทบัญญัติที่แสดงให้เห็นว่าจะยึดทรัพย์สินที่จำเลยจะต้องส่งคืนให้แก่โจทก์ได้¹⁸ คงมีแต่บทบัญญัติที่ให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินของจำเลยมาเพื่อขายทอดตลาดใช้หนี้เงินเท่านั้น (ดูมาตรา 275 ประกอบกับมาตรา 276 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง) นอกจากนั้นกฎหมายบัญญัติให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินได้ทั้งหมดหรือบางส่วน แต่อย่างไรก็ตามเจ้าพนักงานบังคับคดีจะยึดหรืออายัดทรัพย์สินของจำเลยเกินกว่าที่พอชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ไม่ได้ ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 284 ประกอบกับมาตรา 259 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

(2) ขอให้ศาลมีคำสั่งตามมาตรา 254(2) ซึ่งได้แก่

- ห้ามชั่วคราวมิให้จำเลยกระทำการซ้ำหรือกระทำต่อไป ซึ่งการละเมิดหรือการผิดสัญญาหรือการกระทำที่ถูกร้อง หรือ

- มีคำสั่งอื่นใดในอันที่จะบรรเทาความเดือดร้อนเสียหายที่โจทก์อาจได้รับต่อไปเนื่องจากการกระทำของจำเลย หรือ

- มีคำสั่งชั่วคราวมิให้จำเลยโอนขาย ยักย้าย หรือจำหน่ายทรัพย์สินที่พิพาทหรือทรัพย์สินของจำเลย หรือ

¹⁸ ประจักษ์ พุทธิสมบัติ, เพิ่งอ้าง น. 29

- มีคำสั่งให้หยุดหรือป้องกันการเปลี่ยนไปเปล่าหรือการบุบสลายซึ่งทรัพย์สินดังกล่าว

(3) ให้ศาลมีคำสั่งให้นายทะเบียน พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือบุคคลอื่นที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ระงับการจดทะเบียน การแก้ไขเปลี่ยนแปลงทะเบียน หรือการเพิกถอนการจดทะเบียนที่เกี่ยวกับทรัพย์สินที่พิพาทหรือทรัพย์สินของจำเลยหรือที่เกี่ยวกับการกระทำที่ถูกร้องไว้ชั่วคราวจนกว่าคดีจะถึงที่สุดหรือศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น ทั้งนี้เท่าที่ไม่ขัดแย้งต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

(4) ให้จับกุมและกักขังจำเลยไว้

คดีทั่วไปไม่ว่าข้อพิพาทจะเป็นอย่างไร ถ้าสภาพแห่งหนี้ตามคำขอท้ายฟ้องสามารถบังคับได้ โจทก์อาจขอให้คุ้มครองชั่วคราวได้ตามที่บัญญัติในมาตรานี้ ยกเว้นคดีบางประเภท คือ

1. คดีมโนสาเร่ มาตรา 254 ห้ามโจทก์ยื่นคำขอคุ้มครองประโยชน์ของโจทก์ในคดีมโนสาเร่ ซึ่งมีความหมายตามที่บัญญัติในมาตรา 189 คือ

(1) คดีที่มีคำขอให้ปลดปล่อยทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ไม่เกินสามแสนบาทหรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

(2) คดีฟ้องขับไล่บุคคลใดๆออกจากอสังหาริมทรัพย์ อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าได้ในขณะที่ยื่นฟ้องไม่เกินเดือนละสามหมื่นบาทหรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

2. คดีที่โดยสภาพแห่งคำฟ้องไม่อาจขอได้ ที่ว่าสภาพแห่งคำฟ้อง หมายถึง การฟ้องขอให้บังคับอย่างไร ถ้าสภาพที่จะบังคับคดีกันไม่มีหรือไม่เปิดช่องทางให้ทำได้ ก็ไม่อาจขอคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาได้ เช่น คดีฟ้องหย่า (ไม่ได้เรียกร้องทรัพย์สินกัน) จะมีผลเมื่อคำพิพากษาถึงที่สุด(ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1531 วรรคสอง) ไม่มีอะไรจะต้องคุ้มครองระหว่างพิจารณาคดีของศาล ยกเว้นการสั่งชั่วคราวตามที่เห็นสมควร(ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1530) หรือคดีฟ้องให้เพิกถอนการสมรส ฟ้องขอให้รับรองบุตร ฟ้องขอให้เพิกถอนผู้จัดการมรดก เป็นต้น คดีเหล่านี้ไม่มีเรื่องที่โจทก์จะขอคุ้มครองในระหว่างพิจารณา

โจทก์จะขอให้คุ้มครองอย่างไรได้บ้างขึ้นอยู่กับข้อพิจารณาว่าคำฟ้องและคำขอท้ายฟ้องให้บังคับอย่างไรก็ต้องขอให้คุ้มครองตามคำขออย่างนั้นและการขอเช่นนั้น “สภาพแห่งการบังคับ” จะเปิดช่องให้ทำได้หรือไม่ โดยถ้าโจทก์ชนะคดีแล้วสามารถบังคับต่อไปตามวิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาที่ใช้ไปนั้น ก็ถือว่าวิธีการชั่วคราวที่ใช้ไปนั้นถูกต้องชอบด้วยกฎหมาย

โดยหากเป็นกรณีที่โจทก์ขอให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ใช้วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา ตามมาตรา 254 ข้างต้นนั้น แต่มีเหตุฉุกเฉิน กฎหมายได้บัญญัติให้โจทก์สามารถที่จะยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งหรือออกหมายโดยไม่ชักช้าได้ตามมาตรา 266 ซึ่งบัญญัติว่า

“ในกรณีมีเหตุฉุกเฉินเมื่อโจทก์ยื่นคำขอตามมาตรา 254 จะยื่นคำร้องรวมไปด้วยเพื่อให้ศาลมีคำสั่งหรือออกหมายตามที่ขอโดยไม่ชักช้าก็ได้

เมื่อได้ยื่นคำร้องเช่นว่ามานี้ วิธีพิจารณาและชี้ขาดคำขอนั้น ให้อยู่ภายใต้บังคับ บทบัญญัติมาตรา 267 มาตรา 268 และมาตรา 269”

ส่วนกรณีใดที่จะเรียกว่า “เป็นกรณีที่มีเหตุฉุกเฉิน” กฎหมายไม่ได้ให้คำจำกัดความไว้ แต่พอเข้าใจตามวัตถุประสงค์ว่าเป็นกรณีที่ถ้าได้ความจริงตามที่โจทก์อ้างแล้ว จำเป็นหรือสมควรที่ศาลจะมีคำสั่งหรือออกหมายตามที่โจทก์ขอโดยไม่ชักช้า มิฉะนั้นจะเกิดความเสียหายแก่โจทก์ได้ โดยศาลจะทำการไต่สวนคำขอคุ้มครองชั่วคราวตามมาตรา 254 กับคำขอในกรณีในเหตุฉุกเฉินตามมาตรา 266 พร้อมกันไปทั้งสองฉบับ¹⁹ กรณีทางปฏิบัติถ้ามีการร้องขอในเหตุฉุกเฉิน โจทก์ต้องเตรียมพยานหลักฐานมาให้พร้อมเมื่อศาลได้รับคำขอแล้วจะสั่งเรียกไต่สวนทันที จะเห็นได้จากบทบัญญัติในมาตรา 267, 268 และมาตรา 269 ได้กำหนดวิธีการไต่สวนเป็นการด่วนไว้

3. คุ้มครองประโยชน์ของคู่ความตามมาตรา 264

มาตรา 264 บัญญัติว่า “นอกจากกรณีที่บัญญัติไว้ในมาตรา 253 และมาตรา 254 คู่ความชอบที่จะยื่นคำขอต่อศาล เพื่อให้มีคำสั่งกำหนดวิธีการคุ้มครองประโยชน์ของผู้ขอในระหว่างการพิจารณาหรือเพื่อบังคับตามคำพิพากษา เช่น ให้นำทรัพย์สินหรือเงินที่พิพาทมาวางต่อศาลหรือต่อบุคคลภายนอกหรือให้ตั้งผู้จัดการหรือผู้รักษาทรัพย์สินของห้างร้านที่ทำการค้าที่พิพาท หรือให้จัดให้บุคคลผู้ไร้ความสามารถอยู่ในความปกครองของบุคคลภายนอก

คำขอตามวรรคหนึ่งให้บังคับตามมาตรา 21, 25, 227, 228, 260, 262”

¹⁹ ญัฐพงศ์ สุพานาเนติพงศ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4 วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาและการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง, พิมพ์ครั้งที่ 1 (

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่ามาตรา 253 นั้นบัญญัติเพื่อคุ้มครองจำเลย ส่วนมาตรา 254 บัญญัติเพื่อคุ้มครองโจทก์ แต่มาตรานี้เป็นบทบัญญัติซึ่งแตกต่างจากมาตรา 253 และมาตรา 254 เนื่องจากมาตรานี้เป็นกรณีที่คู่ความขอให้คุ้มครองประโยชน์ในระหว่างพิจารณา ซึ่งคู่ความมิได้หมายความว่าเฉพาะโจทก์หรือจำเลยเท่านั้น แต่บุคคลอื่นซึ่งเข้ามาเป็นคู่ความในคดีก็สามารถยื่นคำขอตามมาตรา 253 ได้

โดยคู่ความอาจมีคำขอให้ศาลกำหนดวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ

1. เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้ขอในระหว่างพิจารณา
2. เพื่อบังคับตามคำพิพากษา

มาตรา 264 เป็นบทบัญญัติให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางที่จะคุ้มครองประโยชน์ของคู่ความไม่เฉพาะในระหว่างพิจารณาเท่านั้น แต่ยังคุ้มครองประโยชน์คู่ความเพื่อบังคับตามคำพิพากษาด้วย คำว่า “เพื่อบังคับตามคำพิพากษา” หมายถึงกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาแล้ว แต่ไม่หมายถึงพิพากษาถึงที่สุดเพราะหากมีคำพิพากษาถึงที่สุดก็สามารถบังคับคดีตามคำพิพากษาได้ ไม่ต้องขอคุ้มครอง อย่างไรก็ตามบุคคลที่เข้ามาเป็นคู่ความในระหว่างบังคับคดีอาจเกิดจากการร้องขอทรัพย์ตามมาตรา 288 หรือผู้ขอเฉลี่ยทรัพย์ตามมาตรา 290 ผู้มีสิทธิร้องเข้ามาตามมาตรา 287, 289 บุคคลผู้อ้างว่าไม่ใช่บริวารของจำเลยและร้องขอแสดงอำนาจพิเศษตามมาตรา 296 จัตวา ผู้ร้องขอขึ้นบังคับคดี(คำพิพากษาฎีกาที่ 1776/2534) เป็นต้น

มาตรา 264 ได้ยกตัวอย่างไว้ 3 ประการ ซึ่งเป็นเพียงการแสดงแนวทางให้ศาลใช้ดุลพินิจคุ้มครองประโยชน์ของผู้ขอ ดังนั้นอาจมีกรณีที่สมควรนำวิธีการคุ้มครองชั่วคราวตามมาตรา 264 มาใช้ได้อีกมาก แต่แนวคำพิพากษาฎีกายังจำกัดให้อยู่ในขอบเขตของคำฟ้องและคำขอท้ายฟ้องและคำให้การกับคำขอในคำให้การเท่านั้น น่าจะมีกรณีที่คุ้มครองได้อย่างอื่นอีกดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งตัวอย่าง 3 ประการ ได้แก่

1. ขอให้นำทรัพย์สินหรือเงินที่พิพาทมาวางต่อศาลหรือต่อบุคคลภายนอก
2. ให้ตั้งผู้จัดการหรือผู้รักษาทรัพย์สินของห้างร้านที่ทำการค้าที่พิพาท
3. ขอให้จัดให้บุคคลไร้ความสามารถให้อยู่ในความปกครองของบุคคลภายนอก

กรณีนี้เช่น การฟ้องขอให้ถอดถอนผู้ใช้อำนาจปกครองผู้เยาว์หรือถอดถอนผู้อนุบาลระหว่างพิจารณาขอให้ผู้ปกครองหรือผู้อนุบาลชั่วคราวได้

ส่วนคำขอในกรณีอื่นที่มีคำพิพากษาศาลฎีกาและคำสั่งศาลฎีกาวินิจฉัยไว้ดังนี้

1. ผู้ร้องขัดทรัพย์ขอให้งดการขายทอดตลาดไว้ก่อน กล่าวคือ ในคดีร้องขัดทรัพย์ซึ่งศาลชั้นต้นยกคำร้อง เมื่อผู้ร้องขัดทรัพย์อุทธรณ์ ย่อมขอให้งดการขายทอดตลาดทรัพย์ที่ร้องขัดทรัพย์ไว้ก่อนได้ ดังเช่นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 222/2513

2. ขอให้ห้ามทำนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินที่พิพาท เช่น คำสั่งคำร้องที่ 165/2503 คดีนี้พิพาทกันเรื่องที่ดิน ศาลอุทธรณ์พิพากษาให้จำเลยรื้อห้องแถวออกไปจากที่ดินของโจทก์ จำเลยฎีกาและยื่นคำร้องว่าขณะนี้ออกโฉนดที่ดินแล้วแต่ยังอยู่ที่สำนักงานที่ดิน หากโจทก์รับไปจะนำไปขายทำให้ยุ่งยากหากจำเลยชนะคดีขอให้ศาลสั่งให้เจ้าพนักงานที่ดินระงับการออกโฉนดและระงับการทำนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดินแปลงนี้ไว้ก่อนศาลฎีกามีคำสั่งให้ศาลชั้นต้นสั่งเจ้าพนักงานที่ดินระงับการทำนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดินไว้จนกว่าจะถึงที่สุด

3. ขอให้จำเลยส่งบุตรคืนให้โจทก์เป็นผู้อุปการะดูแลในระหว่างพิจารณา เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2151/2523 โจทก์ฟ้องจำเลยขอให้ถอนอำนาจปกครองเด็ก โดยให้โจทก์เป็นผู้ใช้อำนาจปกครองและให้จำเลยส่งมอบเด็กคืนให้แก่โจทก์ การที่โจทก์ยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้จำเลยส่งมอบเด็กให้โจทก์ในระหว่างพิจารณาจึงเกี่ยวกับประโยชน์ของโจทก์ที่มีอยู่ในคดีโจทก์จึงมีสิทธิร้องขอได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 264 และคำร้องของโจทก์ดังกล่าวไม่ขัดกับคำฟ้อง

4. คู่ความตกลงประมูลทรัพย์สินที่พิพาท กรณีนี้เป็นเรื่องคู่ความตกลงกัน หากคู่ความไม่ยินยอมศาลจะบังคับไม่ได้ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1079-1080/2495 โจทก์จำเลยเป็นความพิพาทกันเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินระหว่างพิจารณา โจทก์ยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งโจทก์จำเลยมาประมูลการเช่าที่พิพาทเอาเงินมาวางศาลได้ ดังนี้ ศาลจะสั่งให้มีการประมูลการเช่าที่พิพาทได้ในเมื่อจำเลยตกลงยินยอมด้วยถ้าจำเลยไม่ยินยอมประมูลแล้ว ศาลไม่มีอำนาจสั่งบังคับให้จำเลยจำต้องประมูล

3.2 อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีในการบังคับคดีตามคำสั่งคุ้มครอง

ชั่วคราว

กฎหมายได้บัญญัติวิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาขึ้นเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของคู่ความก่อนพิพากษาเพื่อเป็นประกันว่าฝ่ายที่ชนะคดีนั้นจะได้รับชำระหนี้จากเงินหรือหลักประกันที่วางไว้ก่อนพิพากษา หรือเป็นประกันว่าทรัพย์สินที่จะถูกบังคับคดีต่อไปเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้วจะไม่ถูกจำหน่ายจ่ายโอนไปเสียก่อน หรือทรัพย์สินและสิทธิต่างๆจะถูกคุ้มครองป้องกันไว้มิให้เสียหายระหว่างพิจารณาคดีและสามารถบังคับคดีต่อไปได้เมื่อศาลพิพากษาให้ชนะ

และเมื่อพิจารณามาตรา 254(2) แล้วจะพบว่าในการขอคุ้มครองชั่วคราวตามมาตราดังกล่าว อาจมีบางกรณีที่ต้องดำเนินการโดยเจ้าพนักงานบังคับคดี เช่น กรณีที่โจทก์ยื่นคำร้องขอคุ้มครองประโยชน์ชั่วคราวก่อนพิพากษาโดยขอให้จำเลยรื้อถอนกำแพงพิพาทออกไปเพื่อให้โจทก์ได้ใช้ทางภาระจำยอมได้ เป็นการขอให้ศาลมีคำสั่งอันที่จะบรรเทาความเดือดร้อนที่โจทก์ได้รับเนื่องจากการกระทำของจำเลยที่ถูกฟ้องร้อง ตามมาตรา 254(2)²⁰ หากศาลมีคำสั่งให้รื้อถอนกำแพงพิพาทบางส่วน หากจำเลยไม่ยอมรื้อถอน เช่นนี้ศาลจะมีคำสั่งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีไปดำเนินการรื้อถอน เช่นนี้ย่อมจะเห็นได้ว่าวิธีการคุ้มครองชั่วคราวตามมาตรา 254(2) นั้นอาจมีบางกรณีที่อยู่ในอำนาจและหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 259 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งบัญญัติให้นำบทบัญญัติลักษณะ 2 ว่าด้วยการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง มาใช้บังคับแก่วิธีการชั่วคราวที่ศาลสั่งด้วยโดยอนุโลมนั่นเอง

²⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 7221/2544 “โจทก์ฟ้องขอให้บังคับจำเลยรื้อถอนกำแพงพิพาทซึ่งจำเลยได้ก่อสร้างปิดทกทางภาระจำยอมอันเป็นการละเมิดต่อโจทก์ในการใช้ทางภาระจำยอมเข้าสู่ที่ดินของโจทก์ การที่โจทก์ยื่นคำร้องขอคุ้มครองประโยชน์ชั่วคราวก่อนพิพากษาโดยขอให้จำเลยรื้อถอนกำแพงที่พิพาทออกไปเพื่อโจทก์จะได้ใช้ทางภาระจำยอมได้นั้น จึงเป็นการขอให้ศาลมีคำสั่งอันที่จะบรรเทาความเดือดร้อนที่โจทก์ได้รับเนื่องจากการกระทำของจำเลยที่ถูกฟ้องร้องดังกล่าวตามมาตรา 254(2) กรณีตามคำร้องมีเหตุขอให้ศาลมีคำสั่งใช้วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของโจทก์ได้ และคดีปรากฏว่าจำเลยซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินการยทรัพย์ได้ก่อสร้างกำแพงปิดทกทางภาระจำยอม ทำให้โจทก์ไม่สามารถผ่านเข้าออกที่ดินของโจทก์ซึ่งเป็นสามยทรัพย์ได้โดยสะดวก เช่นนี้กรณีมีเหตุสมควรและเพียงพอที่จะนำวิธีคุ้มครองที่โจทก์ขอมาใช้บังคับตามมาตรา 254 เฉพาะบริเวณที่ติดกับที่ดินของโจทก์ได้”

ส่วนกรณีของวิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาตามมาตราอื่นนั้น ศาลจะมีคำสั่งให้ใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวตามมาตราเหล่านั้นอย่างไรย่อมขึ้นอยู่กับสภาพแห่งคำฟ้องว่าเปิดช่องให้ทำได้หรือไม่ และจะใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวอย่างไร

แต่มีข้อสังเกตว่าตามมาตรา 254(1) นั้นได้มีการบัญญัติให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่พิพากษาได้ ซึ่งแต่เดิมก่อนมีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 15) พ.ศ.2538 นั้นกฎหมายได้บัญญัติให้ยึดหรืออายัดได้เฉพาะทรัพย์สินของจำเลยเท่านั้น แต่ไม่รวมถึงทรัพย์สินที่พิพากษา เนื่องจากการยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นมีขึ้นเพื่อเป็นประกันสำหรับหนี้เงินของจำเลยที่ถูกโจทก์ฟ้องให้ชำระเมื่อโจทก์ชนะคดีแล้วจะได้บังคับคดีต่อไปโดยการขายทอดตลาดชำระหนี้นั่นเอง แต่ในปัจจุบันนั้นการยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นรวมถึงทรัพย์สินที่พิพากษาด้วย เช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดปัญหาที่ต้องพิจารณาว่าหากพิจารณาด้วยบทกฎหมายในชั้นบังคับคดีแล้วจะพบว่าไม่มีบทบัญญัติใดที่แสดงให้เห็นว่าจะยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่พิพากษาได้แต่อย่างใด คงมีแต่บทบัญญัติให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินของจำเลยมาเพื่อขายทอดตลาดใช้หนี้เงินเท่านั้น (มาตรา 275)

4. กระบวนการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยเรื่องการบังคับคดีตามคำพิพากษาและคำสั่ง ในลักษณะ 2 ได้แบ่งวิธีการบังคับชำระหนี้จากทรัพย์สินของลูกหนี้ออกเป็น 2 หมวด ได้แก่ หมวด 1 หลักทั่วไป และหมวด 2 วิธีการยึดทรัพย์สิน อายัดทรัพย์สิน และการจ่ายเงิน โดยไล่เรียงกระบวนการและขั้นตอนการบังคับคดีต่อเนื่องกันไปตั้งแต่มาตรา 271 ถึงมาตรา 323 ซึ่งนอกจากเนื้อความที่ปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้ว แนวทางการปฏิบัติและบังคับใช้กฎหมายบังคับคดียังยึดอยู่กับระเบียบ ข้อบังคับ และคำสั่งต่างๆของกรมบังคับคดี ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการบังคับคดีด้วย การศึกษาทำให้เข้าใจถึงกระบวนการบังคับคดีตามกฎหมายปัจจุบัน จึงต้องศึกษาจากกฎระเบียบทั้งสองส่วนควบคู่กันไป

โดยการบังคับคดีเริ่มต้นขึ้นเมื่อคู่ความหรือบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายแพ้คดีมิได้ปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งไม่ว่าทั้งหมดหรือแต่บางส่วนภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดให้ใช้เงินหรือส่งทรัพย์สิน กระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ชนะคดีหรือเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาชอบที่จะร้องขอให้มีการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นภายในระยะเวลา 10 ปี เพื่อให้ตนได้รับชำระหนี้ครบถ้วน (มาตรา 271) ซึ่งกำหนดระยะเวลา 10 ปี ในการบังคับ

4.1 ผู้มีอำนาจในการบังคับคดี

ในการบังคับคดีแพ่งนั้นย่อมเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งบทบัญญัติมาตรา 278 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ได้บัญญัติให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจในฐานะเป็นผู้แทนของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาในอันที่จะรับชำระหนี้หรือทรัพย์สินที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษานำมาวาง และมีอำนาจที่จะยึดหรืออายัดและยึดถือทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาไว้ และมีอำนาจที่จะเอาทรัพย์สินออกขายทอดตลาด ทั้งมีอำนาจที่จะจำหน่ายทรัพย์สินหรือเงินรายได้จากการนั้น และดำเนินวิธีการบังคับต่างๆ ไปตามที่ศาลได้กำหนดไว้ในหมายบังคับคดี

การดำเนินการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดีนั้น กฎหมายได้บัญญัติวิธีการขั้นตอน อำนาจและหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีให้มีความชัดเจนต่อการปฏิบัติหน้าที่ได้โดยชอบในฐานะตัวแทนเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาที่จะดำเนินการเพื่อให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้รับชำระหนี้จนเต็มจำนวน ในขณะที่เดียวกันก็มีขั้นตอนที่ต้องการจะคุ้มครองลูกหนี้ตามคำพิพากษามิให้ได้รับผลกระทบจากการกระทำของเจ้าพนักงานบังคับคดีจนเกินสมควร เช่น เจ้าพนักงานบังคับคดีจะดำเนินการบังคับคดีได้เฉพาะในเวลากลางวันและในวันทำการงานปกติเท่านั้น เว้นแต่กรณี

4.2 เจ้าพนักงานบังคับคดี

4.2.1 คำจำกัดความของเจ้าพนักงานบังคับคดี

แต่เดิมเจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นเจ้าพนักงานศาล ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2543 ศาลยุติธรรมแยกออกจากกระทรวงยุติธรรม กรมบังคับคดีมาสังกัดในกระทรวงยุติธรรมทำให้ต้องแก้ไขบทวิเคราะห์ศัพท์ของเจ้าพนักงานบังคับคดี มาตรา 1 (14) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 20) พ.ศ. 2543 ว่า “เจ้าพนักงานบังคับคดี” หมายความว่า เจ้าพนักงานในสังกัดกรมบังคับคดีหรือพนักงานอื่นผู้มีอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้อยู่ในอันที่จะปฏิบัติตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในภาค 4 แห่งประมวลกฎหมายนี้เพื่อคุ้มครองสิทธิของคู่ความในระหว่างการพิจารณาหรือเพื่อบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเจ้าพนักงานบังคับคดีหมายถึง บุคคล 2 ประเภท คือ

1. เจ้าพนักงานบังคับคดีในสังกัดกรมบังคับคดี
2. พนักงานอื่นผู้มีอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้อยู่ในอันที่จะปฏิบัติตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในภาค 4 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ต่อมาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 1 (14) ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2548 ได้วิเคราะห์ศัพท์ว่า “เจ้าพนักงานบังคับคดี” หมายความว่า เจ้าพนักงานบังคับคดีในสังกัดกรมบังคับคดีหรือพนักงานอื่นผู้มีอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้อยู่ในอันที่จะปฏิบัติตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในภาค 4 แห่งประมวลกฎหมายนี้เพื่อคุ้มครองสิทธิของคู่ความในระหว่างการพิจารณาหรือเพื่อบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งและให้หมายความรวมถึงบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าพนักงานบังคับคดีให้ปฏิบัติการแทน ดังนั้นในปัจจุบัน “เจ้าพนักงานบังคับคดี” จึงหมายถึงบุคคล 3 ประเภท คือ

²¹วิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ และคณะ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4, น. 14.

1. เจ้าพนักงานในสังกัดกรมบังคับคดี
2. พนักงานอื่นซึ่งผู้มีอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้อยู่ในอันที่จะปฏิบัติตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในภาค 4 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
3. บุคคลที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าพนักงานบังคับคดีให้ปฏิบัติกรแทน และจากการที่มีการบัญญัติให้เจ้าพนักงานบังคับคดีหมายความว่ารวมถึงบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าพนักงานบังคับคดีให้ปฏิบัติกรแทน จึงเป็นแนวทางการศึกษาความเป็นไปได้และแนวทางในการถ่ายโอนงานด้านการบังคับคดีแพ่งสู่ภาคเอกชน

แต่เนื่องจากพนักงานอื่นผู้มีอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้อยู่ในอันที่จะปฏิบัติตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในภาค 4 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เป็นกรณีที่มีกฎหมายพิเศษบัญญัติไว้ให้มีอำนาจดำเนินการในทางบังคับ โดยให้ดำเนินการตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในภาค 4 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้ เช่นนี้จึงเป็นอำนาจเฉพาะของพนักงานดังกล่าวตามกฎหมายที่ให้อำนาจเท่านั้น เช่น เจ้าพนักงานท้องถิ่นซึ่งมีอำนาจในการรื้อถอนอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร 2522(มาตรา 43,46)²² เป็นต้น ดังนั้นจึงไม่ควรถ่ายโอนงานด้านการบังคับคดีที่อยู่ในอำนาจของพนักงานอื่นดังกล่าวไปสู่ภาคเอกชน ควรพิจารณาถ่ายโอนเฉพาะงานด้านการบังคับคดีแพ่งที่อยู่ในอำนาจของเจ้าพนักงานบังคับคดีในสังกัดกรมบังคับคดีเท่านั้น

4.2.2 อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดี

เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว แต่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ปฏิบัติตาม จำต้องมีการบังคับคดี เจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นบุคคลที่มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 278 และบทบัญญัติมาตราอื่นๆ เพื่อดำเนินการบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษานับแต่วันที่ได้ส่งหมายบังคับคดีให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือนับแต่วันที่ศาลออกหมายบังคับคดีแล้วแต่กรณี โดยมาตรา 278 ได้บัญญัติถึงอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีว่าเริ่มเมื่อศาลมีหมายตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีแล้ว อำนาจและหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีมีดังนี้²³

²² วรรณชัย บุญบำรุง, ธนฤต วรรณชชากุล และคณะ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 12, น.848.

²³ มาโนช จรมาศ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 14, น.175.

1. ดำเนินวิธีการบังคับทั่ว ๆ ไปตามที่ศาลได้กำหนดไว้ในหมายบังคับคดี
2. รับชำระหนี้หรือทรัพย์สินที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษานำมาวางและออกไปรับให้ในฐานะเป็นผู้แทนเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา
3. ยึดหรืออายัดและยึดถือทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาไว้ และมีอำนาจที่จะเอาทรัพย์สินเช่นว่านี้ออกขายทอดตลาด ทั้งนี้มีอำนาจที่จะจำหน่ายทรัพย์สินหรือเงินรายได้จากการนั้น
4. เป็นผู้รับผิดชอบในการรักษาไว้โดยปลอดภัย ซึ่งเงินหรือทรัพย์สินหรือเอกสารทั้งปวงที่ยึดมา หรือที่ได้ชำระหรือส่งมอบให้แก่เจ้าพนักงานบังคับคดีตามหมายบังคับคดี
5. ทำบันทึกแล้วรักษาไว้โดยปลอดภัย ซึ่งวิธีการบังคับคดีทั้งหลายที่ได้จัดทำไป และรายงานต่อศาลเป็นระยะๆ ไป

นอกจากอำนาจและหน้าที่ตามมาตรา 278 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดียังมีอำนาจและหน้าที่ตามมาตรา 279 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ดังต่อไปนี้ด้วยคือ

1. ค้นสถานที่ใดๆ อันเป็นของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ปกครองอยู่ เช่นบ้านที่อยู่ คลังสินค้า โรงงาน ร้านค้าขาย ฯลฯ เท่าที่มีความจำเป็นเพื่อทำการตรวจค้นสถานที่ดังกล่าว
2. ยึดและตรวจจสอบบัญชีหรือแผ่นกระดาษซึ่งอยู่ในสถานที่ดังกล่าว
3. กระทำการใดๆ ตามสมควร เพื่อเปิดสถานที่หรือบ้านที่อยู่หรือโรงเรียนดังกล่าวแล้ว รวมทั้งตู้निรภัย ตู้หรือที่เก็บของอื่นๆ

การกระทำการใดๆ ตามสมควรเพื่อเปิดสถานที่ดังกล่าว การค้นและยึดตลอดจนตรวจบัญชีและเอกสารต่างๆ มาแล้ว ถ้ามีผู้ขัดขวางการกระทำของเจ้าพนักงานบังคับคดี เจ้าพนักงานบังคับคดีชอบที่จะร้องขอความช่วยเหลือจากเจ้าพนักงานตำรวจ เพื่อดำเนินการบังคับคดีต่อไปจนเสร็จเรียบร้อย และการดำเนินการบังคับคดีดังกล่าว เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องกระทำในเวลากลางวัน คือตั้งแต่ในระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก และในวันทำงานตามปกติเท่านั้น เว้นแต่ในกรณีฉุกเฉินเจ้าพนักงานบังคับคดีจึงจะมีอำนาจทำได้โดยไม่จำกัดวันเวลา แต่ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน เช่น กรณีที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษากำลังขนย้าย

4.2.3 อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีตามกฎหมายอื่น

1. อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ศาลในคดีอาญามีคำสั่งให้ปรับนายประกันจำเลยฐานผิดสัญญาประกันที่ทำไว้ต่อศาล ศาลมีอำนาจสั่งบังคับตามสัญญาประกันหรือตามที่ศาลเห็นสมควรโดยไม่ต้องฟ้องร้อง กรณีนี้ศาลจะออกหมายบังคับคดีตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่อจัดการยึดทรัพย์สิน ซึ่งนายประกันยื่นเป็นหลักประกันต่อศาล นำออกขายทอดตลาดเพื่อเอาเงินมาชำระค่าปรับ ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 119 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2. อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดต้องโทษปรับและไม่ชำระค่าปรับภายใน 30 วันนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา ผู้นั้นจะต้องถูกยึดทรัพย์สินไว้แทนค่าปรับ” ซึ่งศาลจะออกหมายบังคับคดีตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีจัดการยึดทรัพย์สินของผู้ต้องโทษปรับนำออกขายทอดตลาดเพื่อนำเงินมาชำระค่าปรับต่อไป

3. อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายล้มละลาย การยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ผู้ล้มละลายในคดีล้มละลาย เพื่อรวบรวมเข้ากองทรัพย์สินเป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 19,22 ในทางปฏิบัติและระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับคดี เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะบังคับคดีกับทรัพย์ของลูกหนี้ผู้ล้มละลายในคดีล้มละลายเอง หรืออาจมีบันทึกเป็นหนังสือแจ้งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทำการยึดแทนโดยโจทก์จะเป็นผู้นำยึดก็ได้ ถ้าทรัพย์สินที่จะยึดอยู่ต่างจังหวัด และในเขตอำนาจศาลจังหวัดอื่นๆ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะแจ้งขอให้ศาลนั้นๆ สั่งเจ้าพนักงานบังคับคดีของศาลดำเนินการให้ โดยโจทก์จะเป็นผู้ไปนำยึด

4. อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 ในการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานบังคับคดีเกี่ยวกับพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 ในขั้นตอนการบังคับคดีเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนนั้น เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องรายงานให้อธิบดีกรมบังคับคดีทราบว่า มีจำนวนในลักษณะนี้อยู่ในความรับผิดชอบ เพื่ออธิบดีกรมบังคับคดีจะได้ดำเนินการบังคับคดีให้ตามความในมาตรา 35 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 ซึ่งบัญญัติว่า “คำพิพากษา

²⁴ มาโนช จรมาศ,อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 14,น.178.

5. อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญาเสพติด พ.ศ. 2550 ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษปรับในคดีอาญาเสพติดนั้น มาตรา 21 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวได้บัญญัติให้พนักงานอัยการร้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีเพื่อแต่งตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีของกรมบังคับคดีดำเนินการยึดหรืออายัดทรัพย์สินของผู้ต้องโทษแทนค่าปรับได้

6. อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 นั้นเป็นไปตามมาตรา 64 ซึ่งบัญญัติว่า “ในการบังคับคดี หากการออกคำบังคับไปยังลูกหนี้ตามคำพิพากษาก่อนมีการออกหมายบังคับคดีจะทำให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้รับความเสียหายและหากเนิ่นช้าไปจะไม่อาจบังคับคดีได้ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาอาจมีคำขอฝ่ายเดียวต่อศาลเพื่อให้ออกหมายบังคับคดีไปทันทีโดยไม่ต้องออกคำบังคับก่อนก็ได้”

จะเห็นได้ว่านอกจากเจ้าพนักงานบังคับคดีจะมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดียังมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายอื่นๆอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการบังคับคดีแทนหน่วยงานของรัฐและเพื่อประโยชน์ของรัฐ เช่นนี้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายอื่นๆของเจ้าพนักงานบังคับคดีตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ควรที่จะให้เจ้าพนักงานบังคับคดี กรมบังคับคดีซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รัฐและหน่วยงานราชการดำเนินการต่อไป

4.2.4 สถานะและความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานบังคับคดี

ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 127 ได้บัญญัติไว้ว่า “เมื่อมีคำร้องขอให้ศาลออกหมายยึดทรัพย์แล้ว ศาลก็มีอำนาจหน้าที่ที่จะออกหมายประทับตราศาลเป็นสำคัญมอบอำนาจให้เจ้าพนักงานไปกระทำการตามบังคับของศาลนั้น พนักงานผู้ถือหมายนี้มีอำนาจที่จะยึดทรัพย์สมบัติของผู้ซึ่งแพ้ความมิได้ใช้เงินตามบังคับของศาลขายทอดตลาดได้ แต่การยึด

ต่อมาเมื่อแบ่งส่วนราชการใหม่ ศาลได้แยกออกจากกระทรวงยุติธรรม กรมบังคับคดีได้สังกัดอยู่กับกระทรวงยุติธรรม กรมบังคับคดีจึงไม่ได้เป็นหน่วยงานของศาลอีกต่อไป จึงได้มีการแก้ไขความหมายของเจ้าพนักงานบังคับคดีในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีคือเจ้าพนักงานของกรมบังคับคดี เพื่อให้กรมบังคับคดีมีอำนาจหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งต่อไป

จากที่กล่าวมานั้น หากพิจารณาถึงความเป็นมาของเจ้าพนักงานบังคับคดีแล้ว จะพบว่าแท้จริงแล้วอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดี เริ่มเมื่อศาลมีคำสั่งตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีและกำหนดให้ดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในหมายบังคับคดี อำนาจของเจ้าพนักงานบังคับคดีจึงเป็นอำนาจที่ได้รับการถ่ายโอนมาจากศาล ซึ่งเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการ โดยอาศัยอำนาจตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ดังนั้นเจ้าพนักงานบังคับคดีย่อมถือว่าเป็นเจ้าพนักงานศาล ต้องปฏิบัติตามคำสั่งศาล เมื่อศาลสั่งอย่างไรแล้วเจ้าพนักงานบังคับคดีจะอุทธรณ์ฎีกาคำสั่งศาลไม่ได้ เช่นนี้การกระทำหรือการปฏิบัติหน้าที่ใดๆของเจ้าพนักงานบังคับคดีย่อมเป็นการใช้อำนาจตุลาการเช่นกัน ดังนั้นหากเจ้าพนักงานบังคับคดีปฏิบัติหน้าที่ใดๆแล้วก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น ย่อมต้องอยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรม

แต่ในปัจจุบันเมื่อพิจารณาบทนิยามของคำว่า “หน่วยงานทางปกครอง” ในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 ซึ่งบัญญัติว่า “หน่วยงานทางปกครอง หมายความว่า กระทรวง ทบวง กรม ส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจที่ตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกา หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ และให้หมายความรวมถึง

²⁵พิพัฒน์ จักรางกูร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4 วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาและการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง, (กรุงเทพมหานคร : นิติบรรณาการ, 2521), น.499-500.

ดังนั้นการที่เจ้าพนักงานบังคับคดีปฏิบัติหน้าที่ใดๆแล้วก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมตรวจสอบของศาลปกครอง ย่อมไม่เป็นการถูกต้องและเหมาะสม แต่เพื่อความชัดเจนเกี่ยวกับสถานะของเจ้าพนักงานบังคับคดี จึงควรบัญญัติให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นเจ้าพนักงานศาลและอยู่ภายใต้การควบคุมตรวจสอบของศาลยุติธรรม

ในส่วนของความรับผิดของเจ้าพนักงานบังคับคดีนั้น เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องรับผิดชอบตามกฎหมายต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ความรับผิดของเจ้าพนักงานบังคับคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น ได้มีการบัญญัติไว้ในมาตราดังต่อไปนี้

มาตรา 283 “ถ้าจะต้องยึดหรืออายัดและขายทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ตามความในมาตราก่อน เจ้าพนักงานบังคับคดีชอบที่จะยึดหรืออายัดหรือขายบรรดาทรัพย์สินที่ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาอ้างว่าเป็นของลูกหนี้ตามคำพิพากษาภายใต้บังคับบทบัญญัติมาตรา 284 และ 288

ถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดีไม่ยึดทรัพย์อันจะต้องยึดภายในเวลาอันควรต้องทำโดย ปราศจากความระมัดระวังหรือโดยสมรู้เป็นใจกับลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือบุคคลใดซึ่งเป็น เจ้าของทรัพย์ที่จะยึด หรือเพิกเฉยไม่กระทำการโดยเร็วตามสมควร เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาผู้ต้อง เสียหายเพราะการนั้น อาจยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ปลดปล่อยทุกซ์ ถ้าศาลได้สวนเป็นที่พอใจว่า ข้ออ้างนั้นเป็นความจริง ก็ให้ศาลมีคำสั่งว่าเจ้าพนักงานผู้นั้นตกอยู่ในความรับผิด จำต้องชดใช้ ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่เกินกว่าจำนวนตามคำพิพากษา ถ้าเจ้า

จะเห็นได้ว่าความรับผิดของเจ้าพนักงานบังคับคดีนั้นได้มีการบัญญัติไว้ในวรรคสองของมาตรา 283 ในกรณีดังต่อไปนี้

1. ไม่ยึดทรัพย์อันจะต้องยึดภายในเวลาอันควรต้องทำโดยปราศจากความระมัดระวังหรือเจ้าพนักงานบังคับคดีรู้เห็นเป็นใจกับลูกหนี้หรือบุคคลที่เป็นเจ้าของทรัพย์ที่จะยึด

2. เจ้าพนักงานบังคับคดีเพิกเฉยไม่กระทำโดยเร็วตามสมควร ทั้งนี้ยังรวมถึงการเพิกเฉยไม่บังคับคดีต่อไปให้ถูกต้อง

การที่เจ้าพนักงานบังคับคดีก่อให้เกิดความเสียหายดังกล่าวแล้ว เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่จำเป็นต้องไปฟ้องเจ้าพนักงานบังคับคดีให้รับผิดเป็นคดีใหม่ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษามีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ปลดเปลื้องทุกข์ ซึ่งหมายถึงการขอให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนเมื่อศาลไต่สวนเป็นที่พอใจว่าข้ออ้างที่เจ้าพนักงานบังคับคดีทำให้เสียหายนั้นเป็นจริง ศาลจะสั่งว่าเจ้าพนักงานบังคับคดีต้องรับผิดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่เกินกว่าจำนวนตามคำพิพากษาถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดีไม่ใช้ค่าสินไหมทดแทน ศาลออกหมายบังคับคดีแก่ทรัพย์สินของเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ โดยคำสั่งศาลให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรับผิดใช้ค่าสินไหมทดแทนนี้เจ้าพนักงานบังคับคดีอุทธรณ์ฎีกาต่อไปได้ แต่เจ้าพนักงานบังคับคดีอาจมีข้อแก้ตัวไม่ต้องรับผิดได้ในกรณีไม่ยึดทรัพย์เนื่องจากสงสัยในการยึดหรืออายัดทรัพย์สินได้ โดยเจ้าพนักงานบังคับคดีย่อมงดเว้นไม่ยึดทรัพย์ดังกล่าวและร้องต่อศาลให้กำหนดการอย่างใดๆ เพื่อมิให้ตนต้องรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

นอกจากเจ้าพนักงานจะต้องรับผิดตามมาตรา 283 แล้ว มาตรา 284 ยังให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรับผิดในกรณีบังคับคดีฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับคดีด้วยซึ่งบัญญัติว่า “เว้นแต่จะได้มีกฎหมายบัญญัติไว้ หรือศาลจะได้มีคำสั่งเป็นอย่างอื่นห้ามไม่ให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาเกินกว่าที่จะพอจะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา พร้อมทั้งค่าฤชาธรรมเนียมในคดีและค่าธรรมเนียมในการบังคับคดี อนึ่งถ้าได้

ความรับผิดชอบนี้ตามคำพิพากษาหรือต่อบุคคลภายนอกเพื่อความเสียหายถ้าหากมีอันเกิดจากการยัดและการขายทรัพย์สินโดยมิชอบ หรือยัดทรัพย์สินเกินกว่าที่จำเป็นแก่การบังคับคดีนั้น ย่อมไม่ตกแก่เจ้าพนักงานบังคับคดี แต่ตกอยู่แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา เว้นแต่ในกรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีได้กระทำการฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้”

ยกตัวอย่างเช่น การยัดทรัพย์สินเกินกว่าความจำเป็นแก่การบังคับคดี หรือในการบังคับคดีนั้นเจ้าพนักงานบังคับคดีประมาณเงินเลื่อยยึดของสดของเสียได้มาแล้วไม่ขายทันที ปลอ่ยให้เน่าขายไม่ได้หรือของที่รักษาไว้นานไม่ได้ เจ้าพนักงานบังคับคดีก็สมควรต้องรีบขายไป มิฉะนั้นจะเกิดความเสียหายแก่คู่ความ

อีกทั้งยังมีการบัญญัติความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานบังคับคดีไว้ในมาตรา 296 เบญจวรรคสาม ซึ่งบัญญัติว่า “เจ้าพนักงานบังคับคดีไม่ต้องรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา ๒๙๖ เว้นแต่จะได้กระทำโดยมีเจตนาร้ายหรือประมาณเงินเลื่อยอย่างร้ายแรง” มาตรานี้เป็นการบัญญัติกฎหมายเพื่อป้องกันความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีในการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง เพราะในการรื้อถอนย่อมมีความเสียหายเกิดขึ้นได้เป็นธรรมดา ฉะนั้นการที่จะให้เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องรับผิดชอบในกรณีดังกล่าว จึงต้องเป็นเรื่องเจตนาร้ายหรือประมาณเงินเลื่อยอย่างร้ายแรงเท่านั้น

2. ประมวลกฎหมายอาญา จากการศึกษาจะพบว่ากฎหมายไม่ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “เจ้าพนักงาน” ไว้ คงใช้ตามความเข้าใจทางภาคปฏิบัติตามที่ถือกันมาของไทยเท่านั้น และจะกำหนดให้คำจำกัดความก็ไม่ได้ เพราะไม่อาจจะครอบคลุมข้อเท็จจริงได้ทุกกรณี หากคำจำกัดความกำหนดไว้ไม่ครบ ก็จะเป็นการหลีกเลี่ยงที่ไม่เป็นความรับผิดชอบต่อเจ้าพนักงานได้ จึงใช้หลักทั่วไปในการปรับใช้กับข้อเท็จจริงเป็นเรื่องๆไปตามที่ได้ปฏิบัติมาแล้ว จึงจะเป็นการเหมาะสมกว่า

ดังนั้นลักษณะใดเป็นเจ้าพนักงานจึงต้องพิจารณาตามกฎหมายเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาสภาพของเจ้าพนักงานหรือการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานก็ต้องยึดบทกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันเป็นสำคัญ เพราะหากมีกฎหมายได้กำหนดกรณีใดเป็นเจ้าพนักงานแล้ว บุคคลนั้นย่อมเป็นเจ้าพนักงานตามที่กฎหมายกำหนดขึ้นนั้น แต่หากไม่มีกฎหมายชัดเจนก็จะมาพิจารณากันต่อไป

การพิจารณาความเป็นเจ้าพนักงานนั้น ต้องคำนึงเสมอว่าคำว่า “เจ้าพนักงาน” นั้นมี ทั้งคุณและโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องคำนึงเสมอว่า ที่กฎหมายเข้ามา คัดกรองและควบคุมเจ้าพนักงานนั้นเฉพาะกรณีที่เจ้าพนักงานปฏิบัติการตามหน้าที่เท่านั้น หาก ไม่ใช่กรณีปฏิบัติการตามหน้าที่แล้ว ก็ไม่ใช่เรื่องที่กฎหมายอาญาเข้าไปคัดกรองและควบคุม ซึ่ง เมื่อไม่ได้ปฏิบัติตามหน้าที่ ก็จะเป็นเช่นบุคคลธรรมดาคนหนึ่งเท่านั้น หรือกรณีที่ไม่มีหน้าที่แม้จะ เป็นเจ้าพนักงาน กฎหมายก็ไม่ได้คัดกรองและควบคุม ย่อมเป็นบุคคลธรรมดาเหมือนกัน แต่ หากกฎหมายต้องการลงโทษผู้เป็นเจ้าพนักงานที่ไม่มีหน้าที่ กฎหมายก็จะบัญญัติไว้ให้เห็นชัด เช่นเจ้าพนักงานอื่นที่แสดงตนกับภาษีตามมาตรา 154 เป็นต้น

ดังนั้นการตีความให้เป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ในทางขยายความนั้น แทนที่จะเป็น คุณอาจเป็นโทษก็ได้ และยังเป็นโทษแก่บุคคลอื่นทั่วไปในขณะเดียวกันเพราะต้องมีหน้าที่ต่อเจ้า พนักงานด้วย ฉะนั้นจึงไม่ควรตีความคำว่า “เจ้าพนักงาน” ให้ฟุ่มเฟือยเกินขอบเขตไป การที่จะ ถือว่าบุคคลใดเป็นเจ้าพนักงานนั้นจะต้องพิจารณาโดยเคร่งครัดจำกัด

คำว่า “เจ้าพนักงาน” หมายความว่า²⁶

1. บุคคลซึ่งกฎหมายระบุไว้ชัดเจนว่าเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายลักษณะอาญา หรือประมวลกฎหมายอาญา เช่น ไวยาวัจกร เจ้าคณะตำบล(ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน (ตามพระราชบัญญัติปกครองท้องถิ่น) หรือเจ้าพนักงานอื่นๆตามกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญาหรือกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เป็นต้น

2. บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้ปฏิบัติราชการ ไม่ว่าจะเป็นประจำหรือชั่วคราว และ ไม่ว่าจะเป็นได้รับประโยชน์ตอบแทนเพื่อการนั้นหรือไม่ คือมีตำแหน่งหน้าที่ในทางบริหารไม่ว่าจะเป็น ข้าราชการการเมือง เช่น รัฐมนตรีหรือข้าราชการประจำรวมถึงผู้พิพากษา อัยการด้วย แต่ไม่ รวมถึงสมาชิกวุฒิสภาเว้นแต่มีตำแหน่งทางบริหารที่ระบุไว้โดยเฉพาะเป็นกรณีๆ ไป

อย่างไรก็ตามการแต่งตั้งตามระเบียบแบบแผนให้ปฏิบัติราชการ หากมิใช่ตั้งโดย บทบัญญัติแห่งกฎหมายแล้วก็ไม่ใช่เจ้าพนักงาน เป็นผู้ปฏิบัติราชการตามสัญญาจ้างที่เรียกว่า “ลูกจ้าง” ไม่มีฐานะเป็นข้าราชการตามกฎหมาย ข้าราชการไม่ใช่ลูกจ้าง แต่ลูกจ้างเป็นเจ้า พนักงานได้หากมีการแต่งตั้งตามกฎหมายเฉพาะ เช่น พนักงานจ้างที่รัฐมนตรีแต่งตั้งเป็นเจ้า

²⁶ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคความผิดและโทษ, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2549), น 255-256.

ดังนั้นหากเจ้าพนักงานบังคับคดี อันได้แก่ ข้าราชการซึ่งเป็นบุคคลซึ่งได้รับการบรรจุและแต่งตั้งตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 โดยได้รับเงินเดือนจากเงินงบประมาณหมวดเงินเดือน หรือพนักงานราชการซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการจ้างตามสัญญาจ้างโดยได้รับค่าตอบแทนจากงบประมาณของกรมบังคับคดีเพื่อเป็นพนักงานของรัฐในการปฏิบัติงานให้กับกรมบังคับคดี ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยพนักงานราชการพ.ศ. 2547 ได้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีดังกล่าวย่อมเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาด้วยเช่นกัน

3. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หากเจ้าพนักงานบังคับคดีจงใจหรือประมาทเลินเล่อก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น เจ้าพนักงานบังคับคดีก็ต้องรับผิดชอบผู้เสียหายเช่นกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น”

4. พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 เป็นกฎหมายที่วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความรับผิดของหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ในผลแห่งละเมิดที่เกิดขึ้นแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใดอันเนื่องมาจากการกระทำในการปฏิบัติงานในหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ซึ่งผลของการละเมิดนั้นอาจจะเกิดแก่เอกชนหรือเกิดแก่หน่วยงานของรัฐเองก็ได้

โดยพระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับกับ “เจ้าหน้าที่” ซึ่งได้มีการบัญญัติบทนิยามไว้ในมาตรา 4 ดังนี้ “เจ้าหน้าที่ หมายความว่า ข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้าง หรือผู้ปฏิบัติงานประเภทอื่นไม่ว่าจะเป็นการแต่งตั้งในฐานะเป็นกรรมการหรือฐานอื่นใด” ซึ่งอาจารย์ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศาสตร์ ได้ให้คำอธิบายไว้²⁷ ว่า “เจ้าหน้าที่” ตามพระราชบัญญัตินี้หมายความว่า บุคลากรทุกประเภทที่ทำงานให้กับรัฐ ไม่ว่าจะเป็นลูกจ้างหรือจะเป็นกรรมการ และไม่จำเป็นว่าการแต่งตั้งในฐานะใด

²⁷ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศาสตร์, เอกสารถอดเทปการบรรยายเรื่อง “กฎหมายความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่”, ณ โรงแรมพรพิงค์ทาวเวอร์ จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 28 มีนาคม 2540, น. 11-12.

และพระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับกับ “หน่วยงานของรัฐ” ซึ่งได้มีการบัญญัติบทนิยามไว้ในมาตรา 4 ดังนี้ “หน่วยงานของรัฐ หมายความว่า กระทรวง ทบวง กรมหรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น และรัฐวิสาหกิจที่ตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกา และให้หมายความรวมถึงหน่วยงานอื่นของรัฐที่มีพระราชกฤษฎีกากำหนดให้เป็นหน่วยงานของรัฐตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย”

พระราชบัญญัตินี้มิได้บัญญัติเรื่องความรับผิดชอบของรัฐต่อผู้เสียหายไว้ จึงคงเป็นไปตามเดิม คือ รัฐต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อผู้เสียหายในคดีที่เกิดจากการกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ,425,426 หรือมาตรา 427 แล้วแต่กรณี ซึ่งไม่ได้ทำให้หลักประกันในเรื่องการฟ้องทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ลดลงไป เพราะรับยังคงต้องรับผิดชอบต่อผู้เสียหายตามหลักละเมิดในทางแพ่งเหมือนเดิม

โดยมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “หน่วยงานของรัฐต้องรับผิดชอบต่อผู้เสียหายในผลแห่งละเมิดที่เจ้าหน้าที่ของตนได้กระทำในการปฏิบัติหน้าที่ในกรณีนี้ ผู้เสียหายอาจฟ้องหน่วยงานของรัฐดังกล่าวได้โดยตรงแต่จะฟ้องเจ้าหน้าที่ไม่ได้

ถ้าการละเมิดเกิดจากเจ้าหน้าที่ซึ่งไม่ได้สังกัดหน่วยงานของรัฐแห่งใด ให้ถือว่ากระทรวงการคลังเป็นหน่วยงานของรัฐที่ต้องรับผิดชอบตามวรรคหนึ่ง”

จะเห็นได้ว่า “หน่วยงานของรัฐ” ต้องรับผิดชอบต่อผู้เสียหายในผลแห่งละเมิดที่ “เจ้าหน้าที่” ได้กระทำ “ในการปฏิบัติหน้าที่” เช่น เจ้าหน้าที่ขับรถทางราชการไปติดต่อกานในราชการแล้วไปชนรถของเอกชนจนเสียหาย หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจไล่จับผู้ร้าย เกิดยิงต่อสู้กัน เจ้าหน้าที่ตำรวจยิงพลาดไปถูกประชาชนได้รับบาดเจ็บ ในกรณีเช่นนี้ หน่วยงานของรัฐที่เจ้าหน้าที่นั้นสังกัดอยู่เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงในผลแห่งละเมิดนั้น และผู้เสียหายสามารถฟ้องร้องให้หน่วยงานของรัฐชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ตนได้เท่านั้น จะฟ้องร้องเจ้าหน้าที่ไม่ได้ หรือแม้แต่ในกรณีที่เจ้าหน้าที่นั้นไม่ได้สังกัดหน่วยงานของรัฐแห่งใด ผู้เสียหายก็จะฟ้องเจ้าหน้าที่นั้นโดยตรงไม่ได้ จะต้องฟ้องกระทรวงการคลังแทน

ถ้าการละเมิดของเจ้าหน้าที่มิใช่การกระทำการไปในการปฏิบัติหน้าที่ เช่นนี้เจ้าหน้าที่ต้องรับผิดชอบเป็นการเฉพาะตัวต่อผู้เสียหายในผลแห่งละเมิดดังกล่าว ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 6 ดังนี้ “ถ้าการกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่มิใช่การกระทำการไปในการปฏิบัติหน้าที่ เจ้าหน้าที่ต้องรับผิดชอบในการนั้นเป็นการเฉพาะตัว ในกรณีนี้ผู้เสียหายอาจฟ้องเจ้าหน้าที่ได้โดยตรง แต่จะฟ้องหน่วยงานของรัฐไม่ได้” เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งมิได้อยู่ในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ได้ไป

และในกรณีที่เจ้าหน้าที่เป็นผู้กระทำละเมิดต่อหน่วยงานของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐที่เจ้าหน้าที่นั้นสังกัดอยู่หรือหน่วยงานอื่นของรัฐก็ตาม ถ้าการละเมิดนั้นไม่ได้เกิดจากการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ กรณีก็ต้องบังคับกันไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อันเป็นหลักทั่วไปในเรื่องละเมิด

แต่ถ้าเกิดจากการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่แล้ว การจะเรียกให้เจ้าหน้าที่นั้นต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหาย ก็ต้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์เดียวกันกับกรณีที่เจ้าหน้าที่กระทำละเมิดต่อเอกชน กล่าวคือ เจ้าหน้าที่จะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่หน่วยงานของรัฐ ก็ต่อเมื่อได้กระทำไปโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงเท่านั้น หากไม่ได้จงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง หรือประมาทเลินเล่อธรรมดา เจ้าหน้าที่ก็ไม่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่หน่วยงานของรัฐ

จากที่กล่าวมานั้นจะเห็นได้ว่า กรมบังคับคดีเป็น “หน่วยงานของรัฐ” ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 และเจ้าพนักงานบังคับคดีเป็น “เจ้าหน้าที่” ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ดังนั้นเมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้กระทำการใดๆ ในการปฏิบัติหน้าที่แล้วก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น กรมบังคับคดีต้องเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงในผลแห่งละเมิดนั้น และผู้เสียหายสามารถฟ้องร้องให้กรมบังคับคดีชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ตนได้เท่านั้น จะฟ้องร้องเจ้าพนักงานบังคับคดีไม่ได้ แต่หากเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีมิใช่การกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เจ้าพนักงานบังคับคดีก็ต้องรับผิดชอบในการนั้นเป็นการเฉพาะตัว และผู้เสียหายต้องฟ้องเจ้าพนักงานบังคับคดีโดยตรงจะฟ้องกรมบังคับคดีไม่ได้

โดยหากเจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการบังคับคดีซึ่งเป็นการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดี โดยเจ้าพนักงานบังคับคดีจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลใด เมื่อกรมบังคับคดีได้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายไปแล้ว กรมบังคับคดีก็มีสิทธิมาไล่เบี้ยเอาแก่เจ้าพนักงานบังคับคดีได้ แต่หากเป็นการกระทำโดยประมาทเลินเล่อธรรมดา เมื่อกรมบังคับคดีได้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายไปแล้ว กรมบังคับคดีก็ไม่มีสิทธิมาไล่เบี้ยเอาแก่เจ้าพนักงานบังคับคดีได้

และหากเจ้าพนักงานบังคับคดีกระทำละเมิดต่อกรมบังคับคดีหรือหน่วยงานของรัฐอื่นก็ตาม ถ้าเป็นการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่หน่วยงานของรัฐก็ต่อเมื่อได้กระทำไปโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่าง

4.3 ทรัพย์สินและสิทธิเรียกร้องที่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี

เมื่อลูกหนี้ตามคำพิพากษามีได้ปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ใช้เงินทรัพย์สินและสิทธิเรียกร้องทั้งปวงของลูกหนี้ตามคำพิพากษาย่อมตกอยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษามีอำนาจบังคับเอาได้ ทั้งทรัพย์สินและสิทธิเรียกร้องที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษามีอยู่ในปัจจุบันและที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาพึงได้รับในอนาคต แต่ทั้งนี้การยึดหรืออายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะกระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็นสำหรับการชำระหนี้เท่านั้น อย่างไรก็ตามเพื่อการดำรงและการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ มีทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาบางประการที่ไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี ตามมาตรา 285 ได้แก่

(1) เครื่องนุ่งห่มหลับนอนหรือเครื่องใช้ในครัวเรือนหรือเครื่องใช้สอยส่วนตัว โดยประมาณรวมกันราคาไม่เกินห้าหมื่นบาท ในกรณีที่ศาลเห็นสมควรศาลจะกำหนดทรัพย์สินดังกล่าวที่มีราคาเกินห้าหมื่นบาทให้เป็นทรัพย์สินที่ไม่ต้องอยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีได้ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความจำเป็นตามฐานะของลูกหนี้ตามคำพิพากษา

(2) เครื่องมือหรือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการเลี้ยงชีพหรือประกอบวิชาชีพโดยประมาณรวมกันราคาไม่เกินหนึ่งแสนบาท แต่ถ้าลูกหนี้ตามคำพิพากษามีคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลขออนุญาตยึดหนึ่งและใช้เครื่องมือหรือเครื่องใช้อันจำเป็นเพื่อดำเนินการเลี้ยงชีพ หรือการประกอบวิชาชีพอันมีราคาเกินกว่าจำนวนราคาดังกล่าวแล้วให้ศาลมีอำนาจที่จะใช้ดุลพินิจอนุญาตหรือไม่อนุญาตภายในบังคับแห่งเงื่อนไขตามที่ศาลเห็นสมควร

(3) วัตถุ เครื่องใช้ และอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ทำหน้าที่แทนหรือช่วยอวัยวะ ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา

(4) ทรัพย์สินอย่างใดที่โอนกันไม่ได้ตามกฎหมายหรือตามกฎหมายย่อมไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี

กรณีเงินหรือสิทธิเรียกร้องเป็นเงินของลูกหนี้ตามคำพิพากษามาตรา 286 ไม่อยู่ในความรับผิดแห่งการบังคับคดี อันได้แก่

(1) เบี้ยเลี้ยงชีพซึ่งกฎหมายกำหนดไว้และเงินรายได้เป็นคราวอันบุคคลภายนอกได้ยกให้เพื่อเลี้ยงชีพเป็นจำนวนรวมกันไม่เกินเดือนละหนึ่งหมื่นบาทหรือตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควร

(2) เงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ บำเหน็จ เบี้ยหวัด หรือรายได้อื่นในลักษณะเดียวกันของข้าราชการ เจ้าหน้าที่ หรือลูกจ้างในหน่วยราชการและเงินสงเคราะห์ บำนาญ หรือบำเหน็จที่หน่วยราชการได้จ่ายให้แก่คู่สมรสหรือญาติที่ยังมีชีวิตของบุคคลเหล่านั้น

(3) เงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ ค่าเช่าใช้ เงินสงเคราะห์ หรือรายได้อื่นในลักษณะเดียวกันของพนักงาน ลูกจ้าง หรือคนงานนอกจากที่กล่าวไว้ใน (2) ที่นายจ้างจ่ายให้แก่ บุคคลเหล่านั้น หรือคู่สมรส หรือญาติที่ยังมีชีวิตของบุคคลเหล่านั้นเป็นจำนวนรวมกันไม่เกิน เดือนละหนึ่งหมื่นบาทหรือตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควร

(4) เงินฌาปนกิจสงเคราะห์ที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้รับอันเนื่องมาแต่ความตายของบุคคลอื่นเป็นจำนวนตามที่จำเป็นในการดำเนินการฌาปนกิจศพตามฐานะของผู้ตายที่ศาลเห็นสมควร

ในกรณีที่ศาลเป็นผู้กำหนดจำนวนเงินตาม (1) และ (3) ให้ศาลกำหนดให้ไม่น้อยกว่าอัตราเงินเดือนขั้นต่ำสุดของข้าราชการพลเรือนในขณะนั้น และไม่เกินอัตราเงินเดือนขั้นสูงสุดของข้าราชการพลเรือนในขณะนั้น โดยคำนึงถึงฐานะในทางครอบครัวของลูกหนี้ตามคำพิพากษา และจำนวนบุพการีและผู้สืบสันดานซึ่งอยู่ในความอุปการะของลูกหนี้ตามคำพิพากษาด้วย

นอกจากทรัพย์สินและสิทธิเรียกร้องทั้งปวงของลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่ไม่อยู่ในในความรับผิดแห่งการบังคับคดีตามมาตรา 285 และมาตรา 286 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจะตกอยู่ในความรับผิดแห่งการบังคับคดีแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดียังมีอำนาจยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่เป็นของภริยาหรือของบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งตามกฎหมายอาจถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือเป็นทรัพย์สินที่อาจบังคับเอาชำระหนี้ตามคำพิพากษาได้ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในวรรคท้ายของมาตรา 282 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งหมายถึงทรัพย์สินของภริยาหรือบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา เฉพาะในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้อาจถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือเป็นทรัพย์สินที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีอาจยึดได้ (คำพิพากษา

²⁸มานิช จรมาศ,อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 14,น.187-188.

4.4 กระบวนการในการบังคับคดี

4.4.1 การยึดทรัพย์สินสำหรับขั้นตอนการปฏิบัติงานบังคับคดีแบ่งในส่วนของกรการยึดทรัพย์นั้น กรมบังคับคดีได้ปฏิบัติตามคู่มือปฏิบัติราชการกรมบังคับคดี²⁹ ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การตรวจรับสำนวน เมื่อเจ้าหนี้ยื่นคำขอยึดทรัพย์ เจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องรีบดำเนินการโดย

1.1 ตรวจหมายบังคับคดีเพื่อทราบคำสั่งศาลว่า ให้ดำเนินการบังคับคดีโดยการยึดทรัพย์หรือรื้อถอน และตรวจเกี่ยวกับระยะเวลาในการใช้สิทธิบังคับคดี หากเกินกำหนด 10 ปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือมีคำสั่ง จะไม่ดำเนินการบังคับคดีให้

1.2 หมายบังคับคดีของศาลอื่น เป็นการบังคับคดีแทน ต้องตรวจหนังสือของศาลอื่นที่ขอให้ศาลที่หน่วยงานตั้งอยู่ให้ดำเนินการยึดและขายทอดตลาดแทน หากหนังสือกำหนดให้ยึด อาศัยทรัพย์ใดโดยเฉพาะเจาะจง ก็ต้องปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด

1.3 หมายยึดทรัพย์ชั่วคราว เป็นหมายยึดทรัพย์ที่ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดการยึดทรัพย์ของจำเลยไว้ชั่วคราว ดังนั้นหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีก็ต้องดำเนินการตามที่ศาลสั่งมาโดยเฉพาะเจาะจงจะยึดทรัพย์อื่นไม่ได้ และประการสำคัญเจ้าพนักงานบังคับคดีจะไปรับชำระหนี้แทนไม่ได้

1.4 ตรวจคำขอยึดทรัพย์ การพิจารณาคำขอยึดทรัพย์นี้เป็นเรื่องสำคัญมากเพราะอาจจะต้องวินิจฉัยว่าเจ้าพนักงานบังคับคดี จะทำการยึดทรัพย์ได้หรือไม่ ทรัพย์อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีหรือไม่ ซึ่งเป็นการวินิจฉัยในเบื้องต้น หากเจ้าพนักงานบังคับคดีเห็นว่ายึดแล้ว แต่ไม่สามารถโอนกรรมสิทธิ์ให้ผู้ซื้อได้ เช่น ที่ดินในป่าสงวนเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน จะอนุญาตให้ทำการยึดไม่ได้ ส่วนที่ดินมีชื่อบุคคลอื่นนอกจากลูกหนี้เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ แต่เจ้าหนี้อ้างว่าเป็นของลูกหนี้ เจ้าพนักงานบังคับคดีอาจวินิจฉัยไม่ยึดทรัพย์ให้ แต่ต้องรายงานศาลขอปลดปล่อยความรับผิดชอบ ส่วนที่ดินที่เป็นสินสมรสไม่มีชื่อลูกหนี้มีแต่คู่สมรสถือกรรมสิทธิ์ การวินิจฉัยก็ต้องให้เจ้าหนีนำส่งหลักฐานเกี่ยวกับการมีนิติสัมพันธ์มาให้เจ้าพนักงานบังคับคดีตรวจสอบประกอบการสั่งให้ยึดหรือไม่ ซึ่งในทางปฏิบัติก็จะพิจารณาจากการได้มาว่า วันที่จดทะเบียนถือกรรมสิทธิ์ได้ทำการสมรสหรือยัง ซึ่งเจ้าพนักงานมีอำนาจที่จะพิจารณา หากมีความสงสัยก็ให้นำส่งหลักฐานประกอบก่อนได้

²⁹ กรมบังคับคดี, คู่มือปฏิบัติราชการกรมบังคับคดี, (2540), น. 452-467.

การยึดที่ดินแต่ไม่มีโฉนดที่ดิน เจ้าหนี้ได้นำสำเนาภาพถ่ายโดยมีเจ้าพนักงานที่ดินรับรอง แต่ไม่ได้ประทับตราวันที่ที่รับรอง วิธีการแก้ปัญหาก็คือ ให้เจ้าหนี้แสดงใบเสร็จที่เจ้าพนักงานที่ดินเรียกเก็บเป็นค่าค่าธรรมเนียมการรับรองมาประกอบการพิจารณาหรือให้เจ้าหนี้ลงนามรับรองวันที่ไปคัดสำเนาภาพถ่ายจากเจ้าพนักงานที่ดิน

1.5 คำนวณยอดหนี้โดยประมาณรวมทั้งค่าค่าธรรมเนียมในคดี ซึ่งลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบทั้งหมดเทียบเคียงกับราคาทรัพย์สิน ที่เจ้าหนี้ประสงค์จะดำเนินการยึด เพราะจะยึดทรัพย์สินเกินกว่าหนี้ที่ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบไม่ได้

1.6 ตรวจสอบเรื่องเขตอำนาจศาล โดยพิจารณาว่าทรัพย์สินที่จะยึดตั้งอยู่ในเขตอำนาจของศาลใด เพราะตามกฎหมายนั้นบัญญัติห้ามมิให้ศาลใช้อำนาจนอกเขตศาลได้ หากกรณีที่ดินที่ทรัพย์สินที่จะยึดอยู่นอกเขตอำนาจศาล ก็ต้องดำเนินการในเรื่องการบังคับคดีแทน หรือการบังคับคดีข้ามเขตอำนาจศาล

1.7 ให้ผู้นำยึดวางเงินประกันค่าใช้จ่ายในการบังคับคดี

1.8 ตรวจสอบว่าลูกหนี้ได้ถูกเจ้าหนี้ตามคำพิพากษารายอื่นยึดทรัพย์สินไว้บ้างหรือไม่ และหากถูกยึดไว้เป็นทรัพย์สินใด ห้ามมิให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินซึ่งได้ถูกยึดหรืออายัดไว้ในคดีอื่นก่อนแล้ว

2. วิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับการยึดทรัพย์สินข้ามเขตอำนาจศาล เช่น กรณีทรัพย์สินที่จะยึดนั้นอยู่ในกรุงเทพมหานคร แต่เมื่อพิจารณาถึงเขตอำนาจของศาลที่ออกหมายบังคับคดีแล้วปรากฏว่าทรัพย์สินดังกล่าวอยู่นอกเขตอำนาจของศาล และอยู่ในเขตอำนาจของศาลอื่น(ยกเว้นศาลจังหวัดมีนบุรี) ศาลชั้นต้นในเขตกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ศาลแขวงธนบุรี ศาลแขวงพระนครเหนือ ศาลแขวงพระนครใต้ ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ฯลฯ เช่น กรณีเป็นคดีของศาลแพ่งแต่ทรัพย์สินที่จะยึดอยู่ในอำนาจของศาลแพ่งธนบุรี ดังนั้นแม้เจ้าพนักงานบังคับคดีกรมบังคับคดี จะมีอำนาจยึดทรัพย์สินได้ตลอดเขตกรุงเทพมหานคร(ยกเว้นเขตอำนาจศาลจังหวัดมีนบุรี) ก็ตาม แต่เรื่องนี้จะเห็นได้ว่าเป็นการใช้อำนาจนอกเขตศาลที่ออกหมายบังคับคดี วิธีปฏิบัติตามตัวอย่างนี้คือ ต้องรายงานศาลแพ่ง เรียงศาลแพ่งธนบุรีให้มีคำสั่งอนุญาตให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทำการยึดทรัพย์สินดังกล่าวในเขตศาลแพ่งธนบุรี เมื่อศาลแพ่งธนบุรีมีคำสั่งอนุญาตแล้วจึงไปทำการยึดทรัพย์สินดังกล่าวต่อไป(ปัจจุบัน กระทรวงยุติธรรมได้มีมติเห็นชอบในการบังคับคดีแทนศาลที่ออกหมายบังคับคดี โดยให้เพิ่มเติมข้อความลงในหมายบังคับคดีว่า “หากปรากฏว่าทรัพย์สินที่ต้องบังคับคดีอยู่ในเขตศาลขอได้โปรดบังคับคดีให้ด้วย” เมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาขอยึดทรัพย์สินนอกเขตอำนาจศาลก็ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีหนังสือเรียนศาลนั้นได้เลย)

3. วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการบังคับคดีแทน ซึ่งเป็นกรณียึดทรัพย์หรือบังคับคดีกับทรัพย์ซึ่งอยู่ในเขตอำนาจศาลจังหวัดอื่นๆ ซึ่งรวมถึงศาลจังหวัดมีนบุรีด้วย การดำเนินการคล้ายคลึงกับวิธีปฏิบัติในข้อ 2 เจ้าพนักงานบังคับคดีของศาลนั้นๆดำเนินการแทนในเรื่องนี้ก็คือ เมื่อผู้นำยึดยื่นคำขอยึดทรัพย์นอกเขตอำนาจศาลที่ออกหมายบังคับคดี ตรวจแล้วเห็นว่าคำขอยึดทรัพย์ถูกต้อง สั่งว่าให้ผู้นำยึดวางเงินค่าใช้จ่ายและเรียนศาลที่ทรัพย์ตั้งอยู่(ที่จะบังคับคดีแทน)สั่งเจ้าพนักงานบังคับคดีบังคับคดีแทน

เมื่อศาลได้มีคำสั่งแล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมอบหนังสือศาลพร้อมด้วยสำเนาหมายบังคับคดี และเอกสารอื่นๆที่จำเป็นให้ผู้นำยึดรับไปดำเนินการติดต่อกับศาลจังหวัดนั้นๆเพื่อดำเนินการต่อไป ในการนี้เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องจกรายงานสรุปเรื่องโดยกำหนดระยะเวลาในการลงนัดรอฟังผลการยึดทรัพย์หรือรายงานการยึดทรัพย์จากศาลบังคับคดีแทนไว้ 2 เดือน

4. การยึดทรัพย์ซึ่งตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครแทนศาลต่างจังหวัด เป็นเรื่องในทางกลับกันกับข้อ 3 คือในเรื่องนี้เป็นการบังคับคดีแทนศาลต่างจังหวัด กรณีทรัพย์ที่จะยึดอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ยกเว้นเขตอำนาจศาลจังหวัดมีนบุรี

กรณีศาลที่ออกหมายบังคับคดีมีหนังสือขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดี กรมบังคับคดีทำการบังคับคดีแทน โดยเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือผู้แทนถือหนังสือศาลมาเองเมื่อเห็นว่าหนังสือถูกต้องแล้ว สั่งว่าให้วางเงินค่าใช้จ่าย ตรวจดูอย่ายึดซ้ำ และอย่ายึดเกินหนี้

กรณีที่ศาลออกหมายบังคับคดีมีหนังสือให้เจ้าพนักงานบังคับคดี กรมบังคับคดีทำการบังคับคดีแทนหรือเจ้าพนักงานบังคับคดีมีหนังสือเรียนศาลที่ทรัพย์ตั้งอยู่ให้บังคับคดีแทน(ตามที่กระทรวงยุติธรรมเห็นชอบ)และเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือโจทก์ไม่ได้ถือหนังสือเมื่อเห็นว่าหนังสือถูกต้องแล้ว สั่งว่า “รอเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือโจทก์แถลงนำยึด.....วัน”

5. การออกไปทำการยึดทรัพย์ เป็นการปฏิบัติงานที่มีความยุ่งยากพอสมควร ลักษณะงานส่วนใหญ่เป็นไปในรูปของการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งเกิดขึ้นในทันทีทันใด กรณีที่มักจะประสบกันมากก็คือ ปัญหาในเรื่องการขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดี

5.1 ก่อนออกไปทำการยึดทรัพย์

- 1) พิมพ์ประกาศเจ้าพนักงานบังคับคดีและหมายแจ้งการยึดทรัพย์ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ
- 2) เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ และเอกสารที่จำเป็นต้องใช้ในการยึดทรัพย์ให้ครบถ้วน
- 3) หากกรณีเป็นการยึดที่ดิน ต้องจำลองแผนที่สำหรับที่ดินรายที่จะยึดก่อนแล้วจดบันทึกราคาประเมินสำหรับที่ดิน เพื่อประกอบการประเมินราคาที่ดินที่ยึด

5.2 การดำเนินการยึดทรัพย์สิน

1) เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องแสดงหมายบังคับคดี

เมื่อไปถึงสถานที่ที่ทรัพย์ตั้งอยู่ ให้แสดงหมายบังคับคดีแก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา หากไม่พบ ก็ให้แสดงแก่ผู้ที่พบในสถานที่นั้น หากมีความสงสัยก็ต้องอธิบายให้เข้าใจโดยละเอียด โดยให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาเข้าใจในหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีว่าเป็นเจ้าหน้าที่ของศาล มีหน้าที่จะต้องดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม หากเจ้าหนี้ตามคำพิพากษากับลูกหนี้เจรจาตกลงกันไม่ได้และฝ่ายเจ้าหนี้ให้ยึดทรัพย์ เจ้าพนักงานบังคับคดีก็ต้องยึดมาเพื่อขายทอดตลาด นำเงินชำระหนี้ ถ้าลูกหนี้ตามคำพิพากษาขัดขวางก็ให้ร้องขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ หากไปถึงปรากฏว่าทรัพย์สินที่จะยึดเป็นสิ่งของซึ่งอยู่ในอาคารบ้านเรือน โกดัง ร้านค้า ฯลฯ แต่ได้ปิดอยู่ไม่มีผู้โดยอดเปิดให้ หรือไม่มีผู้โดยอยู่ภายใน เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจเปิดอาคาร บ้านเรือน ฯลฯ เองได้ แต่ควรจะขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจมาเป็นพยานในการนี้ด้วย

2) วิธีการยึดทรัพย์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 การยึดอสังหาริมทรัพย์ ทรัพย์ส่วนใหญ่จะเป็นที่ดินและที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้าง สำหรับการยึดอสังหาริมทรัพย์ กรมบังคับคดีได้มีนโยบายให้ทำการยึดอสังหาริมทรัพย์ ณ ที่ทำการ โดยให้ผู้ยื่นนำส่งเอกสารประกอบการยึด เช่น เอกสารแสดงกรรมสิทธิ์ซึ่งเจ้าพนักงานที่ดินรับรองไม่เกิน 1 เดือน พร้อมเอกสารที่เกี่ยวข้อง สำเนาทะเบียนบ้านของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือผู้ถือกรรมสิทธิ์ซึ่งนายทะเบียนรับรองไม่เกิน 1 เดือน แผนที่การเดินทางไปที่ตั้งทรัพย์ที่ยึด พร้อมสำเนา ภาพถ่ายปัจจุบันของทรัพย์ที่ยึด และแผนผังของทรัพย์ที่ยึดโดยระบุขนาดกว้างยาว โดยการดำเนินการดังกล่าวจะทำให้ติดต่อเมื่อสภาพทรัพย์ที่จะทำการยึดมีรายละเอียดและมีโครงสร้างที่ไม่สลับซับซ้อนหรือมีราคาประเมินไม่ถึง 20 ล้านบาท เป็นต้น

2.2 การยึดอสังหาริมทรัพย์ เนื่องจากอสังหาริมทรัพย์เป็นทรัพย์ที่เคลื่อนที่ได้และอยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือกฎหมายอื่น ในการดำเนินการจึงต้องใช้เวลาและระมัดระวังเพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่ตัวทรัพย์

วิธีการยึดให้ปิดแผ่นป้ายหรือประทับตราไว้ที่ตัวทรัพย์ แสดงให้ทราบโดยแจ้งชัดว่าทรัพย์นั้นๆ ได้ถูกยึดไว้แล้ว และนำไปเก็บรักษาไว้ ณ สถานรักษาและจำหน่ายทรัพย์สิน กรมบังคับคดี หรือให้บุคคลอื่นรักษาไว้โดยความยินยอมของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาแล้วแต่กรณี

5.3 เสนอสำนวนรายงานการยึดทรัพย์ต่อผู้บังคับบัญชา

รายงานการยึดทรัพย์จะมีรายงานเจ้าหน้าที่ รายงานการยึดทรัพย์ นอกจากนี้จะมีรายการยึดที่ดิน บัญชียึดทรัพย์ สัญญารักษาทรัพย์ และแผนที่การไปสถานที่ทรัพย์ตั้งอยู่ตามแต่ประเภทของทรัพย์ที่ยึด การสั่งงานให้ถือปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาระดับสูงกว่า หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย หรือผู้ที่มีหน้าที่ตามนโยบายของผู้บริหาร ที่อาจมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปเป็นผู้มีหน้าที่สั่งงาน ลักษณะของคำสั่งหลังจากทำการยึดทรัพย์มาแล้วก็ต้องปฏิบัติตามขั้นตอนของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และระเบียบกระทรวงยุติธรรม และคำสั่งกรมบังคับคดี ซึ่งมีข้อปฏิบัติดังนี้

1. แจ้งเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่ (ตามลักษณะทรัพย์)
2. แจ้งจำเลย ผู้ถือกรรมสิทธิ์หรือผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วม (คู่สมรส, เจ้าของ อสังหาริมทรัพย์กรณียึดสิทธิการเช่า)
3. แจ้งผู้มีส่วนได้เสีย (ผู้มีกรรมสิทธิ์เหนือทรัพย์สิน, ผู้ทรงสิทธิอื่น ๆ) และให้ส่งเอกสารสิทธิ์ที่ครอบครอง
4. ลงนัด รอฟังโจทก์แถลงหรือส่งเอกสารหรือส่งภาพถ่าย (ภูมิลำเนาของจำเลยและบุคคลที่มีชื่อถือกรรมสิทธิ์ ชื่อเจ้าของที่ดิน กรณียึดเฉพาะสิ่งปลูกสร้างเลขโฉนดหรือเลขหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินรายที่สิ่งปลูกสร้างตั้งอยู่ ฯลฯ) และรอฟังเจ้าพนักงานที่ดินแจ้งราคาประเมิน
5. เอกสารสำคัญแยกเก็บ
6. รายงานการยึดให้ศาลทราบ

เมื่อดำเนินการตามขั้นตอนครบถ้วนแล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีสรุปผลของการปฏิบัติงานว่าได้แจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทราบตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาตั้งแต่วันที่เท่าใด ตามแบบรายงานตรวจสอบผลการยึดหรืออายัดทรัพย์สิน เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาตรวจสอบและสั่งให้รายงานศาลขออนุญาตขายทอดตลาดต่อไป

5.4 รายงานศาลเพื่อขออนุญาตขายทอดตลาดทรัพย์ เมื่อปฏิบัติครบตามขั้นตอนของกฎหมายแล้ว กล่าวคือปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 303,304

³⁰ วิชาญ วิชาญสรอรรถ และคณะ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4, น. 22.

เมื่อขออนุญาตศาลขายทอดตลาดทรัพย์สินแล้ว รอฟังคำสั่งศาล เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตโดยจะแจ้งคำสั่งเป็นหนังสือมาให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการตรวจสำนวนเพื่อร่างประกาศขายทอดตลาด

ซึ่งในแต่ละขั้นตอนของการปฏิบัติงานบังคับคดีแบ่งในส่วนของการยึดทรัพย์สินของกรมบังคับคดีนั้น มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ก. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

การยึดทรัพย์สินของเจ้าพนักงานบังคับคดีกระทำโดยการยึดสังหาริมทรัพย์อันมีรูปร่างและอสังหาริมทรัพย์ ทั้งนี้ในหมวด 2 มาตรา 303 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้บัญญัติถึงการยึดเอกสารและสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างของลูกหนี้ตามคำพิพากษาไว้ดังนี้

(1) นำเอาเอกสารหรือทรัพย์สินนั้นมาและฝากไว้ ณ สถานที่ใดหรือแก่บุคคลใดตามที่เห็นสมควร และแจ้งการยึดนั้นให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบ หรือ

(2) มอบไว้ในความอารักขาของลูกหนี้ตามคำพิพากษาโดยความยินยอมของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา หรือมอบไว้ในอารักขาของบุคคลอื่นใดซึ่งครอบครองทรัพย์สินนั้นอยู่ และแจ้งการยึดให้ลูกหนี้หรือบุคคลเช่นนั้นทราบ กับต้องกระทำให้การยึดนั้นเห็นประจักษ์แจ้งโดยการประทับตราหรือกระทำโดยวิธีอื่นใดที่สมควร

การยึดสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างนั้นครอบไปถึงดอกผลแห่งทรัพย์สินนั้นด้วย

ส่วนการยึดอสังหาริมทรัพย์นั้น มาตรา 304 บัญญัติให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดทำโดยนำเอาหนังสือสำคัญสำหรับทรัพย์สินนั้นมาและฝากไว้ ณ สถานที่ใดหรือแก่บุคคลใดตามที่เห็นสมควร และแจ้งการยึดนั้นให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาและเจ้าพนักงานที่ดินผู้มีหน้าที่ทราบ ให้เจ้าพนักงานที่ดินบันทึกการยึดไว้ในทะเบียน ถ้าหนังสือสำคัญยังไม่ได้ออกหรือนำมาแสดงไม่ได้หรือหาไม่พบ ให้ถือว่าการที่ได้แจ้งการยึดต่อลูกหนี้ตามคำพิพากษาและเจ้าพนักงานที่ดินนั้นเป็นการยึดตามกฎหมายแล้ว นอกจากนี้การยึดนั้นยังครอบคลุมถึงเรื่องอุปกรณ์และดอกผลดินนัยของอสังหาริมทรัพย์นั้นด้วย

ข. ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดี พ.ศ. 2522 การยึดทรัพย์สินโดยกรมบังคับคดีนั้นนอกจากจะต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งดังกล่าวข้างต้นแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดี พ.ศ. 2522 ซึ่งมีลักษณะเป็นทั้งแนวปฏิบัติและหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานบังคับคดีด้วย ซึ่งระเบียบกระทรวงยุติธรรมดังกล่าวได้บัญญัติเกี่ยวกับสาระสำคัญของหลักเกณฑ์ วิธีการ และขั้นตอนของการยึดทรัพย์สินไว้ เช่น

1. ผู้นำยึด คือ ผู้ซึ่งได้ระบุไว้ในหมายบังคับคดีหรือในหนังสือของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ว่า เป็นผู้นำยึด

2. วิธีดำเนินการยึด ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการยึดสังหาริมทรัพย์ การยึดอสังหาริมทรัพย์ ณ ที่ทำการ การยึดทรัพย์นายประกันการยึดทรัพย์ในคดีแรงงาน การยึดทรัพย์ใช้ค่าปรับ

ค. คำสั่งกรมบังคับคดีที่ 452/2548 เรื่อง การปฏิบัติงานเกี่ยวกับการยึดทรัพย์ ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. เมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาตั้งเรื่องบังคับคดีให้วางเงินตรองค่าใช้จ่ายชั้นบังคับคดี นอกจากนั้นในระหว่างการบังคับคดีหากค่าใช้จ่ายในชั้นบังคับคดีเหลือน้อยหรือไม่เพียงพอ เช่น ค่าใช้จ่ายในการส่งหมายในถิ่นทุรกันดาร ฯลฯ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีหมายแจ้งเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาวางเงินค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมตามจำนวนที่เห็นสมควร

2. การยึดอสังหาริมทรัพย์ ณ ที่ทำการ โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์และเอกสารที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาดำเนินการเพื่อประกอบการยึดทรัพย์ รวมถึงการจัดทำรายงานการยึดอสังหาริมทรัพย์ ณ ที่ทำการ ประกาศยึดทรัพย์ หมายแจ้งการยึดพร้อมราคาประเมินและสำเนาหมายบังคับคดีให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา ผู้มีส่วนได้เสียทราบและแจ้งเจ้าพนักงานที่ดินโดยให้ขอราคาประเมินไปในคราวเดียวกัน หรือแจ้งผู้จัดการนิติบุคคลอาคารชุด พร้อมสอบถามภาระหนี้สินของห้องชุดที่ยึดไว้ว่ามีภาระหนี้สินค้างชำระหรือไม่จำนวนเท่าใด ภาระหนี้สินต่อเดือนเดือนละเท่าใดโดยให้แจ้งภายใน 15 วันนับแต่วันรับหนังสือ หากไม่ได้รับแจ้งภายในกำหนดให้ผู้นำยึดเป็นผู้ตรวจสอบภาระหนี้สินดังกล่าว และนำส่งพร้อมรับรองก่อนขายทอดตลาด

3. การยึดทรัพย์สินมีค่า เช่น อัญมณีต่างๆ ทองรูปพรรณ หรือทรัพย์สินมีค่าอื่นๆ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีนำมาเก็บรักษาไว้ในห้องมั่นคงของกรมบังคับคดีหรือตู้นิรภัยของหน่วยงานนั้นๆ

4. ในส่วนกลางหากมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการเก็บรักษาทรัพย์สินระหว่างเจ้าพนักงานบังคับคดีกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาทรัพย์สินให้เสนออธิบดี หรือรองอธิบดีผู้ได้รับมอบหมายชี้ขาด

5. ในกรณีทรัพย์สินที่ยึดนั้นสูญหาย หรือเสียหายซึ่งเกิดจากมีผู้กระทำความผิดอาญาให้ผู้อำนวยการกอง ผู้อำนวยการสำนักงานบังคับคดีจังหวัดหรือสาขาเสนอรายงานการตรวจสอบพร้อมกับเสนอความเห็นต่ออธิบดีกรมบังคับคดีเพื่อดำเนินการดังต่อไปนี้

5.1 ในกรณีรู้ตัวผู้กระทำความผิดให้ร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนขอให้ดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดต่อไป

5.2 ในกรณีไม่รู้ตัวผู้กระทำความผิดให้ร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนขอให้สืบสวนสอบสวน หาดตัวผู้กระทำความผิดต่อไป

การเสนอรายงานความเห็นข้างต้นให้เสนอหนังสือร้องทุกข์เพื่อให้อธิบดีกรมบังคับคดีลงนามไปพร้อมด้วย

6. การเสนอรายงานการยึดทรัพย์สิน

6.1 เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีทำการยึดทรัพย์สินแล้วให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรีบดำเนินการแจ้งการยึดเพื่อให้การยึดมีผลตามกฎหมาย แล้วจึงเสนอรายงานการยึดทรัพย์สินต่อหัวหน้ากลุ่ม ผู้อำนวยการกอง ผู้อำนวยการสำนักงานบังคับคดีจังหวัดหรือสาขาในวันนั้นหรือในวันทำการถัดไป หากมีเหตุขัดข้องจำเป็นไม่อาจเสนอได้ภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้รายงานเหตุขัดข้องไปพร้อมด้วย

6.2 ในกรณีที่ยึดทรัพย์สินซึ่งมีราคาตั้งแต่ 20,000,000 บาทขึ้นไป หรือยึดทรัพย์สินของบุคคลสำคัญ หรือบุคคลที่มีฐานะในทางสังคม หรือเป็นที่สนใจของประชาชน เมื่อได้ดำเนินการยึดทรัพย์สินเสร็จแล้ว ให้รายงานอธิบดีหรือรองอธิบดีผู้ได้รับมอบหมายทราบ

6.3 ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีติดตามผลการแจ้งการยึดให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาและผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้อง หรือดำเนินการเรียกค้นฉบับเอกสารสิทธิ์หรือการอื่นใดเพื่อให้การยึดมีผลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 303 และ 304 แล้วให้จัดทำแบบรายงานการตรวจผลการยึดทรัพย์สิน เสนอต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนถึงผู้อำนวยการกอง ผู้อำนวยการสำนักงานบังคับคดีจังหวัดหรือสาขา ตรวจสอบว่าดำเนินการถูกต้องครบถ้วนตามระเบียบหรือคำสั่งแล้วหรือไม่ หากไม่ถูกต้องให้มีคำสั่งแก้ไขแล้วให้ลงนามผลการตรวจสอบไว้

7. เมื่อดำเนินการยึดทรัพย์แล้วมีกรณีที่จะต้องแก้ไขราคาประเมินขณะยึดใหม่ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งราคาประเมินใหม่ดังกล่าวแก่ผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีโดยระบุในหมายแจ้งด้วยว่าหากไม่เห็นชอบด้วยกับราคาประเมินดังกล่าวให้ได้แย้งคัดค้านภายในกำหนด 8 วันนับจากวันที่ได้รับแจ้ง มิเช่นนั้นจะถือว่าผู้รับแจ้งเห็นชอบด้วยกับราคาประเมิน และเจ้าพนักงานบังคับคดีจะถือราคาประเมินดังกล่าวเป็นเกณฑ์ในการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขายหรือจำหน่าย

นอกจากนี้เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นไปด้วยความเหมาะสม มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน จึงมีคำสั่งกรมบังคับคดีที่ 454/2548 เรื่อง การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดี ข้อ 2 ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

เมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษายื่นคำขอตั้งเรื่องบังคับคดีต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีและประสงค์จะบังคับคดี ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการทันทีในวันนั้น หากมีเหตุขัดข้องหรือความจำเป็นของเจ้าพนักงานบังคับคดีที่ไม่อาจดำเนินการบังคับคดีภายในวันดังกล่าว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีกำหนดวันเวลานัดกับเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเพื่อดำเนินการบังคับคดีภายในระยะเวลาไม่เกิน 15 วัน นับแต่วันยื่นคำขอตั้งเรื่องบังคับคดี ทั้งนี้โดยพิจารณาด้วยว่ากำหนดนัดดังกล่าว จะมีผลกระทบหรือเกิดความเสียหายในคดีหรือไม่เพียงใด

ในกรณีเจ้าหนี้ตามคำพิพากษที่ตั้งเรื่องบังคับคดีไว้แต่ไม่ประสงค์บังคับคดี ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีลงนัดไว้ 6 เดือนนับแต่วันตั้งเรื่องบังคับคดี เมื่อครบนัดให้เจ้าพนักงานบังคับคดีหมายนัดเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาสอบถามความประสงค์ในการบังคับคดีพร้อมทั้งแจ้งไปด้วยว่าหากไม่มารับเงินค่าใช้จ่ายคืนภายในกำหนดเจ้าพนักงานบังคับคดีจะนำส่งเป็นรายได้แผ่นดิน เมื่อครบกำหนดนัดหากเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่แถลงความประสงค์ในการบังคับคดีหรือขอรับเงินค่าใช้จ่ายคงเหลือคืนให้นำจำนวนลงสารบบส่งเก็บ พร้อมลงนัดไว้ 5 ปี เพื่อนำส่งเงินเป็นรายได้แผ่นดิน

ง. แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการยึดทรัพย์ ชับไล่ รื้อถอน และการจำหน่ายทรัพย์สิน ฉบับลงวันที่ 23 กรกฎาคม 2551 ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการยึดทรัพย์ดังนี้

1. รายงานการยึดอสังหาริมทรัพย์ ณ ที่ทำการ (ที่ดิน ที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้าง และห้องชุด) ประกาศยึดทรัพย์ หนังสือแจ้งเจ้าพนักงานที่ดิน หนังสือแจ้งผู้จัดการนิติบุคคล อาคารชุด หนังสือแจ้งผู้รับจ้างนอง หมายแจ้งผู้มีส่วนได้เสีย ให้เป็นไปตามแบบของกรมบังคับคดี

ในกรณีลูกหนี้ตามคำพิพากษาผู้ถูกยึดทรัพย์ถึงแก่ความตาย ให้ถือว่าผู้จัดการมรดก หรือทายาท หรือผู้ปกครองทรัพย์ เป็นผู้มีส่วนได้เสียตามคำพิพากษานั้น

2. ในการยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา เจ้าพนักงานบังคับคดีมีหน้าที่ ตาม มาตรา 284 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งห้ามไม่ให้ยึด ทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาเกินกว่าที่จะพอจะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา พร้อมทั้งค่าฤชาธรรมเนียมในคดีและค่าธรรมเนียมในการบังคับคดี เว้นแต่กรณีที่มีคำสั่งเป็นอย่างอื่นหรือกฎหมายบัญญัติไว้ เช่น ลูกหนี้ตามคำพิพากษามีทรัพย์สิ่งเดียวและไม่สามารถแยก ยึดมาได้ หรือลูกหนี้ตามคำพิพากษามีทรัพย์หลายสิ่งแต่มีทรัพย์แต่มีทรัพย์เพียงสิ่งเดียวที่ เพียงพอแก่การชำระหนี้หรือเกินกว่าหนี้

ในกรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีไม่ยึดให้ตามที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษายืนยันไม่ว่า ด้วยเหตุใดๆ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรายงานศาลเพื่อทราบเหตุแห่งการนั้น

3. กรณียึดอสังหาริมทรัพย์ที่มีชื่อลูกหนี้ตามคำพิพากษาและบุคคลภายนอกถือ กรรมสิทธิ์ร่วมกัน หากทรัพย์นั้นมีได้แบ่งแยกการครอบครองเป็นสัดส่วนให้ยึดทั้งแปลง แต่หาก หมายบังคับคดีระบุให้ยึดเฉพาะส่วนของลูกหนี้ตามคำพิพากษาให้ยึดเฉพาะส่วน

4. กรณีเจ้าหนี้ตามคำพิพากษานำเจ้าพนักงานบังคับคดีไปทำการยึดอสังหาริมทรัพย์ หากเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาแถลงของดการยึดทรัพย์ดังกล่าว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีบันทึกใน รายงานเจ้าหน้าที่ว่าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษายังไม่ประสงค์ที่จะทำการบังคับคดี ในการนี้ไม่ถือว่าเป็นการงดการบังคับคดี

5. ในกรณียึดอสังหาริมทรัพย์ซึ่งมิได้นำทรัพย์มาเก็บรักษาไว้ ณ สถานที่ของกรม บังคับคดี ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีผู้ทำการยึดบันทึกไว้ในรายงานการยึด โดยกำหนดให้เจ้าหนี้ ตามคำพิพากษามีหน้าที่ขนย้ายทรัพย์มาส่งมอบให้เจ้าพนักงานบังคับคดีตามวัน เวลา และ สถานที่ที่กำหนดไว้ในประกาศขาย หากไม่นำส่งจะถือว่าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเพิกเฉยไม่ ดำเนินการบังคับคดีภายในเวลาที่กำหนด และให้เจ้าพนักงานบังคับคดีขอให้ศาลสั่งถอนการ บังคับคดีตาม มาตรา 295 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

6. ในกรณีเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาประสงค์จะยึดสังหาริมทรัพย์ที่เก็บอยู่ในบ้านซึ่งมีชื่อลูกหนี้ตามคำพิพากษาปรากฏในทะเบียนบ้าน แต่มิได้เป็นเจ้าของบ้าน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีออกไปทำการยึดให้ ถ้าเจ้าของบ้านหรือบุคคลที่มีชื่อในทะเบียนบ้านนั้นไม่ยอมให้เข้าไปในบ้าน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดียึดทรัพย์ เนื่องจากไม่มีอำนาจดำเนินการได้ตามมาตรา 279 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แล้วรายงานข้อเท็จจริงให้ศาลทราบ เพื่อกำหนดการอย่างใด ๆ เพื่อมิให้เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องรับผิดชอบเนื่องมาจากการงดดำเนินการ

หากเจ้าของบ้าน หรือบุคคลที่มีชื่อเป็นเจ้าของบ้านดังกล่าวยินยอมให้เข้าไปได้แต่มีการคัดค้าน หรือโต้แย้งจากบุคคลใดก็ตามว่าทรัพย์ที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษานำชี้ให้ยึดนั้นมีใช่เป็นของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ถ้าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษายืนยันที่จะให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทำการยึด ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทำการยึดให้ แต่หากปรากฏข้อเท็จจริงว่าสังหาริมทรัพย์ที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษานำชี้ให้ยึดนั้นมีชื่อบุคคลอื่นเป็นเจ้าของในทะเบียน เช่น อาวุธปืน เครื่องจักร ฯลฯ เจ้าพนักงานบังคับคดีจึงขอขบที่จะงดการยึด แล้วรายงานข้อเท็จจริงให้ศาลทราบ เพื่อกำหนดการอย่างใด ๆ เพื่อมิให้เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องรับผิดชอบเนื่องมาจากการงดดำเนินการ

7. ทรัพย์สินที่ไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีตามมาตรา 285 (1) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง คำว่า “เครื่องใช้ในครัวเรือน” ได้แก่ ของใช้สำหรับบุคคลทั้งหลายในครัวเรือนร่วมกัน เช่น โต๊ะเก้าอี้รับแขก โต๊ะเก้าอี้ชุดรับประทานอาหาร นาฬิกาติดผนัง เป็นต้น

8. การคิดค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขายในกรณีใช้ฐานจากหนี้ตามหมายบังคับคดี ให้คิดคำนวณถึงวันถอนการยึดทรัพย์ หากมีการชำระหนี้ภายนอกเพื่อนำมาหักจากยอดหนี้ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องแถลงไว้ตั้งแต่ในชั้นยื่นคำขอยึดทรัพย์ก่อนออกไปยึดทรัพย์ หรือบันทึกในรายงานการยึดทรัพย์ของเจ้าพนักงานบังคับคดีให้ปรากฏชัดเจนว่าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาผู้นำยึดได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้ตามคำพิพากษาไปก่อนแล้วเป็นจำนวนเท่าใดจึงจะนำมาคิดหักยอดหนี้ให้ ทั้งนี้เพื่อมิให้เป็นภาระหลีกเลี่ยงค่าธรรมเนียมได้ กรณีมีการชำระหนี้ภายหลังที่ได้ดำเนินการบังคับคดีแล้ว ในการคิดค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขายไม่ให้นำเงินดังกล่าวมาหักออกจากจำนวนหนี้ตามหมายบังคับคดี

9. กรณีเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาทำการบังคับคดีขอถอนการยึดทรัพย์ หรือศาลสั่งถอนการบังคับคดีตามมาตรา 295 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเรียกให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาชำระค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขายและค่าใช้จ่ายในชั้นบังคับคดี

หากมีผู้มีสิทธิตามมาตรา 290 หรือมาตรา 291 (2) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแถลงขอบังคับคดีต่อไป ต่อมาขอถอนการยึดทรัพย์หรือศาลสั่งถอนการบังคับคดีตามมาตรา 295 ทวิแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเรียกให้ผู้ขอบังคับคดีต่อไปชำระค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขายและค่าใช้จ่ายชั้นบังคับคดีที่เกิดขึ้นครั้งหลังด้วย

10. ในกรณีเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดียึดที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้าง ต่อมาปรากฏว่าเลขที่ของสิ่งปลูกสร้างผิดหรือบรรยายสภาพสิ่งปลูกสร้างผิดหรือแผนที่การไปไม่ถูกต้อง เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีมีคำสั่งอนุญาตให้แก้ไขแล้ว ในกรณีเช่นนี้เป็นการยึดทรัพย์ที่ถูกต้องตามตัวทรัพย์แล้ว จึงเป็นกรณีที่ไม่ต้องถอนการยึดสิ่งปลูกสร้างดังกล่าว และไม่ต้องเรียกเก็บค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขาย

กรณีความผิดพลาดตามวรรคหนึ่งเป็นเหตุให้การขายทอดตลาดต้องถูกเพิกถอนหรือยกเลิกไม่ว่ากรณีใดๆ ให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษารับผิดชอบบรรดาค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการบังคับคดี โดยให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีคำสั่งมีให้คำนวณคืนค่าใช้จ่ายเฉพาะในส่วนที่ดำเนินการผิดพลาดให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาในชั้นทำบัญชีรับ-จ่าย หรือในการคิดค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขายแล้วแต่กรณี

11. เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้รับรายงานการปิดประกาศยึดทรัพย์จากพนักงานเดินหมายแล้ว ให้ตรวจสอบสภาพทรัพย์ตามรายงานการปิดประกาศยึดทรัพย์เปรียบเทียบกับสภาพทรัพย์ตามรายงานการยึดทรัพย์ ภาพถ่ายสิ่งปลูกสร้างและแผนที่การไปว่าถูกต้องตรงกันหรือไม่ หากเห็นว่าไม่ตรงกันให้จัดการให้พนักงานเดินหมายออกไปปิดประกาศยึดทรัพย์ใหม่หรือแจ้งเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเพื่อมานำพนักงานเดินหมายไปปิดประกาศ หรือเพื่อตรวจสอบแก้ไขให้ถูกต้องก่อน แล้วดำเนินการรายงานศาลขออนุญาตขายทอดตลาดทรัพย์สิน

4.4.2 การจำหน่ายทรัพย์สิน

การขายทอดตลาดโดยกรมบังคับคดีเป็นการดำเนินการตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล เจ้าพนักงานบังคับคดีซึ่งเป็นข้าราชการในสังกัดกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรมจะเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการดังกล่าว โดยเจ้าพนักงานบังคับคดีต้องขายทรัพย์สินให้ได้ราคาสูงที่สุดเพื่อให้เกิดช่องว่างระหว่างราคาที่ได้จากการขายทอดตลาดทรัพย์สินกับมูลค่าตลาดของทรัพย์สินนั้นน้อยที่สุด เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการขายทอดตลาดทรัพย์สิน ที่นอกจากจะนำเงินมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาแล้ว ยังจะต้องไม่ทำให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาและบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องเสียหายอีกด้วย ซึ่งตั้งแต่ที่ประเทศไทยประสบกับภาวะวิกฤติ

การขายทอดตลาดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้นจะกระทำได้อีกต่อเมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดียื่นคำขอต่อศาลและได้รับอนุญาตให้ขายทอดตลาดได้ อย่างไรก็ตามเจ้าพนักงานบังคับคดีจะทำการขายได้อีกต่อเมื่อพ้นระยะเวลาอย่างน้อย 5 วันนับแต่วันที่ยึด เว้นแต่ทรัพย์สินที่มีสภาพเป็นของสละเสียได้ เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจที่จะขายได้ทันที โดยเจ้าพนักงานบังคับคดีมีหน้าที่แจ้งคำสั่งศาลและวันขายทอดตลาดไปยังบุคคลต่างๆ ที่มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีแก่ทรัพย์สินที่จะขาย

สำหรับขั้นตอนการปฏิบัติงานบังคับคดีแบ่งในส่วนของกรียดทรัพย์สินนั้น กรมบังคับคดีได้ปฏิบัติตามคู่มือปฏิบัติการกรมบังคับคดี³¹ ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ในการจัดทำประกาศขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้น ก่อนร่างประกาศขายทอดตลาดเจ้าพนักงานบังคับคดีจะตรวจดูสำนวนก่อนว่ามีการปฏิบัติตามขั้นตอนที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 303 และ 304 กำหนดไว้ เช่น ได้มีการแจ้งการยึดทรัพย์สินให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาและผู้มีส่วนได้เสียอื่นๆทราบการยึดแล้วหรือไม่ ซึ่งผู้มีส่วนได้เสียได้แก่ เจ้าของกรรมสิทธิ์ร่วม,ผู้รับจำนอง,ผู้จัดการนิติบุคคลอาครชุด

ถ้าเป็นอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพย์สินที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนได้มีการแจ้งให้นายทะเบียนทราบแล้วหรือไม่ และหากลูกหนี้ตามคำพิพากษาวางชำระหนี้ครบถ้วนตามหมายบังคับคดี ศาลสั่งให้ทุเลาการบังคับคดี ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาคดีใหม่ มีคำร้องขัดทรัพย์สินเป็นต้น ถ้ามีเหตุดังกล่าวก็ต้องงดการขายทอดตลาดทรัพย์สินไว้ ถ้าไม่มีก็ทำการประกาศขายทอดตลาดต่อไป

การร่างประกาศขายทอดตลาดทรัพย์สิน ประกาศขายทอดตลาดทรัพย์สินต้องให้ปรากฏ

1. ชื่อศาลที่ออกหมายบังคับคดี หมายเลขคดีแดง ชื่อโจทก์ ชื่อจำเลย (เพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสียไปร้องยังศาลที่ถูกต้อง)

³¹ กรมบังคับคดี,อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 29,น. 482-493.

2. ทรัพย์สินที่จะขายเป็นของผู้ใด (ในกรณีมีจำเลยหลายคน ต้องระบุว่าเป็นของจำเลยที่เท่าใดเพื่อที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาของลูกหนี้ที่ไม่ได้ยึดทรัพย์สินของลูกหนี้จะได้ร้องเฉลี่ยได้ถูกต้อง)

3. สถานที่ที่จะขายทรัพย์สิน
4. วัน เวลา ที่จะทำการขาย
5. รายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่จะขาย
6. ระบุเงื่อนไขการเข้าสู่ราคา
7. ข้อสัญญา
8. ค่าเดือนผู้ซื้อ

ก่อนถึงวันขายให้ตรวจดูผลการส่งประกาศขายทอดตลาดให้คู่ความและผู้มีส่วนได้เสียทราบว่าเป็นไปโดยชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ว่าด้วยการส่งหมายและคำคู่ความได้ปิดประกาศขายทอดตลาดไว้โดยเปิดเผย ณ สถานที่ที่จะขายสถานที่ที่ทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่ ที่ชุมนุมชนและสถานที่ราชการอันสมควรปิดได้ ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดี พ.ศ. 2522 หรือไม่ ถ้าส่งไม่ได้หรือไม่ชอบต้องงดการขายไว้ ถ้าส่งได้ให้จัดทำแบบตรวจสอบผลการเดินประกาศเสนอผู้บังคับบัญชารวมทั้งตรวจสอบว่ามีกรรณรังษัตริย์หรือเหตุอื่นใดที่ต้องงดการบังคับคดีหรือไม่อีกครั้งหนึ่งถ้าไม่มีก็ให้ทำการขายตามวันเวลาและสถานที่ประกาศ

เมื่อถึงกำหนดวันขาย กรณีขายนอกสถานที่ตั้งสำนักงาน ถ้าโจทก์ไม่มานำขายโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องต้องทำรายงานเสนอให้งดการขายไว้ เพราะโจทก์มีหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าพนักงานบังคับคดีในการนำทรัพย์สินที่จะขาย และจัดหาหนี้รับส่งถ้าโจทก์มานำขายก็ดำเนินการขายทอดตลาดไปตามที่ปิดประกาศ

การขายทอดตลาดอสังหาริมทรัพย์จะทำการขาย ณ ที่ทำการของเจ้าพนักงานบังคับคดี

ในส่วนกลางอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ จะทำการขาย ณ สถานรักษาและจำหน่ายทรัพย์สิน ยกเว้นขายทอดตลาดโรงเรือนหรือเครื่องจักรที่มีขนาดใหญ่หรือทรัพย์สินที่ไม่สามารถขนย้ายทรัพย์สินมาได้ หรือหากขนย้ายมาจะทำให้ทรัพย์สินเสียหายเสื่อมราคาก็ให้ขาย ณ ที่ที่ทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่

วิธีการขาย ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีปกครองเครื่องหมายการขายทอดตลาดแล้วอ่านประกาศโฆษณาการขายทอดตลาด ณ สถานที่ที่ทำการขายทรัพย์สินโดยเปิดเผย ชี้แจงเงื่อนไข

ในการขายทอดตลาดอสังหาริมทรัพย์โดยปลอดจำนอง ในส่วนกลางให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการประกาศกำหนดราคาเริ่มต้น และประกาศกำหนดจำนวนเงินขั้นต่ำที่ผู้เข้าสู้ราคาอาจเสนอเพิ่มให้สูงกว่าราคาที่มีผู้เสนอก่อนตนได้ โดยก่อนที่เจ้าพนักงานบังคับคดีจะเคาะไม้ขายให้แก่ผู้เสนอราคาสูงสุดที่เจ้าพนักงานบังคับคดีเห็นว่าเป็นราคาที่สมควรขายได้ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีอาจคัดค้านว่าราคาดังกล่าวมีจำนวนต่ำเกินสมควร ในกรณีเช่นว่านี้ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเลื่อนการขายทอดตลาดทรัพย์สินไป เพื่อให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดี ไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่คัดค้านหรือไม่ก็ตามหาผู้ซื้อที่จะเสนอซื้อในราคาที่บุคคลดังกล่าวต้องการมาเสนอซื้อในการขายทอดตลาดทรัพย์สินครั้งต่อไป โดยให้ผู้เสนอราคาสูงสุดต้องผูกพันกับการเสนอราคาดังกล่าวเป็นระยะเวลาสามสิบวันนับแต่วันที่เสนอราคานั้น และในการขายทอดตลาดทรัพย์สินครั้งต่อไป หากมีผู้เสนอราคาสูงสุดในจำนวนไม่สูงกว่าจำนวนที่ผู้เสนอราคาสูงสุดได้เสนอในการขายทอดตลาดทรัพย์สินครั้งก่อน หรือไม่มีผู้ใดเสนอราคาเลย ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเคาะไม้ขายให้แก่ผู้เสนอราคาสูงสุดในการขายทอดตลาดทรัพย์สินครั้งก่อน แต่หากมีผู้เสนอราคาสูงสุดในการขายทอดตลาดทรัพย์สินครั้งต่อไปในจำนวนสูงกว่าจำนวนที่ผู้เสนอราคาสูงสุดได้เสนอในการขายทอดตลาดทรัพย์สินครั้งก่อน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเคาะไม้ขายให้แก่ผู้เสนอราคาสูงสุดในการขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้น

การรับชำระเงิน ถ้าเป็นสังหาริมทรัพย์ เมื่อผู้ซื้อได้ชำระราคาครบถ้วนให้เจ้าพนักงานบังคับคดีผู้ทำการขายออกไปเสร็จรับเงินให้ผู้ซื้อ เพื่อเป็นหลักฐานโดยมอบต้นฉบับใบเสร็จรับเงินให้แก่ผู้ซื้อส่วนสำเนาเอาเข้าไว้ในสำนวนคดีและเหลือต้นฉบับใบเสร็จคงไว้ในเล่ม เช่นเดิมผู้ซื้อจะต้องนำใบเสร็จมาเป็นหลักฐานในการรับทรัพย์สินที่ตนซื้อได้

กรณีการขายอาวุธปืน ให้ผู้ซื้อวางเงินมัดจำไว้ร้อยละ 25 ของราคาซื้อ โดยออกไปเสร็จรับเงินไว้ให้เป็นหลักฐานเช่นเดียวกัน และผู้ซื้อต้องจัดการนำเอาใบอนุญาตให้มีอาวุธปืนมาแสดงภายใน 1 เดือน พร้อมทั้งใช้เงินที่ค้างชำระไว้ให้ครบถ้วน ถ้าพ้นกำหนดแล้วผู้ซื้อไม่สามารถนำใบอนุญาตมาแสดงได้ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีริบเงินมัดจำและนำทรัพย์สินออกขายทอดตลาดใหม่

ถ้าเป็นอสังหาริมทรัพย์ เมื่อผู้ซื้อได้ทำสัญญาพร้อมทั้งชำระเงินตามสัญญาดังกล่าวแล้ว ก็ให้ออกไปเสร็จรับเงินไว้เป็นหลักฐานเพื่อนำมาติดต่อตามกำหนดเวลาที่ระบุไว้ใน

ซึ่งในแต่ละขั้นตอนของการปฏิบัติงานบังคับคดีแพ่งในส่วนของการขายทอดตลาดทรัพย์สินของกรมบังคับคดีนั้น มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ก. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

การขายทอดตลาดเป็นการขายต่อสาธารณชน (Public Sale) ที่ทำการขายโดยเปิดเผยต่อสาธารณชนและเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปทำการสู้ราคาเพื่อเสนอซื้อได้³² โดยการขายทอดตลาดนั้นผู้ขายจะเป็นฝ่ายตั้งราคาขั้นต่ำไว้ และมีผู้สู้ราคาเป็นฝ่ายเสนอราคาสู้กันให้สูงขึ้นตามที่ตั้งใจจะซื้อ นอกจากนั้นการขายทอดตลาดจะมีแต่เพียงความปรารถนาอยากที่จะซื้อหรือขายทรัพย์สินนั้นที่เป็นตัวกำหนดราคาทรัพย์สิน³³ ซึ่งการขายทอดตลาดนี้ถือว่าเป็นการขายทรัพย์สินที่ได้ราคาที่เป็นธรรม เพราะเป็นการขายทรัพย์สินด้วยการชิงราคากัน ผู้ซื้อทรัพย์สินย่อม

³²พิพัฒน์ จักรางกูร, “ซื้อทรัพย์สินในการขายทอดตลาดตามคำสั่งศาล,” บทบัญญัติ, เล่ม 31,ปีที่2,น.270-286 (มิถุนายน 2517).

³³บุญศิริ คำแก้ว, “ปัญหาราคาในการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดโดยเจ้าพนักงานบังคับคดี,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548).

และในการขายทอดตลาดของกรมบังคับคดีนั้น ก็เป็นการการขายต่อสาธารณชน (Public Sale) ที่ทำการขายโดยเปิดเผยต่อสาธารณชนและเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปทำการสู้ราคาเพื่อเสนอซื้อได้เช่นกัน โดยการขายทอดตลาดนั้นเจ้าพนักงานบังคับคดีจะเป็นฝ่ายตั้งราคาขั้นต่ำไว้ และมีผู้สู้ราคาเป็นฝ่ายเสนอราคาสู้กันให้สูงขึ้นตามที่ตั้งใจจะซื้อ

โดยกรมบังคับคดีจะต้องปรับใช้หลักเกณฑ์ วิธีการ และขั้นตอนของการขายทอดตลาดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับหลักเกณฑ์ วิธีการ และขั้นตอนของการขายทอดตลาดโดยกรมบังคับคดีที่ได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีฐานะเท่าเทียมกัน³⁵ โดยหลักเกณฑ์ วิธีการ และขั้นตอนของการขายทอดตลาดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อยู่ในส่วนของบรรพ 3 ว่าด้วยเอกเทศสัญญา ลักษณะ 1 ว่าด้วยซื้อขาย หมวด 4 ตั้งแต่มาตรา 509 ถึงมาตรา 517

และเมื่อการขายทอดตลาดเป็นการซื้อขายชนิดหนึ่ง ดังนั้น การขายทอดตลาดจึงต้องตกอยู่ในบังคับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยสัญญาซื้อขายและนิติกรรมสัญญาด้วยเช่นกัน กล่าวคือ การขายทอดตลาดเป็นสัญญาต่างตอบแทนชนิดหนึ่งที่เกิดจากนิติกรรมสองฝ่ายที่คู่สัญญาสองฝ่ายต่างฝ่ายได้รับประโยชน์ตอบแทนซึ่งกันและกัน โดยผู้ขายทรัพย์สินประสงค์จะได้ราคาทรัพย์สินจากผู้ซื้อทรัพย์สินและจะโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ซื้อทรัพย์สินเป็นการตอบแทน ส่วนผู้ซื้อทรัพย์สินก็ประสงค์จะได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นจากผู้ขายทรัพย์สินและจะได้ใช้ราคาทรัพย์สินเป็นการตอบแทน กรณีจึงต้องพิจารณาการขายทอดตลาดตามหลักทั่วไปในการทำนิติกรรมสัญญาในหลักเกณฑ์ดังนี้³⁶

³⁴ สติชัย เล็งไธสง, คำสอนชุดวิชากฎหมายพาณิชย์ 1 ว่าด้วยการซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ เช่าทรัพย์สิน เช่าซื้อ และขายฝาก พร้อมด้วยพระราชบัญญัติการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, 2545), น.123.

³⁵ วันดี เอื้อสกุลพิพัฒน์, “การขายทอดตลาด,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550).

³⁶ หยุต แสงอุทัย, แนวคำถามคำตอบประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยซื้อขาย แลกเปลี่ยน และให้, (นครหลวงกรุงเทพธนบุรี : นำชัยการพิมพ์, 2515), น. 1.

- (1) คู่สัญญาที่มีความสามารถตามกฎหมายในการทำนิติกรรมสัญญา
- (2) วัตถุประสงค์ของนิติกรรมสัญญาที่ต้องไม่ขัดต่อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ไม่เป็นการพนันวิสัย และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งวัตถุประสงค์ตามกฎหมายวิสัย (Objective Theory) ของการขายทอดตลาดคือการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและการชำระราคาทรัพย์สินนั้น³⁷
- (3) คู่สัญญาที่ทำการเสนอสนองต้องตรงกัน โดยมีเจตนาอันแท้จริงในการทำนิติกรรมสัญญาที่ไม่บกพร่องด้วยเหตุเป็นเจตนาซ่อนเร้น เจตนาหลง เจตนาอันเกิดจากความสำคัญผิด กลฉ้อฉล หรือขมขู่

(4) นิติกรรมสัญญานั้นทำตามแบบที่กฎหมายกำหนด (ถ้ามี)

ข. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาแล้ว หากลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ตามคำพิพากษาให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา กรณีก็จะต้องมีการดำเนินการบังคับคดีแก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา

วิธีการหนึ่งก็คือการยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาออกขายทอดตลาดแต่อย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้ห้ามการขายทอดตลาดทรัพย์สินไว้ 2 กรณีคือ³⁸

- (1) กรณีเงินที่ได้มาจากการขายทอดตลาดทรัพย์สินพอกับจำนวนหนี้แล้วย่อมต้องห้ามมิให้เอาทรัพย์สินออกขายทอดตลาดอีกตามมาตรา 284 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
- (2) กรณีทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษามีลักษณะเป็นของส่วนตัวโดยแท้ตามมาตรา 285 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เช่น หนังสือสำหรับวงศ์ตระกูล

³⁷ จำปี โสติพิพันธุ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ พร้อมคำอธิบายในส่วนของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 และกฎหมายใหม่ที่เกี่ยวข้อง, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2548) , น.59.

³⁸ พิพัฒน์ จักรางกูร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาและการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง, (กรุงเทพมหานคร : นิติบรรณการ, 2543), น. 202.

เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาไว้ตามหมายบังคับคดีของศาลแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องรายงานศาลให้ทราบถึงบัญชีทรัพย์สินที่ยึดมาในคดีและขอให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดนั้นก่อนทุกเรื่องทุกคดีไป³⁹ ตามมาตรา 306 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง อย่างไรก็ตามกรณีมีข้อยกเว้นหากทรัพย์สินที่ยึดนั้นจะเป็นของสดของเสียได้ เจ้าพนักงานบังคับคดีย่อมมีอำนาจขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นได้ทันที

โดยในการพิจารณาอนุญาตให้ขายทอดตลาดนั้น ศาลจะพิจารณาว่ามีผู้คัดค้านการขายทอดตลาด หรือมีเหตุให้งดการบังคับคดีตามมาตรา 292 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือมีเหตุให้ถอนการบังคับคดีตามมาตรา 295 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ร้องขอให้ศาลมีคำสั่งตั้งผู้จัดการอสังหาริมทรัพย์หรือการประกอบกิจการแทนการขายทอดตลาดทรัพย์สินตามมาตรา 307 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือไม่ถ้าไม่มีเหตุใดเหตุหนึ่งดังกล่าวศาลก็จะอนุญาตให้ขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นได้⁴⁰ คำสั่งที่ศาลอนุญาตให้ขายทอดตลาดทรัพย์สินได้เป็นที่สุดเนื่องจากการที่กำหนดให้เจ้าพนักงานบังคับคดีขออนุญาตศาลก่อนเป็นแต่เพียงการให้ศาลตรวจสอบอีกชั้นหนึ่งเท่านั้น จึงไม่ควรให้มีการอุทธรณ์คำสั่งเช่นนี้เพื่อประวิงคดีอีก⁴¹

หลังจากนั้นเจ้าพนักงานบังคับคดีก็จะขายทรัพย์สินนั้นเพื่อนำเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดทรัพย์สินมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ถ้าหากขายทอดตลาดทรัพย์สินได้ราคาต่ำหรือน้อย จนไม่สามารถที่จะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้ครบถ้วน ลูกหนี้ตามคำพิพากษาก็อาจถูกยึดทรัพย์สินอื่นมาขายทอดตลาดได้อีก แต่หากขายทอดตลาดทรัพย์สินได้

³⁹ สงคราม สกุลพรหมณ์, “ความล่าช้าในการบังคับคดี : ศึกษาเฉพาะกรณีการบังคับคดีจำนองหรือหลักประกันทรัพย์จำนอง,” งานวิจัยหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 3 วิทยาลัยการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 2541, น. 21.

⁴⁰ นีรชา วรมุนินทร์, “การเพิกถอนการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดโดยเจ้าพนักงานบังคับคดี,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543).

⁴¹ เพิ่งอ้าง.

หากการดำเนินการขายทอดตลาดของเจ้าพนักงานบังคับคดีฝ่าฝืนต่อกฎหมาย หรือราคาทรัพย์สินมีจำนวนต่ำเกินสมควรซึ่งเกิดจากการคบคิดกันฉ้อฉลในระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องหรือความไม่สุจริตหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของเจ้าพนักงานบังคับคดีในการปฏิบัติหน้าที่ ศาลก็อาจเพิกถอนการขายทอดตลาดนั้นได้ ตามมาตรา 296 หรือมาตรา 309 ทวิแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (แล้วแต่กรณี)

ทั้งนี้ ขั้นตอนตั้งแต่การยึดทรัพย์สินจนกระทั่งถึงการขายทอดตลาดทรัพย์สินจะใช้ระยะเวลาประมาณ 2 เดือนเป็นอย่างเร็ว⁴² โดยทั่วไปจะใช้ระยะเวลาประมาณ 3 เดือน แต่ในบางคดีกว่าจะมีการขายทอดตลาดทรัพย์สินก็ใช้เวลาถึง 1 ปี⁴³

ในการขายทอดตลาด เจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องปฏิบัติตามวิธีการตามมาตรา 309 และมาตรา 309 ทวิแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกล่าวคือ

มาตรา 309

ในการขายทอดตลาดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้นให้เจ้าพนักงานบังคับคดีปฏิบัติตามข้อบังคับต่อไปนี้

(1) ในการขายทรัพย์สินที่มีหลายสิ่งด้วยกันให้แยกขายทีละสิ่งต่อเนื่องกันไปแต่

(ก) เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจจัดสั่งหาทรัพย์สินซึ่งมีราคาเล็กน้อยรวมขายเป็นกองๆได้เสมอและ

(ข) เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจจัดสั่งหาทรัพย์สินหรืออสังหาริมทรัพย์สองสิ่งหรือกว่านั้นขึ้นไปรวมขายไปด้วยกันได้ ในเมื่อเป็นที่คาดหมายได้ว่าเงินรายได้ในการขายจะเพิ่มขึ้นเพราะเหตุนั้น

(2) ในการขายอสังหาริมทรัพย์รายใหญ่และทรัพย์สินนั้นอาจแบ่งแยกออกได้เป็นตอนๆ เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจขายทรัพย์สินนั้นเป็นตอนๆได้ ในเมื่อเป็นที่คาดหมายได้ว่าเงินรายได้ในการขายทรัพย์สินบางตอนจะเพียงพอแก่การบังคับคดีหรือว่าเงินรายได้ทั้งหมดจะเพิ่มขึ้นเพราะเหตุนั้น

⁴²สมชัย ศิริบุตร, “สัมภาษณ์ประมวลทรัพย์กับกรมบังคับคดี,” วารสารธรรมนิติ, เล่ม 102, ปีที่ 9, น. 15-18 (มีนาคม 2533).

⁴³สงคราม สกุลพราหมณ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 39, น. 23.

(3) ในการขายทรัพย์สินหลายสิ่งด้วยกันเจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจกำหนดลำดับที่จะขายทรัพย์สินนั้น

บุคคลผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีแก่ทรัพย์สินซึ่งจะต้องขายอาจร้องขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรวมหรือแยกทรัพย์สินหรือขอให้ขายทรัพย์สินนั้นตามลำดับที่กำหนดไว้หรือจะร้องคัดค้านคำสั่งของเจ้าพนักงานบังคับคดีที่สั่งตามสามอนุมาตราก่อนหน้านี้ก็ได้ ในกรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีไม่ยอมปฏิบัติตามคำร้องขอหรือคำคัดค้านเช่นนั้นผู้ร้องจะยื่นคำขอต่อศาลโดยทำเป็นคำร้องภายในสองวัน นับตั้งแต่วันปฏิเสธเพื่อขอให้มีคำสั่งชี้ขาดในเรื่องนั้นก็ได้ คำสั่งของศาลให้เป็นที่สุดและให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเลื่อนการขายไปจนกว่าศาลจะได้มีคำสั่งหรือจนกว่าจะได้พ้นระยะเวลาซึ่งให้นำเรื่องขึ้นสู่ศาลได้

มาตรา 309 ทวิ

บทบัญญัติมาตรานี้ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมครั้งล่าสุดโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 21) พ.ศ.2547 เพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการขายทอดตลาดทรัพย์สินในกฎหมายเดิมที่ยังมีความคลุมเครือและไม่ชัดเจนเพียงพอ ทำให้เกิดความล่าช้าในการบังคับคดี ไม่เป็นการคุ้มครองสิทธิของเจ้าหนี้และลูกหนี้ตามคำพิพากษารวมถึงบุคคลภายนอกผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีอย่างเพียงพอ และผู้ซื้อทรัพย์สินจากการขายทอดตลาดโดยสุจริตไม่ได้รับความเป็นธรรม การแก้ไขครั้งนี้เป็นการกำหนดแนวทางการพิจารณาอนุมัติขายทอดตลาดทรัพย์สินของเจ้าพนักงานบังคับคดีให้ชัดเจนยิ่งขึ้น สามารถอนุมัติให้ขายได้หากเห็นว่าเป็นราคาที่สมควร โดยไม่กลัวว่าหากเคาะไม่ขายทอดตลาดทรัพย์สินไปแล้วจะมีการร้องคัดค้านว่าราคาต่ำและขอให้ศาลเพิกถอนการขายทอดตลาดได้อีก จุดมุ่งหมายในการบัญญัติมาตรานี้เพื่อให้การบังคับคดีในขั้นตอนการขายทอดตลาดทรัพย์สินกระทำได้รวดเร็วขึ้น กล่าวคือหากเจ้าพนักงานบังคับคดีเห็นว่าผู้ประมูลรู้ราคาได้เสนอราคาสูงสุดที่เจ้าพนักงานบังคับคดีเห็นว่าเป็นราคาที่พอสมควรก็สามารถอนุมัติให้ขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นไปได้ โดยกฎหมายมิได้กำหนดลงไปอย่างชัดเจนว่าราคาสมควรขายดังกล่าวคือราคาอย่างไร และจะนำหลักเกณฑ์ใดมาพิจารณากำหนดราคาขายทรัพย์สิน เพื่อช่วยแก้ปัญหาให้การบังคับคดีในชั้นขายทอดตลาดเป็นไปด้วยความรวดเร็วโดยบัญญัติไว้ดังนี้

“ในการขายทอดตลาดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้นก่อนที่เจ้าพนักงานบังคับคดีจะเคาะไม่ขายให้แก่ผู้เสนอราคาสูงสุดที่เจ้าพนักงานบังคับคดีเห็นว่าเป็นราคาที่สมควรขายได้ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีอาจคัดค้านว่าราคาดังกล่าวว่ามีจำนวนต่ำเกินสมควร ในกรณีเช่นนี้ให้เจ้าพนักงานบังคับคดี

ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีเห็นว่าราคาที่ได้จากการขายทอดตลาดทรัพย์สินมีจำนวนต่ำเกินสมควรและ การขายทอดตลาดทรัพย์สินในราคาต่ำเกินสมควรนั้นเกิดจากการคบคิดกันฉ้อฉลในระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องในการเข้าสู่ราคาหรือความไม่สุจริตหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของเจ้าพนักงานบังคับคดีในการปฏิบัติหน้าที่ บุคคลดังกล่าวอาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้มีการเพิกถอนการขายทอดตลาดทรัพย์สินตามบทบัญญัติแห่งลักษณะนี้ได้ และเมื่อศาลได้สอบสวนแล้วเห็นว่า คำร้องรับฟังได้ให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตตามคำร้องหรือแก้ไขหรือมีคำสั่งกำหนดวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ศาลเห็นสมควรให้เสร็จภายในกำหนดเก้าสิบวันนับแต่วันได้รับคำร้องนั้น

ให้นำบทบัญญัติ ใน วรยศสาม วรยศสี่ วรยศห้า และ วรยศหก ของมาตรา 296 มาใช้บังคับแก่การยื่นคำร้องตามวรรคสองโดยอนุโลม

คำสั่งของศาล ตามวรรคสอง ให้เป็นที่สุด”

ค.ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดี พ.ศ. 2522 การขายทอดตลาดทรัพย์สินโดยกรมบังคับคดีนอกจากจะต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดี พ.ศ. 2522 ซึ่งมีลักษณะเป็นทั้งแนวปฏิบัติและหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานบังคับคดีด้วย

สาระสำคัญของหลักเกณฑ์ วิธีการ และขั้นตอนของการขายทอดตลาดที่กำหนดไว้ในระเบียบการบังคับคดี ได้แก่⁴⁴

(1) เจ้าพนักงานบังคับคดี จะต้องทำประกาศขายทอดตลาดเพื่อแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่จะขายทอดตลาดพอให้บุคคลที่สนใจจะซื้อทรัพย์สินเข้าใจได้ดีถึงสภาพทรัพย์สินที่จะขายทอดตลาด โดยในทางปฏิบัติจะยึดถือหลักการที่ว่าบรรยายให้ละเอียดที่สุดเท่าที่จะทำได้ เช่น ชื่อเจ้าของทรัพย์สินโดยเกี่ยวข้องกับคดีอย่างไร ผู้สั่งให้ขาย วัน เวลา และสถานที่ที่จะขาย ชื่อประเภท ลักษณะ จำนวน ขนาด และน้ำหนักแห่งทรัพย์สินนั้น ๆ เป็นต้น ถ้าเป็นที่ดิน ให้แจ้งเนื้อที่เขตกว้างยาว และ อยู่ตำบลอำเภอจังหวัดใดด้วย ถ้ามีข้อสัญญาและคำเตือนอย่างไรก็ให้ระบุไว้โดยชัดเจน ตามแบบของกรมบังคับคดี กับให้กำหนดเงื่อนไขและเงื่อนไขแห่งการชำระเงินไว้ตามนัยแห่งระเบียบข้อ 85 ด้วย กล่าวคือ การขายทอดตลาดทรัพย์สินตามปกติ เมื่อเจ้าพนักงานผู้ขายเคาะไม้ตกลงขายแล้ว ผู้ซื้อต้องชำระเงินทันทีเว้นแต่ที่ดินหรือทรัพย์สินอื่นซึ่งมีราคาตั้งแต่ 1,000 บาท ขึ้นไป เจ้าพนักงานอาจผ่อนผันให้ผู้ซื้อวางเงินมัดจำไม่เกินร้อยละ 25 ของราคาซื้อและทำสัญญาใช้เงินที่ค้างชำระภายในเวลาไม่เกิน 15 วันก็ได้ เมื่อได้ชำระเงินครบถ้วนแล้วจึงให้โอนมอบทรัพย์สินแก่ผู้ซื้อไป หากทรัพย์สินที่ขายมีราคาสูงมากหรือมีเหตุผลพิเศษประการอื่น อธิบดีกรมบังคับคดีอาจขยายกำหนดเวลาชำระเงินดังกล่าวข้างต้นได้ตามที่เห็นสมควร ในกรณีที่เจ้าพนักงานขายมีเหตุสงสัยว่า ผู้ใดจะไม่สุจริตโดยสุจริตก็ดี หรือไม่สามารถจะชำระราคาได้ก็ดี ให้เจ้าพนักงานจัดการสอบถามผู้นั้นเสียก่อนจึงเคาะไม้ก็ได้ อนึ่ง ถ้าศาลกำหนดวิธีขายหรือเงื่อนไขเฉพาะเรื่องเป็นพิเศษอย่างไร ก็ให้ปฏิบัติตามนั้น ทั้งนี้ ตามข้อ 67 ของระเบียบการบังคับคดี และถ้าหากเป็นการขายทรัพย์สินที่มีดอกผลเกิดในระหว่างยึดทรัพย์สิน หรือ ทรัพย์สินที่มีสัญญาผูกพันอันเป็นคุณแก่ทรัพย์สินนั้น หรือ มีค่าภาระติดพันเกี่ยวกับค้างอยู่ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีกล่าวไว้ในประกาศขายทอดตลาดให้ชัดแจ้ง การขายทรัพย์สินที่มีสัญญาผูกพันอยู่อันเป็นคุณแก่ทรัพย์สินนั้น ถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดีสามารถทำได้ ก็ให้จัดการให้ผู้ซื้อได้รับช่วงสิทธิและหน้าที่ตามสัญญานั้นด้วย ทั้งนี้ตามข้อ 70 ของระเบียบการบังคับคดี นอกจากนี้ในประกาศขายทอดตลาดจะต้องระบุชื่อศาลที่ออกหมายบังคับคดี หมายเลขคดีแดง ชื่อโจทก์และจำเลย เพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสียใช้สิทธิทางศาลได้ถูกศาล และสถานที่ขายทรัพย์สินนั้น

⁴⁴ วนิดี เอื้อสกุลพิพัฒน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 35 , น.68-71.

ส่วนในกรณีที่เป็นสังหาริมทรัพย์ เช่น รถยนต์ ต้องระบุชื่อเจ้าของทางทะเบียน หมายเลขเครื่อง หมายเลขทะเบียนรถยนต์ และเครื่องหมายการค้าของรถยนต์ หรือหุ้นต้องระบุชื่อบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนที่ออกหุ้น ชื่อผู้ถือหุ้น เลขที่หุ้น จำนวนหุ้น มูลค่าหุ้น และค่าหุ้นที่ได้ชำระแล้ว เป็นต้น

โดยเจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องส่งประกาศขายทอดตลาดดังกล่าวให้แก่บุคคลผู้มีส่วนได้เสียตามมาตรา 280 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง คือ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา(ผู้ชนะคดีที่มีสิทธิขอให้บังคับคดี บังคับคดี หรือถอนการบังคับคดีได้) ลูกหนี้ตามคำพิพากษาเฉพาะที่มีชื่อเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่จะนำมาขายทอดตลาด ผู้ขอเฉลี่ยทรัพย์ (เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาในคดีอื่นที่ไม่สามารถยึดทรัพย์สินอื่นใดของลูกหนี้ตามคำพิพากษาเพื่อชำระหนี้ของตนจึงต้องร้องขอต่อศาลเพื่อขอเฉลี่ยเงินที่ได้จากการขายทอดตลาด) ผู้มีสิทธิเหนือทรัพย์สินในทางจำนอง/จำนำ(ผู้มีสิทธิเหนือทรัพย์สินที่จะขายทอดตลาดเพื่อให้มีคำสั่งให้ตนเองได้รับชำระหนี้จากเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นก่อนเจ้าหนี้รายอื่นๆ) และเจ้าของกรรมสิทธิ์รวม(สิทธิยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดีกันเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดให้แก่ตนตามสัดส่วนของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่จะขายทอดตลาด) รวมทั้งจะต้องปิดประกาศขายทอดตลาดดังกล่าวไว้โดยเปิดเผย ณ ที่ที่จะมีการขายทรัพย์สินนั้น ที่ที่ทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่ รวมทั้งที่ชุมนุมชนและสถานที่ราชการอันสมควร ก่อนวันขายทอดตลาดไม่น้อยกว่า 3 วัน นอกจากนี้หากเจ้าพนักงานบังคับคดีเห็นสมควรก็อาจลงประกาศขายทอดตลาดทางหนังสือพิมพ์รายวันฉบับที่แพร่หลายหรือโดยวิธีการอื่น เช่น วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ เป็นต้น ก่อนวันขายทอดตลาดก็ได้ ทั้งนี้ ตามข้อ 68 ของระเบียบการบังคับคดี

อย่างไรก็ตาม แม้เจ้าพนักงานบังคับคดีจะได้ดำเนินการปิดประกาศขายทอดตลาดดังกล่าว แต่ถ้าหากได้มีการส่งประกาศขายทอดตลาดให้แก่บุคคลผู้มีส่วนได้เสียแล้ว การขายทอดตลาดก็เป็นอันชอบด้วยกฎหมายแล้ว หรือแม้การขายทอดตลาดนั้นผู้ทอดตลาดมิได้ปักธงสัญลักษณ์การขายทอดตลาดก็ได้หมายความว่า จะทำให้การขายทอดตลาดนั้นต้องเสียไปแต่อย่างใด เพราะการที่ข้อ 68 ของระเบียบการบังคับคดีกำหนดให้ต้องปิดประกาศขายทอดตลาดดังกล่าวด้วย ก็เพียงเพื่อประสงค์ให้บุคคลภายนอกที่สนใจได้เข้ามาเป็นผู้รู้ราคาเพื่อซื้อทรัพย์สินในการขายทอดตลาดด้วยเท่านั้น และการที่ข้อ 81 ของระเบียบการบังคับคดีกำหนดให้ต้องปักธงเครื่องหมายการขายทอดตลาดก็ด้วยมีเจตนาที่จะให้บุคคลทั่วไปที่สนใจจะเข้าสุราหาได้ทราบว่าจะสถานที่แห่งนั้นมีการขายทอดตลาดกันเท่านั้น อีกทั้งระเบียบการขายทอดตลาดก็ไม่ใช่มติกฎหมาย

(2) เจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องดำเนินการให้ผู้ซื้อทรัพย์สินสามารถใช้สอยทรัพย์สินนั้นได้สมประโยชน์ กล่าวคือ

(2.1) หากเป็นทรัพย์สินที่มีสัญญาผูกพันที่เป็นคุณแก่ทรัพย์สินนั้นจะต้องจัดการให้ผู้ซื้อทรัพย์สินได้รับช่วงสิทธิและหน้าที่ตามสัญญานั้นด้วย ทั้งนี้ ตามข้อ 70 ของระเบียบการบังคับคดี

(2.2) หากเป็นสุรามีสำนวนน้ำสุราตั้งแต่ 10 ลิตรขึ้นไป ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งให้ กรมสรรพสามิตทราบล่วงหน้าก่อนวันขายตามปกติไม่น้อยกว่า 7 วัน เพื่อกรมสรรพสามิตจะได้จัดเจ้าพนักงาน มากำกับออกใบขนสุราให้แก่ผู้ซื้อ ทั้งนี้ตามข้อ 71 ของระเบียบการบังคับคดี

(2.3) หากเป็นโบราณวัตถุ เช่น พระพุทธรูป หรือ หนังสือฉบับเขียนโบราณ เป็นต้น ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีส่งประกาศขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นไปยังเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถาน สำหรับกรุงเทพมหานคร 1 ฉบับ ทั้งนี้ ตามข้อ 72 ของระเบียบการบังคับคดี

(2.4) หากเป็นตู้নির্য িบ หรือกำปั่นเหล็กเก็บทรัพย์ และปรากฏว่ายังเปิดไม่ได้ ให้จัดการเปิดเสียก่อน จึงจะขายทอดตลาดได้ ทั้งนี้ ตามข้อ 73 ของระเบียบการบังคับคดี

(3) กรณีที่เป็นทรัพย์สินติดจำนองให้ขายทอดตลาดตามวิธีการที่ศาลสั่ง หากศาลมิได้มีคำสั่งอย่างใด ก็ให้ขายทอดตลาดตามวิธีการที่เจ้าพนักงานบังคับคดีเห็นสมควร ซึ่งถ้าเห็นสมควรขายทอดตลาดอย่างบังคับจำนอง ก็ให้ดำเนินการขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นอย่างการขายทอดตลาดทรัพย์สินธรรมดา โดยไม่ต้องคำนึงถึงจำนองที่ติดอยู่ แต่ถ้าเห็นสมควรขายทอดตลาดอย่างติดจำนอง ก็ให้ประกาศชื่อผู้รับจำนอง พร้อมทั้งต้นเงินและดอกเบี้ยค้างชำระคำนวณถึงวันขายทอดตลาด และข้อความว่าผู้ใดซื้อทรัพย์สินนั้นต้องรับภาระจำนองติดไปด้วยโดยชัดเจน อนึ่ง การขายทอดตลาดทรัพย์สินจำนำที่ศาลมิได้มีคำสั่งเกี่ยวกับวิธีการขายทอดตลาดไว้ ให้ขายทรัพย์สินนั้นเช่นเดียวกับการขายอย่างติดจำนอง ทั้งนี้ ตามข้อ 74 ถึงข้อ 76 ของระเบียบการบังคับคดี

(4) หากทรัพย์สินนั้นเป็นที่ดินหรือที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างในเขตกรุงเทพมหานคร ก็ให้ขายทอดตลาด ณ ที่ทำการขายทอดตลาดของกรมบังคับคดี หากเป็นทรัพย์สินอื่นๆนอกเขตกรุงเทพมหานคร ก็ให้ขอให้สำนักงานบังคับคดีจังหวัดที่ทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่จัดการขายทอดตลาดแทน เว้นแต่ผู้มีส่วนได้เสียร้องขอโดยมีเหตุอันสมควร หากเป็นบ้าน โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างที่ไม่ได้ยึดรวมกับที่ดิน ก็ให้ขายทอดตลาด ณ ที่ที่ทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่ และหากเป็นทรัพย์สินอื่นๆ ก็

ง. ประกาศกรมบังคับคดีเรื่องนโยบายการขายทอดตลาดทรัพย์สินของกรมบังคับคดี ตามที่กรมบังคับคดีได้มีประกาศกรมบังคับคดี เรื่อง นโยบายการขายทอดตลาดทรัพย์สินฉบับลงวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2551 เพื่อให้การขายทอดตลาดทรัพย์สินของกรมบังคับคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็วมีประสิทธิภาพเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่ายยิ่งขึ้น จึงให้ยกเลิกประกาศกรมบังคับคดีเรื่อง นโยบายการขายทอดตลาดทรัพย์สิน ฉบับลงวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2551 เสีย โดยประกาศ ณ วันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2552 และให้เจ้าพนักงานบังคับคดีปฏิบัติตามแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการขายทอดตลาดทรัพย์สิน ซึ่งประกาศ ณ วันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2552 ดังนี้

1. การประกาศขายทอดตลาดอสังหาริมทรัพย์

1.1 ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งราคาประเมินขณะยึดทรัพย์หรือราคาประเมินของฝ่ายประเมินราคาสำนักงานวางทรัพย์กลางหรือราคาของคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการกำหนดราคาทรัพย์ แล้วแต่จำนวนใดจะสูงกว่ากันในการประกาศขายทอดตลาด เพื่อให้คู่ความ ผู้มีส่วนได้เสีย และประชาชนผู้สนใจได้ทราบ

1.2 ในการขายทอดตลาด เจ้าพนักงานบังคับคดีจะกำหนดราคาเริ่มต้นเป็นจำนวนร้อยละแปดสิบของราคาตามข้อ 1.1 โดยจะปัดตัวเลขที่เป็นเศษขึ้นเป็นเรือนหมื่นและถือเป็นราคาที่สมควรขาย

1.2.1 เมื่อไม่มีผู้ให้ราคาที่สมควรขายให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดการขายไว้

1.2.2 กรณีผู้ให้ราคาที่สมควรขายให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทำการขายทอดตลาดจนได้ราคาสูงสุดแล้วให้สอบถามเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ลูกหนี้ตามคำพิพากษา และผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีว่าจะคัดค้านราคาดังกล่าวหรือไม่ หากไม่มีผู้ใดคัดค้านให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเคาะไม้ขายให้แก่ผู้เสนอราคาสูงสุด

หากมีผู้คัดค้านราคาดังกล่าวและได้กำหนดราคาที่คัดค้านให้เจ้าพนักงานบังคับคดีสอบถามว่ามีผู้ใดจะเสนอราคาตามที่คัดค้านหรือไม่ หากมีผู้เสนอราคาให้ทำการขายต่อไปจนกว่าจะได้ราคาสูงสุดและเคาะไม้ขายให้แก่ผู้เสนอราคาสูงสุด หากไม่มีผู้ใดเสนอราคาที่คัดค้านหรือผู้คัดค้านไม่ได้กำหนดราคาที่คัดค้าน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเลื่อนการขายทอดตลาดไป โดยให้ผู้เสนอราคาสูงสุดต้องผูกพันกับการเสนอราคาดังกล่าวเป็นระยะเวลา 30 วันนับแต่วันที่เสนอราคานั้น

1.2.3 ในการขายทอดตลาดครั้งต่อไป หากมีผู้เสนอราคาสูงสุดในจำนวนไม่สูงกว่าจำนวนที่ผู้เสนอราคาสูงสุดได้เสนอในการขายทอดตลาดครั้งก่อนหรือไม่มีผู้ใดเสนอราคาเลย ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเคาะไม้ขายให้แก่ผู้เสนอราคาสูงสุดในการขายทอดตลาดครั้งก่อน แต่หากมีผู้เสนอราคาสูงสุดในการขายทอดตลาดครั้งต่อไปในจำนวนสูงกว่าจำนวนที่ผู้เสนอราคาสูงสุดได้เสนอในการขายทอดตลาดครั้งก่อน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเคาะไม้ขายให้แก่ผู้เสนอราคาสูงสุดในการขายทอดตลาดนั้น

1.3 หากในการขายทอดตลาดครั้งก่อน เจ้าพนักงานบังคับคดีได้งดการขายทอดตลาดไว้เนื่องจากไม่มีผู้เข้าสู่วราคาในการประกาศขายทอดตลาดครั้งที่ 2 เป็นต้นไป เจ้าพนักงานบังคับคดีจะถือเอาราคาที่สมควรขายเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละห้าสิบของราคาประเมินตามข้อ 1.1 โดยปัดตัวเลขที่เป็นเศษขึ้นเป็นเรื่อนหมื่นและทำการขายทอดตลาดต่อไปตามข้อ 1.2.1 หรือข้อ 1.2.2

1.4 ในกรณีคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการกำหนดราคาทรัพย์ได้กำหนดราคาทรัพย์ในระหว่างการประกาศขายทอดตลาด ให้ถือราคาร้อยละแปดสิบของราคาคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการกำหนดราคาทรัพย์เป็นราคาเริ่มต้นและเป็นราคาที่สมควรขายในครั้งนั้น และหากเจ้าพนักงานบังคับคดีได้งดการขายทอดตลาดไว้เนื่องจากไม่มีผู้เข้าสู่วราคา ในการขายครั้งต่อไปให้ถือเอาราคาร้อยละห้าสิบของราคาคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการกำหนดราคาทรัพย์เป็นราคาเริ่มต้นและเป็นราคาที่สมควรขายและทำการขายทอดตลาดต่อไปตามข้อ 1.2.1 หรือข้อ 1.2.2 หรือข้อ 1.2.3 แล้วแต่กรณี

2. การประกาศขายทอดตลาดสังหาริมทรัพย์ เมื่อมีผู้เสนอราคาสูงสุดและเจ้าพนักงานบังคับคดีเห็นว่าเป็นราคาที่สมควรขายให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการตามข้อ 1.2.2 หรือข้อ 1.2.3 แล้วแต่กรณี

จ. แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการยึดทรัพย์ ชับไล่ รื้อถอน และการจำหน่ายทรัพย์สินฉบับลงวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2551 ซึ่งแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจำหน่ายทรัพย์สินซึ่งใช้วิธีการขายทอดตลาดทรัพย์สิน มีดังนี้

(1) ในการประกาศขายแต่ละครั้งให้กำหนดวันขายทอดตลาดทรัพย์สิน 4 นัดในประกาศขายฉบับเดียวกัน โดยมีระยะเวลาห่างกันแต่ละนัดไม่เกิน 25 วัน โดยระบุเป็นการประกาศขายนัดที่ 1 ,นัดที่ 2 ,นัดที่ 3 ,นัดที่ 4 สถานที่ขาย..... เลขที่..... ถนน..... ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด..... เวลา.....นาฬิกา โดยกำหนดข้อความว่า “หากในการขายแต่ละนัดไม่มีการขาย หรือขายไม่ได้ หรือขายได้ไม่ครบทุกรายการ จะทำการขายนัดต่อไปตาม

ผู้มีส่วนได้เสียทุกคนต้องไปดูผลการขายทอดตลาดตามกำหนดนัดทุกครั้ง หากไม่ไปดูผลการขายจะถือว่าไม่ตั้งใจคัดค้านราคาที่มีผู้เสนอและไม่มีสิทธิคัดค้านราคาอีกต่อไป ทั้งถือว่าบุคคลนั้นทราบกำหนดนัดและสถานที่ขายในนัดต่อไปแล้วด้วย

ผู้มีส่วนได้เสียที่จะคัดค้านการคืนภาษีเงินได้ให้ผู้ซื้อจะต้องยื่นคำร้องคัดค้านต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีผู้ทำการขายทอดตลาดทรัพย์สินภายใน 30 วันนับแต่ผู้ซื้อชำระราคาครบถ้วน มิฉะนั้นถือว่าไม่ตั้งใจคัดค้านและยินยอมให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจ่ายคืนเงินได้ให้ผู้ซื้อ (ข้อ 17)

(2) ประกาศขายทอดตลาดทรัพย์สินให้เป็นไปตามแบบของกรมบังคับคดี(ข้อ 18)

(3) ให้กำหนดหลักประกันในการซื้อทอดตลาดอสังหาริมทรัพย์ในประกาศขายทอดตลาดทุกฉบับตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำสั่งกรมบังคับคดี(ข้อ 19)

(4) แบบรายงานผลการตรวจสอบผลการส่งประกาศขายทอดตลาดทรัพย์สิน แบบรายงานการขาย(รายงานเจ้าหน้าที่) แบบรายชื่อผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีที่มาดูผลการขาย และแบบรายงานประกอบการขายอสังหาริมทรัพย์ ให้เป็นไปตามแบบ (ข้อ 20)

(5) การขายทอดตลาดทรัพย์สินให้ดำเนินการดังนี้(ข้อ 21)

- ก่อนทำการขายทอดตลาดทรัพย์สิน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องอ่านประกาศขายทอดตลาด เงื่อนไขสัญญา ตลอดจนคำเตือน ณ สถานที่ทำการขายทอดตลาดทราบ

- ให้ดำเนินการขายทอดตลาดทรัพย์สินเรียงตามลำดับที่เจ้าพนักงานบังคับคดีกำหนดไว้โดยเคร่งครัด เว้นแต่มีเหตุอันสมควรที่ไม่อาจก้าวล่วงได้ โดยให้เจ้าพนักงานบังคับคดีบันทึกเหตุที่ต้องเลื่อนการขายไปในลำดับหลัง และให้ผู้มีส่วนได้เสียลงลายมือชื่อยินยอมและรับทราบด้วย

- ในการคำนวณราคาทรัพย์สินที่สมควรขายตามประกาศกรมบังคับคดี เรื่องนโยบายการขายทอดตลาดทรัพย์สิน หากทรัพย์สินดังกล่าวมีราคาประเมินตั้งแต่ 50,000 บาท เป็นต้นไป ให้ปัดตัวเลขที่เป็นเศษขึ้นเป็นเรือนหมื่น หากทรัพย์สินมีราคาประเมินต่ำกว่า 50,000 บาท ให้ปัดตัวเลขที่เป็นเศษขึ้นเป็นเรือนพัน

- กรณีขายทอดตลาดห้องชุด ในการกำหนดราคาเริ่มต้นซึ่งเป็นราคาสมควรขายให้คำนวณร้อยละของราคาประเมินตามประกาศกรมบังคับคดีเรื่องนโยบายการขายทอดตลาดทรัพย์สิน โดยยังไม่ต้องปัดเศษขึ้นเป็นเรือนหมื่น หักด้วยค่าใช้จ่ายส่วนกลางที่ค้างชำระ(หากมี)

หากค่าใช้จ่ายส่วนกลางที่ค้างชำระเกินราคาสมควรขาย ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีนำประกาศกรมบังคับคดีเรื่องนโยบายการขายทอดตลาดทรัพย์สิน ส่วนที่ว่าด้วยการขายสังหาริมทรัพย์มาใช้โดยอนุโลม

- กรณีขายทอดตลาดทรัพย์สินโดยการจำนองติดไป ในการกำหนดราคาเริ่มต้นซึ่งเป็นราคาสมควรขาย ให้คำนวณร้อยละของราคาประเมินตามประกาศกรมบังคับคดีเรื่องนโยบายขายทอดตลาดทรัพย์สิน โดยยังไม่ต้องปรับขึ้นเป็นเรือนหมื่น หักด้วยยอดหนี้จำนองที่เป็นปัจจุบันตามที่ได้รับจำนองแจ้งมา คงเหลือเท่าใดให้ปรับขึ้นเป็นเรือนหมื่น

หากยอดหนี้จำนองดังกล่าวเกินราคาสมควรขาย ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีนำประกาศกรมบังคับคดีเรื่องนโยบายขายทอดตลาดทรัพย์สิน ส่วนที่ว่าด้วยการขายทอดตลาดสังหาริมทรัพย์มาใช้โดยอนุโลม

- การที่คู่ความตลอดจนผู้มีส่วนได้เสียฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมาดูแลการขายทอดตลาดและในการขายทอดตลาดนั้นไม่มีผู้สนใจเข้าสู้ราคา มิให้ถือว่าบุคคลดังกล่าวได้ใช้สิทธิคัดค้านราคาแล้ว

- ในการขายทอดตลาด เมื่อมีผู้รับราคาสมควรขายเบื้องต้นและมีการสู้ราคาจนได้ราคาสูงสุดแล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีสอบถามผู้มีส่วนได้เสียที่มาดูแลการขายว่าจะค้านราคาหรือไม่ หากไม่มีผู้ใดคัดค้านให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเคาะไม้ขายให้แก่ผู้เสนอราคาสูงสุด หากมีผู้คัดค้านราคาดังกล่าวและได้กำหนดราคาที่คัดค้าน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีสอบถามว่ามีผู้ใดจะเสนอราคาตามที่คัดค้านหรือไม่ หากไม่มีผู้ใดเสนอราคาที่คัดค้านหรือผู้คัดค้านไม่กำหนดราคาที่คัดค้านให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเลื่อนการขายไปนัดหน้าและแจ้งผู้เสนอราคาสูงสุดทราบว่าจะต้องผูกพันกับการเสนอราคาดังกล่าวเป็นระยะเวลา 30 วันนับแต่วันที่เสนอราคาตาม มาตรา 309 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในกรณีนี้ผู้ให้ราคาสูงสุดจะถอนราคาที่เสนอไม่ได้ และให้ผู้เสนอราคาสูงสุดทำตามสัญญาตามแบบพิมพ์ของกรมบังคับคดี โดยถือว่าเงินประกันการเข้าสู้ราคาเป็นเงินมัดจำตามสัญญาดังกล่าว และให้เจ้าพนักงานบังคับคดีออกใบเสร็จให้ผู้เสนอราคาเป็นหลักฐาน

ในการขายนัดต่อไปให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งให้ผู้สนใจเข้าสู้ราคาทราบว่า มีผู้ผูกพันราคาในนัดก่อนเป็นจำนวนเงินเท่าใด และสอบถามว่ามีผู้ใดจะเสนอราคาสูงกว่าหรือไม่ หากไม่มีผู้เสนอราคาสูงกว่าให้เคาะไม้ขายให้แก่ผู้ผูกพันราคาโดยถือตามสัญญาซื้อขายฉบับเดิม

- ในกรณีเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา ถูกหนีตามคำพิพากษา และผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีแถลงโดยชัดแจ้งต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีทำการขายทอดตลาดในราคาที่ต่ำกว่าราคาสมควรขายตามประกาศกรมบังคับคดีเรื่องนโยบายการขายทอดตลาดทรัพย์สิน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการตามเจตนาของคู่ความและผู้มีส่วนได้เสีย

- การขายทอดตลาดสังหาริมทรัพย์ เมื่อมีผู้เสนอราคาสูงสุดและเจ้าพนักงานบังคับคดีเห็นว่าเป็นราคาสมควรขายแต่มีผู้มีส่วนได้เสียคัดค้านราคาดังกล่าว เป็นเหตุให้เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องเลื่อนการขายออกไป เจ้าพนักงานบังคับคดีไม่จำเป็นต้องให้ผู้เสนอราคาสูงสุดทำสัญญาดังเช่นกรณีการขายทอดตลาดอสังหาริมทรัพย์ แต่ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดบันทึกในรายงานเจ้าหน้าที่โดยเทียบเคียงรายละเอียดตามที่ระบุไว้ในเงื่อนไขและข้อสัญญาซึ่งปรากฏในประกาศขายทอดตลาดทรัพย์สินแทน ทั้งนี้ผู้เสนอราคาสูงสุดต้องวางเงินมัดจำร้อยละ 25 ของราคาที่ได้ออกรับต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีทันที

กรณีทรัพย์สินที่ยึดมิได้นำไปเก็บรักษาไว้ ณ สถานที่ของกรมบังคับคดี ในวันขายทอดตลาดเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษามีหน้าที่ต้องขนย้ายทรัพย์สินที่จะขายไปส่งมอบให้เจ้าพนักงานบังคับคดีตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดไว้ในประกาศขาย หากไม่ส่งมอบจะถือว่าเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาเพิกเฉยไม่ดำเนินการบังคับคดีภายในเวลาที่กำหนด เจ้าพนักงานบังคับคดีจะรายงานศาลขอให้มีการสั่งถอนการบังคับคดีตามมาตรา 295 ทวิแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

กรณีขายทอดตลาดสังหาริมทรัพย์ซึ่งมีการผูกพันราคาแล้ว ในการขายทอดตลาดครั้งถัดไปหากเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาไม่มานำเจ้าพนักงานบังคับคดีไปทำการขายทอดตลาดให้เจ้าพนักงานบังคับคดีบันทึกในรายงานเจ้าหน้าที่ว่า เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาไม่มานำไปขายทอดตลาดถือว่าเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาไม่ประสงค์ที่จะบังคับคดีให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีคำสั่งงดขายทอดตลาดทุกนัด และหมายเรียกเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาแถลงความประสงค์ในการบังคับคดีภายในเวลาที่กำหนดพร้อมระบุตามมาตรา 295 ทวิแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

- กรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีเคาะไม้ขายให้แก่ผู้เสนอราคาสูงสุดแล้ว ต่อมาผู้ซื้อไม่ชำระราคาทรัพย์สินส่วนที่เหลือภายในระยะเวลาที่กำหนด ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีคำสั่งริบมัดจำทันทีในวันทำการถัดไปนับจากวันครบกำหนด และให้นำทรัพย์ดังกล่าวออกทำการขายใหม่โดยผู้มีส่วนได้เสียมีสิทธิคัดค้านราคา ส่วนผู้ซื้อเดิม(ผู้ถูกริบมัดจำ) ไม่มีสิทธิคัดค้านราคา โดยให้ถือราคาที่ได้เคาะไม้ขายไปในครั้งก่อนเป็นราคาเริ่มต้นที่สมควรขายในการขายทอดตลาดครั้งใหม่ หากไม่มีผู้เข้าสู้ราคาให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดการขายไว้ และในการขายทอดตลาดครั้งต่อไป การกำหนดราคาเริ่มต้นให้เจ้าพนักงานบังคับคดีถือปฏิบัติตามประกาศกรมบังคับคดีเรื่องนโยบายการขายทอดตลาดทรัพย์สิน

- ผู้ผูกพันราคาตามมาตรา 309 ทวิแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่อาจถอนราคาอันได้ให้ไว้ระหว่างระยะเวลา 30 วันนับแต่เสนอราคา เว้นแต่ศาลมีคำสั่งให้จัดการบังคับคดี เพราะมีการร้องคัดค้านต่างๆ ถือว่าผู้ผูกพันราคาหลุดพ้นให้เจ้าพนักงานบังคับคดีคืนเงินให้ผู้ผูกพันราคา

- ในกรณีมีผู้ผูกพันราคาตามมาตรา 309 ทวิแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้ว ก่อนถึงกำหนดนัดขายทอดตลาดครั้งถัดไป ถ้าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้แจ้งเป็นหนังสือไปยังเจ้าพนักงานบังคับคดีว่ามีความประสงค์ของการบังคับคดีโดยได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากลูกหนี้ตามคำพิพากษาและบุคคลภายนอกผู้มีส่วนได้เสียซึ่งไม่รวมถึงผู้ผูกพันราคาหรือขอถอนการบังคับคดี ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดการบังคับหรือถอนการบังคับคดีตามประสงค์ของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาพร้อมคืนเงินมัดจำผู้ผูกพันราคา

- ให้ถือว่าบุคคลดังต่อไปนี้เป็นผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดี

ก. ผู้ร้องขอรับชำระหนี้บุริมสิทธิหรือผู้ร้องขอเฉลี่ยทรัพย์ที่ได้ยื่นคำร้องดังกล่าวและอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาล

ข. ผู้รับจำนองซึ่งแถลงให้ขายทรัพย์ที่ยึดไว้โดยปลอดการจำนอง หากแต่มีได้ยื่นบุริมสิทธิต่อศาล

ค. ผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วม

- ผู้มีส่วนได้เสียตามมาตรา 280 (2) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่เกิดขึ้นระหว่างระยะเวลาที่ผู้เสนอราคาสูงสุดต้องผูกพันกับการเสนอราคา ไม่มีสิทธิคัดค้านราคาในการขายทอดตลาดครั้งถัดไป

(6) สัญญาซื้อขายให้เป็นไปตามแบบของกรมบังคับคดี

(7) ในระหว่างที่มีผู้ผูกพันราคาตามมาตรา 309 ทวิแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และเจ้านี้ตามคำพิพากษาผู้นำยึดแปลงขอถอนการยึดทรัพย์ หรือถอนการบังคับคดี ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีหนังสือสอบถามไปยังผู้ร้องเจ็ย ผู้รับจำนอง และผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งอาจสวมสิทธิบังคับคดีแทนเจ้านี้ตามคำพิพากษาได้ว่าจะสวมสิทธิบังคับคดีต่อไปหรือไม่ ทั้งนี้โดยระยะเวลาให้ผู้ขอสวมสิทธิแถลงความประสงค์ก่อนที่จะพ้นกำหนดระยะเวลาต้องผูกพันราคา หากผู้ขอสวมสิทธิเพิกเฉยหรือแถลงเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาดังกล่าว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีคืนเงินมัดจำแก่ผู้ผูกพันราคา หากผู้ขอสวมสิทธิแถลงความประสงค์ที่จะบังคับคดี ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทำการขายทอดตลาดต่อไปตามกำหนดนัดเดิมหรือนัดที่เหลือในประกาศขายทอดตลาดแล้วแต่กรณี โดยไม่ต้องทำการประกาศขายใหม่

(8) หนังสือแจ้งเจ้าพนักงานที่ดินโอนกรรมสิทธิ์ให้เป็นไปตามแบบของกรมบังคับคดี

(9) กรณีเจ้านี้ตามคำพิพากษาแปลงของดการบังคับคดีตามมาตรา 292 (3) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และเจ้าพนักงานบังคับคดีได้งดการบังคับคดีไว้ตามระยะเวลาที่เจ้านี้ตามคำพิพากษาแปลงก่อนระยะเวลางดการบังคับคดีสิ้นสุดลง หากผู้มีส่วนได้เสียประสงค์ที่จะให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทำการบังคับคดีต่อไปก็สามารถที่จะกระทำได้โดยให้แถลงความประสงค์ต่อเจ้าพนักงานบังคับคดี หากระยะเวลาในการงดการบังคับคดีดังกล่าวครบไปถึงการขายทอดตลาดทั้ง 4 นัดไว้แล้ว ก่อนระยะเวลาดังกล่าวสิ้นสุดลง แม้ผู้มีส่วนได้เสียจะแถลงขอให้ทำการบังคับคดีต่อไป เจ้าพนักงานบังคับคดีก็ไม่อาจที่จะนำนัดขายทอดตลาดที่ได้มีคำสั่งงดการขายไว้แล้วมาทำการขายต่อไปได้ แต่จำต้องประกาศขายทอดตลาดใหม่

หนังสือแสดงความยินยอมในการงดการบังคับคดีที่เจ้านี้ตามคำพิพากษาต้องนำมายื่นต่อเจ้าพนักงานบังคับคดี ตามมาตรา 292 (3) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น เนื้อหาในหนังสือจะต้องแสดงโดยแจ้งชัดว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษาลดจนผู้มีส่วนได้เสีย ตกลงยินยอมในการงดการบังคับคดีนั้นและให้เจ้าพนักงานบังคับคดีใช้ความรอบคอบในการตรวจสอบความถูกต้องของหนังสือดังกล่าว

(10) กรณีนำทรัพย์ออกทำการขายทอดตลาดใหม่เนื่องจากศาลมีคำสั่งให้เพิกถอนการขายทอดตลาด ในการกำหนดราคาเริ่มต้นซึ่งเป็นราคาสมควรขาย ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีพิจารณาตามเหตุเพิกถอนการขายทอดตลาด ดังนี้

- เนื่องจากการบังคับคดีฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมาย แยกเป็น

ก. ส่งหมายแจ้งการยึดมิชอบ : ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีกำหนดราคาเริ่มต้นซึ่งเป็นราคาสมควรขาย คือราคาร้อยละ 80 ของราคาประเมินตามประกาศกรมบังคับคดีเรื่องนโยบายขายทอดตลาดทรัพย์สิน แต่ไม่ต่ำกว่าครั้งที่ถูกเพิกถอน โดยผู้มีส่วนได้เสียมีสิทธิคัดค้านราคาได้

ข. ส่งประกาศขายทอดตลาดมิชอบ : ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีพิจารณาว่าการส่งประกาศขายมิชอบช่วงใด หากมิชอบในช่วงการขายทอดตลาดนัดที่ 1 ราคาเริ่มต้นซึ่งเป็นราคาสมควรขาย คือ ราคาร้อยละ 80 ของราคาประเมินตามประกาศกรมบังคับคดีเรื่องนโยบายขายทอดตลาดทรัพย์สิน แต่ไม่ต่ำกว่าครั้งที่ถูกเพิกถอน แต่หากส่งประกาศขายทอดตลาดมิชอบตั้งแต่การขายทอดตลาดนัดที่ 2 เป็นต้นไป ราคาเริ่มต้นซึ่งเป็นราคาสมควรขาย คือ ราคาร้อยละ 50 ของราคาประเมินตามประกาศกรมบังคับคดีเรื่องนโยบายขายทอดตลาดทรัพย์สิน แต่ไม่ต่ำกว่าราคาครั้งที่ถูกเพิกถอน โดยผู้มีส่วนได้เสียมีสิทธิคัดค้านราคาได้

- เนื่องจากราคาที่ได้จากการขายทอดตลาดต่ำเกินสมควร ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีกำหนดราคาเริ่มต้นซึ่งเป็นราคาสมควรขายตามประกาศกรมบังคับคดีเรื่องนโยบายขายทอดตลาดทรัพย์สิน แต่ไม่ต่ำกว่าครั้งที่ถูกเพิกถอน เป็นราคาเริ่มต้นสำหรับการขายทอดตลาดครั้งใหม่ โดยผู้มีส่วนได้เสียมีสิทธิคัดค้านราคาได้ และหากในการขายทอดตลาดครั้งใหม่ไม่มีผู้สนใจเข้าสู้ราคา การขายทอดตลาดครั้งถัดไปให้กำหนดราคาเริ่มต้นร้อยละ 50 ของราคาประเมินตามประกาศกรมบังคับคดีเรื่องนโยบายขายทอดตลาดทรัพย์สิน

(11) ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีใช้ความระมัดระวังในการพิจารณาคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งเพิกถอนการขายทอดตลาดว่า ตามคำร้องดังกล่าวได้อ้างเหตุตามกฎหมายอื่นนอกเหนือไปจากตาม มาตรา 309 ทวิแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือไม่ เนื่องจากเฉพาะเหตุตามมาตรา 309 ทวิเท่านั้นที่คำสั่งศาลชั้นต้นเป็นที่สุด ส่วนเหตุตามกฎหมายอื่น อาทิ เหตุตามมาตรา 296 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง คู่ความยังคงใช้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาได้ ทั้งนี้ เพื่อมิให้เกิดความเสียหายในกรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีมิได้งดการบังคับคดีไว้จนกว่าคำสั่งศาลเป็นที่สุด

ฉ. คำสั่งกรมบังคับคดีที่ 333/2551 เรื่องการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจำหน่ายทรัพย์สิน ลงวันที่ 23 กรกฎาคม 2551 ซึ่งคำสั่งกรมบังคับคดีดังกล่าวมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. การประกาศขายทอดตลาดทรัพย์สินซึ่งทรัพย์ตามประกาศขายมีราคาประเมินของเจ้าพนักงานบังคับคดีตั้งแต่ 20 ล้านบาทขึ้นไป หรือคาดหมายว่าจะขายได้ราคาตั้งแต่ 20 ล้านบาทขึ้นไป หรือเป็นทรัพย์สินของบุคคลที่มีฐานะในทางสังคม หรือเป็นที่สนใจของประชาชน ให้รายงานพร้อมเสนอประกาศขายทอดตลาดให้อธิบดี หรือรองอธิบดีผู้ได้รับมอบหมายทราบ

2. การประกาศขายทอดตลาดอสังหาริมทรัพย์ที่ยึดไว้ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ประสงค์จะเสนอราคาต้องนำเงินสด หรือเช็คเช็ค หรือหนังสือค้ำประกันของธนาคารโดยไม่มีเงื่อนไขมาวางเป็นประกันในการเสนอราคาต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีดังนี้

2.1 ทรัพย์ที่ยึดมีราคาประเมินต่ำกว่า 20,000,000 บาท (ยี่สิบล้านบาท) ให้วางประกันเป็นจำนวน 50,000 บาท (ห้าหมื่นบาท) เว้นแต่ทรัพย์ที่ยึดมีราคาประเมินไม่เกิน 500,000 บาท (ห้าแสนบาท) ให้ผู้อำนวยการกอง ผู้อำนวยการสำนักงานบังคับคดีจังหวัดหรือสาขา ใช้ดุลพินิจกำหนดหลักประกันตามที่เห็นสมควร

2.2 ทรัพย์ที่ยึดมีราคาประเมินตั้งแต่ 20,000,000 บาท (ยี่สิบล้านบาท) ให้วางประกันเป็นจำนวน 1,000,000 บาท (หนึ่งล้านบาท)

หากเจ้าพนักงานบังคับคดีพิจารณาเห็นสมควรกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ประสงค์จะเสนอราคาวางหลักประกันนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ตาม 4.1 หรือ 4.2 ให้เสนออธิบดีหรือรองอธิบดีผู้ได้รับมอบหมายเป็นผู้พิจารณากำหนด

เงินสด หรือเช็คเช็คดังกล่าว ให้ถือเป็นส่วนหนึ่งของการชำระราคาในกรณีที่ผู้วางเป็นผู้ซื้อได้ ส่วนหนังสือค้ำประกันของธนาคารจะถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการชำระราคาเมื่อเรียกเก็บเงินได้แล้ว การชำระราคาส่งที่เหลือให้ชำระภายใน 15 วันนับแต่ซื้อทอดตลาดทรัพย์

ความในวรรคก่อนมิให้ใช้บังคับในกรณีที่ผู้ประสงค์เสนอราคาเป็นบุคคลดังต่อไปนี้

(1) ผู้มีสิทธิขอหักส่วนได้ใช้แทนราคาซื้อตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดี พ.ศ. 2522 ข้อ 79

(2) คู่สมรสที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้กันส่วน"

3. เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้กำหนดนัดขายทอดตลาดทรัพย์สินแล้ว ก่อนถึงวันนัดไม่น้อยกว่า 20 วัน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเจ้าของสำนวนตรวจสอบสำนวนคดีดังกล่าวว่าได้มีการจัดส่งประกาศขายทอดตลาดทรัพย์สินให้แก่ผู้มีส่วนได้เสียครบถ้วนถูกต้องตามกฎหมายแล้วหรือไม่ และรายงานผลการตรวจสอบตามแบบต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนถึงผู้อำนวยการกอง ผู้อำนวยการสำนักงานบังคับคดีจังหวัดหรือสาขาแล้วแต่กรณี

4. ก่อนทำการขายทอดตลาดทรัพย์สินให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งให้ผู้สนใจเข้าสู่ราคาซึ่งจะเข้าสู่ราคาในนามของบุคคลอื่นแสดงใบมอบอำนาจก่อนเข้าสู่ราคา และแจ้งด้วยว่าหากผู้เข้าสู่ราคาผู้ใดเข้าสู่ราคาแทนบุคคลอื่นโดยมิได้แสดงใบมอบอำนาจก่อนจะถือว่าผู้เข้าสู่

5. ในการขายทอดตลาดทรัพย์สินทุกครั้ง เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีประกาศกำหนดราคาสมควรขายแล้ว ให้ประกาศกำหนดจำนวนเงินขั้นต่ำที่ผู้เข้าสู้ราคาอาจเสนอเพิ่มให้สูงกว่าราคาที่มีผู้เสนอก่อนตนได้ ดังนี้

ราคาสมควรขาย	เพิ่มราคาไม่น้อยกว่าครั้งละ
ต่ำกว่า 50,000 บาท	1,000 บาท
ตั้งแต่ 50,000 - 100,000 บาท	2,000 บาท
เกิน 100,000 - 300,000 บาท	5,000 บาท
เกิน 300,000 - 500,000 บาท	10,000 บาท
เกิน 500,000 - 700,000 บาท	20,000 บาท
เกิน 700,000 - 1,000,000 บาท	30,000 บาท
เกิน 1,000,000 - 5,000,000 บาท	50,000 บาท
เกิน 5,000,000 - 20,000,000 บาท	100,000 บาท
เกิน 20,000,000 - 50,000,000 บาท	200,000 บาท
เกิน 50,000,000 - 80,000,000 บาท	500,000 บาท
เกิน 80,000,000 บาท	1,000,000 บาท

อัตราการเพิ่มราคาที่กำหนดดังกล่าวให้ใช้ในการขายทอดตลาดทรัพย์สินแต่ละรายการ โดยตลาดตั้งแต่ต้นจนเสร็จสิ้นไม่ว่าจะมีการเสนอราคาสูงขึ้นเพียงใดก็ตาม

แต่การเพิ่มราคาครั้งละดังกล่าวนี้มีให้ใช้บังคับกับการขายทอดตลาดสังหาริมทรัพย์ที่มีราคาประเมินต่ำกว่า 50,000 บาท

6. ในการขายทอดตลาดสังหาริมทรัพย์ ที่มีผู้เสนอราคาสูงสุดไม่เกิน 50 ล้านบาท หากเจ้าพนักงานบังคับคดีเห็นสมควรขายให้รายงานผู้อำนวยการกอง ผู้อำนวยการสำนักงานบังคับคดีจังหวัดหรือสาขาแล้วแต่กรณี เพื่อขออนุมัติก่อนเคาะไม้ขาย ถ้าเป็นทรัพย์สินที่มีผู้เสนอราคาสูงสุดเกินกว่า 50 ล้านบาทขึ้นไป หากเจ้าพนักงานบังคับคดีเห็นสมควรขายให้รายงานตามลำดับชั้นเพื่อขออนุมัติอธิบดีหรือรองอธิบดีผู้ได้รับมอบหมายก่อนเคาะไม้ขาย ทั้งนี้รายงานในส่วนภูมิภาคให้ใช้วิธีโทรสาร

ส่วนการขายทอดตลาดสังหาริมทรัพย์ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีผู้ที่ออกไปทำการขายเป็นผู้พิจารณาอนุมัติและเคาะไม้ขาย

7. เมื่อได้รับคำร้องขอขายระยะเวลาในการชำระราคาทรัพย์ส่วนที่ค้างชำระ ซึ่งมีโชครณีที่เป็นผลมาจากการยกเลิกหรือเพิกถอนการขายทอดตลาดทรัพย์สินหรือศาลมีคำสั่งให้งดการบังคับคดี โดยมีหนังสือขอขายระยะเวลาการพิจารณาให้สินเชื่อของสถาบันการเงินมาแสดงหรือมีเหตุอื่นอันสมควรให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรายงานข้อเท็จจริงตลอดจนพิจารณาพฤติการณ์แห่งคดีของผู้ร้องว่าผู้ร้องได้ยื่นคำร้องโดยสุจริตหรือไม่แล้วเสนอผู้อำนวยการกองผู้อำนวยการสำนักงานบังคับคดีจังหวัดหรือสาขาแล้วแต่กรณี พิจารณาอนุญาตให้ขายระยะเวลาได้อีกไม่เกิน 3 เดือนนับแต่วันครบกำหนดชำระราคา 15 วัน และไม่ว่ากรณีใดๆ ไม่ให้มีการขายระยะเวลาอีก

8. เมื่อผู้ซื้อทรัพย์ชำระเงินค่าซื้อทรัพย์ต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีครบถ้วนแล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดทำหนังสือแจ้งเจ้าพนักงานที่ดินโอนกรรมสิทธิ์ให้แก่ผู้ซื้อในวันนั้นหรืออย่างช้าในวันทำการถัดไป หนังสือแจ้งเจ้าพนักงานที่ดินให้ผู้อำนวยความสะดวก ผู้อำนวยการสำนักงานบังคับคดีจังหวัดหรือสาขาหรือผู้ได้รับมอบหมายเป็นผู้ลงนามและแจ้งให้ผู้ซื้อทราบ ว่า ตามสัญญาผู้ซื้อทรัพย์ต้องขอรับหนังสือโอนกรรมสิทธิ์ และมีสิทธินำไปเสร็จรับเงินที่มีรายการชำระค่าภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่ายมาขอรับคืนภาษีภายใน 20 วันนับแต่วันชำระราคาครบถ้วนแล้ว หากไม่มารับหนังสือโอนกรรมสิทธิ์หรือขอรับคืนภาษีภายในกำหนดข้างต้นจะถือว่าผู้ซื้อทรัพย์ไม่พอใจขอรับคืนภาษีดังกล่าว

กรณีขายทอดตลาดตามสำเนาเอกสารสิทธิ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งให้ผู้ซื้อทราบข้อความข้างต้น และหากไม่สามารถดำเนินการได้ภายในกำหนด ผู้ซื้อที่มีสิทธิขอขายระยะเวลาการขอคืนภาษีต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีภายใน 20 วันนับแต่ชำระราคาครบถ้วน และให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเสนอผู้อำนวยการกอง ผู้อำนวยการสำนักงานบังคับคดีจังหวัดหรือสาขาแล้วแต่กรณี พิจารณาอนุญาตให้ขายระยะเวลาการขอคืนภาษีได้อีกไม่เกิน 2 เดือนนับแต่วันครบกำหนดข้างต้น

แต่ในกรณีดังต่อไปนี้ผู้ซื้อไม่มีสิทธิขอรับเงินภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่ายคืน

- การขายโดยวิธีจำนองติดไป หรือการขายทอดตลาดห้องชุดที่มีค่าใช้จ่ายส่วนกลางค้างชำระเกินกว่าราคาสมควรขาย
- การขายในราคาต่ำกว่าร้อยละ 50 ของราคาประเมินตามประกาศกรมบังคับคดี เรื่องนโยบายขายทอดตลาดทรัพย์สิน

กรณีหักส่วนได้ใช้แทนให้ถือวันที่ผู้ซื้อวางเงินค่าซื้อทรัพย์สินเพิ่มเป็นวันชำระเงินครบถ้วนหากไม่ต้องวางเงินเพิ่มให้ถือวันที่ครบกำหนดตามหมายแจ้งให้มารับหนังสือโอนกรรมสิทธิ์

เมื่อพ้นกำหนดเวลาข้างต้นในทั้งสามกรณีแล้วแต่กรณี ให้ส่งงานคำนวณให้นักบัญชีแสดงบัญชีรับ-จ่ายต่อไป

9. กรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีเคาะไม้ขายให้แก่ผู้เสนอราคาสูงสุดแล้ว ต่อมาผู้ซื้อไม่ชำระราคาทรัพย์สินที่เหลือภายในระยะเวลาที่กำหนด ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีคำสั่งริบเงินมัดจำทันทีในวันทำการถัดไปนับจากวันครบกำหนด และให้นำทรัพย์สินดังกล่าวออกทำการขายใหม่

ในการประกาศขายทอดตลาดใหม่ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีกำหนดเงื่อนไขในการวางเงินประกันการเข้าสู่ราคาเป็นจำนวนเงินในอัตราร้อยละ 5 ของราคาที่เคยมีผู้เสนอสูงสุด (หากมีเศษให้ปัดขึ้นเป็นเรือนหมื่น) หากเห็นสมควรกำหนดเงื่อนไขการวางเงินประกันการเข้าสู่ราคาสูงกว่าอัตราร้อยละ 5 ให้เสนออธิบดีหรือรองอธิบดีผู้ได้รับมอบหมายเป็นผู้พิจารณากำหนด

10. ในกรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีได้ทำการขายทอดตลาดทรัพย์สินได้แต่เพียงบางส่วนให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดทำบัญชีเพื่อจ่ายเงินได้จากการขายทรัพย์สินดังกล่าวให้เจ้าหนี้โดยกันเงินไว้สำหรับค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่จะมีในการบังคับคดีต่อไป

11. ในกรณีที่มีการร้องขอเพิกถอนการขายทอดตลาดทรัพย์สิน หากผู้ซื้อประสงค์ที่จะได้รับเงินคืน และผู้อำนวยการกอง ผู้อำนวยการสำนักงานบังคับคดีจังหวัดหรือสาขาแล้วแต่กรณี มีคำสั่งให้คืนเงินให้ผู้ซื้อให้เจ้าพนักงานบังคับคดีคืนเงินให้แก่ผู้ซื้อโดยเหลือไว้ร้อยละ 5.5 ของราคาที่ซื้อขาย

หากศาลมีคำสั่งถึงที่สุดให้ยกคำร้องขอเพิกถอนการขายทอดตลาด ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งให้ผู้ซื้อชำระราคาส่วนที่เหลือภายใน 15 วันนับแต่ได้รับแจ้ง

การขอขยายระยะเวลาการชำระราคาทรัพย์สินที่ค้างชำระกรณีที่ศาลมีคำสั่งถึงที่สุดให้ยกคำร้องขอเพิกถอนการขายทอดตลาดนั้น ผู้ซื้อต้องยื่นคำร้องต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีโดยมีหนังสือขอขยายระยะเวลาการพิจารณาให้สินเชื่อของสถาบันการเงินมาแสดงหรือมีเหตุอื่นอันสมควรให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรายงานข้อเท็จจริงตลอดจนวิเคราะห์พฤติการณ์แห่งคดีของผู้ร้องว่าผู้ร้องได้ยื่นคำร้องโดยสุจริตหรือไม่แล้วเสนอผู้อำนวยการกอง ผู้อำนวยการสำนักงานบังคับคดีจังหวัดหรือสาขาแล้วแต่กรณี พิจารณาอนุญาตให้ขยายระยะเวลาได้อีกไม่เกิน 3 เดือนนับแต่วันครบกำหนดชำระเงินส่วนที่เหลือภายใน 15 วันนับแต่ได้รับแจ้งให้ชำระเงินส่วนที่เหลือข้างต้น และไม่ว่ากรณีใดๆ ไม่ให้มีการขยายระยะเวลาอีก

4.4.3 การจ่ายเงิน

วิธีปฏิบัติในการจัดทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายเงินคดีแพ่ง⁴⁵

กรณีอายัดเงินหรือขายทรัพย์สินที่ยึด

เมื่อคดีมีการอายัดเงินของจำเลยหรือขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดของจำเลยแล้ว เงินที่ได้จากจะต้องนำมาจัดแสดงรายการรับ-จ่ายเงิน เพื่อนำเงินสุทธิชำระหนี้โจทก์ตามคำพิพากษา

การแสดงบัญชีรับ-จ่ายเงินนั้น มีหลายรูปแบบ แต่จะแตกต่างกันบ้างก็เพียงเล็กน้อย บางส่วนของบัญชีเท่านั้นแบบฟอร์มของบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายเงิน แบ่งแบบฟอร์มเป็นส่วนใหญ่ได้ 3 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 ประกอบด้วยรายละเอียดของการจัดแสดงรายการรับ-จ่ายเงินว่าสิ้นสุด ณ วันที่เท่าใด ของศาลอะไร เลขคดีแดง ชื่อโจทก์ ชื่อจำเลย ชื่อผู้ร้อง

ส่วนที่ 2 ประกอบด้วยรายละเอียดของการแสดงรายการรับและจ่ายเงินซึ่งจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน

1. ส่วนรายรับ จะใช้ลงบัญชีสำหรับเงินที่รับเข้ามาในสำนวนทั้งหมด แล้วรวมยอดเงินรายรับทั้งสิ้น

2. ส่วนรายจ่าย ส่วนนี้จะใช้ลงบัญชีค่าธรรมเนียมต่างๆ รวมทั้งค่าใช้จ่ายแล้วในสำนวน ค่าใช้จ่ายภายนอก(ค่าใช้จ่ายกัน) เงินส่วนได้ของโจทก์ เงินเหลือคืนจำเลย เงินกันส่วนให้ผู้ร้อง เมื่อรวมยอดเงินรายจ่ายทั้งหมดแล้วจะต้องมียอดเงินเท่ากับรายรับทั้งสิ้น

3. ส่วนหนี้โจทก์ ส่วนหนี้โจทก์หรือผู้ร้อง ส่วนนี้เป็นการนำเงินส่วนได้ของโจทก์หรือเงินส่วนได้ของผู้ร้องมาหักหนี้ที่มีอยู่เพื่อจะได้ทราบว่าคดีนี้จำเลยยังคงมีหนี้เหลืออยู่เท่าใด หรือครบหนี้แล้วเพื่อประโยชน์ในการบังคับคดีต่อไปหรือถอนการบังคับคดี

ส่วนที่ 3 เป็นส่วนที่ลงชื่อของผู้มีหน้าที่ตรวจสอบบัญชี ผู้คิด และเจ้าพนักงานบังคับคดี

การตรวจสำนวนศาลประกอบการทำบัญชี การตรวจสำนวนศาลจะต้องตรวจดูรายละเอียดภายในสำนวนศาลดังต่อไปนี้

1. การตรวจดูวันฟ้อง การดูวันฟ้องในสำนวนจะต้องตรวจดูวันฟ้องจากคำฟ้องในช่องวันที่ในคำฟ้องและตราประทับรับฟ้องซึ่งเจ้าพนักงานศาลจะเป็นผู้ประทับตราเมื่อมีการยื่นฟ้อง บางครั้งวันที่ในคำฟ้องศาลอาจไม่ตรงกับตราประทับรับฟ้องให้ถือวันที่ในตราประทับรับฟ้อง

⁴⁵ กรมบังคับคดี, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 29, น. 173-183.

2. ค่าฤชาธรรมเนียมและค่าทนายความ ค่าฤชาธรรมเนียมซึ่งศาลกำหนดให้จำเลยเป็นผู้ชำระแทนโจทก์พร้อมทั้งค่าทนายความ สามารถตรวจดูได้จากบัญชีค่าฤชาธรรมเนียมซึ่งอยู่ในสำนวน แต่บางครั้งเจ้าพนักงานศาลมิได้คิดค่าฤชาธรรมเนียมและค่าทนายความไว้ นักบัญชีจะต้องตรวจสอบค่าฤชาธรรมเนียมและค่าทนายความด้วยตนเอง

วิธีคิดค่าฤชาธรรมเนียม ค่าธรรมเนียมศาลจะคิดร้อยละ 2.5 ของจำนวนทุนทรัพย์ ซึ่งมีการฟ้องร้องกัน บางสำนวนจะมีค่าธรรมเนียมอนาคต ซึ่งเจ้าพนักงานศาลจะออกใบเสร็จรับเงินแนบอยู่ในสำนวนท้ายคำฟ้อง นักบัญชีจะต้องเก็บยอดเงินต่างๆ ซึ่งโจทก์เป็นผู้วางชำระไว้ในสำนวนทุกอย่าง เช่น ค่าใบแต่งตั้งทนาย ค่าคำร้อง ค่าอ้างเอกสาร ค่าคำขอ ค่าส่งหมาย ส่วนค่าทนายความศาลจะเป็นผู้กำหนดให้ตามคำพิพากษา

เมื่อได้ยอดค่าฤชาธรรมเนียมและค่าทนายความแล้วก็นำมารวมกันเพื่อใช้เป็นยอดค่าฤชาธรรมเนียมและค่าทนายความแทนโจทก์

หากในสำนวนมีการอุทธรณ์หรือฎีกา จะต้องตรวจดูค่าฤชาธรรมเนียมและค่าทนายความต่อไปอีก โดยปกติหากจำเลยแพ้คดีและยื่นอุทธรณ์คำพิพากษา จำเลยจะต้องวางค่าฤชาธรรมเนียมและค่าทนายความตามที่ศาลชั้นต้นกำหนดเสียก่อน มิเช่นนั้นศาลจะไม่รับอุทธรณ์เช่นเดียวกัน หากจำเลยแพ้คดีในชั้นอุทธรณ์และยื่นฎีกาคำพิพากษาจำเลยจะต้องวางค่าฤชาธรรมเนียมและค่าทนายความชั้นอุทธรณ์ก่อน

3. ในชั้นพิจารณาคดี จำเลยขาดนัดหรือไม่ขาดนัด มีการประนีประนอมยอมความหรือไม่

ในชั้นพิจารณาคดีนักบัญชีจะต้องตรวจดูว่าระหว่างพิจารณาคดีนี้จำเลยยื่นคำให้การเพื่อสู้คดีเข้ามา หรือหากไม่ยื่นคำให้การเข้ามาตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ศาลจะมีคำสั่งให้จำเลยขาดนัดและพิจารณาคดีเพียงฝ่ายเดียว และต่อมาภายหลังโจทก์และจำเลยอาจตกลงกันกันได้โดยทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ซึ่งในสัญญาที่ตกลงกันจะระบุจำนวนหนี้ซึ่งจำเลยจะต้องรับผิดชอบโจทก์ตามเงื่อนไขซึ่งตกลงกันแล้วศาลจะพิพากษาตามยอมให้ ต่อมาหลังจากนั้นจำเลยไม่ปฏิบัติตามสัญญาโจทก์จึงขอหมายตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่อบังคับให้จำเลยปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นต่อไป

4. จำเลยไม่ได้ชำระหนี้โจทก์หรือจำเลยชำระหนี้บางส่วนเป็นจำนวนเงินเท่าไร ในบางครั้งจำเลยอาจชำระหนี้ตามคำพิพากษาบ้างบางส่วน นักบัญชีจะต้องตรวจดูค่าแถลงของ

5. ตรวจสอบจำนวนผู้ขอเฉลี่ยและจำนวนยอดหนี้ของผู้ขอเฉลี่ยทุกราย ในสำนวนศาลอาจปรากฏเจ้าหนี้รายอื่นซึ่งมิใช่โจทก์หรืออาจเป็นโจทก์เดียวกันแต่เป็นหนี้คนละคดียื่นคำร้องขอเฉลี่ยทรัพย์เข้ามา ศาลจะมีคำสั่งในแต่ละเรื่องว่าอนุญาตหรือไม่และมีเงื่อนไขอย่างไร นักบัญชีจะต้องตรวจดูคำสั่งศาลก่อนแล้วจึงนำมาใช้ในการเฉลี่ยหนี้ให้แก่เจ้าหนี้แต่ละราย

6. มีผู้ร้องขัดทรัพย์ กันส่วน บังคับจำนองและคำสั่งศาล เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดียึดทรัพย์สินของจำเลยแล้ว อาจมีผู้ร้องขัดทรัพย์โดยอ้างว่าทรัพย์ที่เจ้าพนักงานยึดไปนั้นมิใช่ทรัพย์ของจำเลย ศาลจะต้องไต่สวนผู้เกี่ยวข้องในคดี เช่น โจทก์ จำเลย เจ้าพนักงานบังคับคดีผู้ร้องขัดทรัพย์นั้น แต่หากมีเหตุอันเชื่อได้ว่าทรัพย์นั้นเป็นของจำเลยจริงศาลจะมีคำสั่งยกคำร้องเช่นเดียวกับการร้องขอกันส่วน หากศาลมีคำสั่งอนุญาตให้กันส่วนให้แก่ผู้ร้องแล้ว นักบัญชีจะต้องกันส่วนของผู้ร้องไว้ โดยไม่หักค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายใดๆทั้งสิ้น หากเป็นการบังคับจำนอง ศาลจะมีคำสั่งให้จ่ายส่วนได้ในคดีให้แก่เจ้าหนี้จำนองก่อนเจ้าหนี้รายอื่น ฉะนั้นนักบัญชีจะต้องดูรายละเอียดให้แจ้งชัดก่อนการทำบัญชี

การจัดทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายเงิน

1. ตรวจสอบจำนวนการบังคับคดีโดยคิดค่าใช้จ่ายต่างๆและรายรับต่างๆ
2. นำค่าใช้จ่ายและรายรับที่คิดได้ไปตรวจสอบกับสมุดรายวัน เรียกว่าตรวจรับบัญชีว่าถูกต้องตรงกันหรือไม่ ซึ่งจะต้องมียอดถูกต้องตรงกันแล้วกระทบยอดไว้ในสมุดบัญชีรายวัน โดยนำรายรับหักรายจ่าย(เครดิต-เดบิต)

3. อ่านสำนวนศาลเพื่อตรวจดูวันฟ้อง ค่าฤชาธรรมเนียมและค่าทนายความในชั้นพิจารณาจำเลยขาดนัดหรือไม่ จำเลยผิดนัดเมื่อใด มีการประนีประนอมยอมความเมื่อใด จำเลยชำระหนี้โจทก์หรือไม่ ถ้าชำระเป็นเงินจำนวนเท่าใด มีผู้ร้องเฉลี่ยหรือไม่ ก็ราย ยอดหนี้ของเจ้าหนี้แต่ละราย มีผู้ร้องขัดทรัพย์ ร้องกันส่วน หรือไม่และที่สำคัญที่สุด ศาลมีคำสั่งในแต่ละเรื่องอย่างไร

4. เมื่อดำเนินการตามข้อ 1-3 แล้ว จะสามารถแสดงบัญชีรายการรับ-จ่ายเงินได้

5. เมื่อแสดงรายการบัญชีครบทุกขั้นตอนตามแบบฟอร์มแล้ว จะต้องมีการกระทบยอดบัญชีในช่องหมายเหตุตามแบบฟอร์ม โดยนำค่าธรรมเนียม ค่าใช้จ่ายค้าง ค่าใช้จ่ายกัน

การแสดงบัญชีการรับ-จ่ายเงินนั้นมีอยู่หลายลักษณะโดยแต่ละลักษณะจะจัดทำบัญชีได้คล้ายกันเพียงเปลี่ยนแปลงบ้างบางรายการเท่านั้นซึ่งจะได้กล่าวลักษณะต่างๆดังต่อไปนี้

1. การแสดงบัญชีชนิดมีการเฉลี่ยทรัพย์

การเฉลี่ยทรัพย์เกิดขึ้นได้ในกรณีที่จำเลยมีเจ้าหนี้อยู่หลายราย เมื่อมีการอายัดเงินหรือยึดทรัพย์ของจำเลยแล้วนำออกขาย เจ้าหนี้อื่นสามารถยื่นคำร้องขอเฉลี่ยเงินจากเงินที่อายัดหรือเงินค่าขายทอดตลาดได้ โดยยื่นคำร้องขอต่อศาลและศาลต้องมีคำอนุญาตเท่านั้นจึงจะเฉลี่ยให้

ขั้นตอนในการทำบัญชีปฏิบัติเหมือนการทำบัญชีปกติ เพียงแต่เมื่อเหลือเงินสดหรือหักค่าใช้จ่ายแล้วต้องนำมาแบ่งให้เจ้าหนี้แต่ละรายโดยใช้สูตรดังนี้

$$\frac{\text{เงินค่าขายสุทธิหรือเงินอายัดสุทธิ} \times \text{หนี้แต่ละราย}}{\text{หนี้รวม}}$$

เงินค่าขายสุทธิหรือเงินอายัดสุทธิ หมายถึง เงินค่าขายทอดตลาดหรือเงินอายัดหักค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายต่างๆแล้ว

หนี้แต่ละราย หมายถึง หนี้ตามคำพิพากษาของเจ้าหนี้แต่ละราย

หนี้รวม หมายถึง หนี้ตามคำพิพากษาของเจ้าหนี้แต่ละรายรวมกัน โดยเมื่อรวมเงินแต่ละรายทั้งหมดแล้วจะต้องเท่ากับเงินรวมรายรับเช่นกัน

การแสดงหนี้ในบัญชีจะต้องแสดงหนี้ของเจ้าหนี้ทุกรายที่ได้รับส่วนได้ในคดีเพื่อจะได้ทราบยอดหนี้คงเหลือเพื่อประโยชน์ในการบังคับคดีต่อไป

2. การแสดงบัญชีกรณีมีการร้องขอชำระหนี้บุริมสิทธิ การร้องขอรับชำระหนี้บุริมสิทธิหรือหนี้จำนองเกิดขึ้นในกรณีที่โจทก์ในคดีได้นำยึดทรัพย์ของจำเลยแต่ทรัพย์นั้นติดจำนองผู้อื่นอยู่ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นอสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้าง อาคาร ห้องชุด ฯลฯ เมื่อโจทก์ทำการยึดทรัพย์นั้นไว้แล้วเจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องแจ้งให้เจ้าหนี้จำนองทราบรวมทั้งให้ส่งเอกสารและแจ้งยอดหนี้จำนองพร้อมทั้งวิธีการขายให้ทราบด้วย ถ้าให้ขายโดยปลอด

การจัดทำบัญชีนั้นทำบัญชีเหมือนบัญชีปกติ แต่ในส่วนที่จะจ่ายให้โจทก์จะเป็นการจ่ายให้เจ้าหนี้จำนอง หากในคดีขายทรัพย์สินได้ราคาสูงจนสามารถชำระหนี้จำนองได้ครบถ้วนแล้วยังมีเงินเหลือให้นำเงินส่วนที่เหลือจ่ายให้โจทก์หรือผู้ร้องอื่นๆตามลำดับ ในส่วนหนี้โจทก์จะต้องแสดงหนี้ของเจ้าหนี้บุริมสิทธิว่ามีจำนวนเท่าใด ได้รับชำระหนี้จากคดีนี้แล้วยังคงเหลือหนี้หรือไม่ และหากเจ้าหนี้อื่นที่มีส่วนได้ในคดีก็ให้แสดงยอดหนี้ของเจ้าหนี้ที่ได้รับส่วนได้ไว้ด้วย

3. การแสดงบัญชีกรณีมีการร้องขอกันส่วน

ผู้ที่จะร้องขอกันส่วนได้ หมายถึง ผู้ที่มีสิทธิตามกฎหมายในสินสมรส เช่น สามีหรือภรรยาของเจ้าของทรัพย์สินที่ถูกยึดไว้และการร้องขอกันส่วนนี้จะต้องร้องต่อศาลให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตเท่านั้น การจัดทำบัญชีนั้นทำบัญชีเหมือนปกติ แต่จะต้องกันเงินค่าขายครึ่งหนึ่งไว้ก่อนหักค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายเพื่อจ่ายให้ผู้ร้องขอกันส่วนตามคำสั่งศาล

4. การแสดงบัญชีกรณีทรัพย์สินที่ยึดมีชื่อบุคคลอื่นถือกรรมสิทธิ์ร่วมอยู่ด้วย

ทรัพย์สินที่ยึดบางครั้งอาจมีชื่อจำเลยและบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับคดีรวมอยู่ด้วยการจัดทำบัญชีนั้นทำบัญชีเหมือนปกติแต่จะต้องแบ่งเงินค่าขายออกเป็นส่วนๆตามชื่อผู้ถือกรรมสิทธิ์ หากจำเลยมีกรรมสิทธิ์อยู่เพียงส่วนเดียวให้คิดค่าธรรมเนียมขายในส่วนของจำเลยเท่านั้น เงินส่วนที่แบ่งไว้ให้แก่ผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วมจะเป็นค่าขายที่ยังไม่มีการหักค่าใช้จ่ายใดๆทั้งสิ้น

5. การแสดงบัญชีกรณีมีการขอหักส่วนได้ใช้แทนราคา

ผู้ที่จะสามารถขอหักส่วนได้ใช้แทนราคาได้ต้องเป็นเจ้าหนี้บุริมสิทธิและเป็นผู้ที่ซื้อทรัพย์สินในคราวนั้นด้วย โดยในการจัดทำบัญชีนั้นให้แสดงบัญชีโดยหักส่วนได้ของเจ้าหนี้บุริมสิทธิใช้แทนราคา

การคิดหนี้ มีอยู่หลายชนิดแล้วแต่วัตถุประสงค์ของผู้ที่มาขอคิด เช่น โจทก์มาขอคิดหนี้เพื่อดำเนินการอายัดเงินของจำเลยหรือยึดทรัพย์สินของจำเลย จำเลยมาขอคิดหนี้เพื่ออยากทราบว่าชำระหนี้โจทก์ไปแล้วมากน้อยเพียงใด ครบหนี้หรือไม่ อาจวางชำระหนี้หรือขอรับเงินส่วนเกินหนี้คืน ขั้นตอนการคิดหนี้มีดังนี้

1. คิดค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในจำนวนทั้งหมด
2. คิดจำนวนเงินซึ่งเป็นรายรับ

3. นำค่าใช้จ่ายและรายรับที่คิดได้ไปตรวจสอบกับสมุดรายวันว่าถูกต้องตรงกันหรือไม่ หากไม่ถูกต้องตรงกันจะต้องแก้ไขให้ตรงกัน เช่น ค่าใช้จ่ายยังไม่ลงหรือรายรับยังไม่ลงบัญชีจะต้องเรียกเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบลงให้ถูกต้องตรงกัน

4. เมื่อตรวจสอบด้านบัญชีแล้วจึงนำมาคำนวณหนี้ โดยอ่านหนี้ตามหมายบังคับคดีในสำนวนการบังคับคดีว่ามีหนี้เท่าใด ดอกเบี้ยเท่าใด แล้วรวมยอดหนี้ลงมาได้จำนวนเท่าใด โดยหากเป็นคดีที่มีการฟ้องก่อนวันที่ 28 กรกฎาคม 2548 ให้คิดค่าธรรมเนียมร้อยละ 3.5 ของหนี้กรณีอายัดและกรณียึดทรัพย์ไว้และยังไม่มีการขาย และหากเป็นคดีที่มีการฟ้องตั้งแต่วันที่ 28 กรกฎาคม 2548 ให้คิดค่าธรรมเนียมร้อยละ 2 ของหนี้กรณีอายัดและกรณียึดทรัพย์ไว้และยังไม่มีการขาย (กรณีจำเลยประสงค์จะวางชำระหนี้และคดีมีการยึดทรัพย์ไว้) แต่ไม่คิดค่าธรรมเนียมใดๆ ถ้าจำเลยจะวางชำระหนี้และคดีไม่มีการยึดทรัพย์ไว้

5. นำค่าใช้จ่ายต่างๆที่เกิดขึ้นมาบวกเข้ากับยอดหนี้ตามหมายบังคับคดีและค่าธรรมเนียมที่คิดได้ พร้อมทั้งค่าใช้จ่ายที่จะต้องใช้ในภายหลัง ซึ่งเรียกว่าค่าใช้จ่าย “กัน” เช่น กรณีกันเงินค่าพาหนะส่งหมายแจ้งใจทักให้ทราบยอดหนี้ หรือแจ้งจำเลยให้ทราบยอดหนี้เพื่อจำเลยวางเงินชำระหนี้

6. กรณีมีการอายัดเงินของจำเลยมาบ้างแล้ว หรือมีคำแถลงการณ์ชำระหนี้ภายนอกของจำเลย จะต้องนำเงินที่ส่งเข้ามาเพื่อหักหนี้ก่อนด้วย เพื่อจะได้ทราบยอดหนี้คงเหลือที่แท้จริง

การรายงานศาล เมื่อจัดทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายเงินเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะต้องแจ้งให้ผู้มีส่วนได้ในคดีมารับเงินได้นั้น เมื่อจ่ายเงินส่วนได้ให้แก่ผู้มีส่วนได้แล้วทุกครั้ง จะต้องรายงานให้ศาลทราบว่าคดีดังกล่าวได้ดำเนินการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ไปแล้วคงเหลือหนี้อีกจำนวนเท่าใดหรือครบหนี้ตามหมายบังคับคดีแล้ว โดยแนบสำเนาบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายเงินตามแบบรายงานศาลแนบประกอบไปด้วย

ซึ่งในแต่ละขั้นตอนของการปฏิบัติงานบังคับคดีแบ่งในส่วนของการจ่ายเงินของกรมบังคับคดีนั้น มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

เมื่อมีการบังคับคดีด้วยการยึดเงินหรือมีเงินที่ได้มาจากการจำหน่ายทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษานำมาวางไว้กับเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่อชำระหนี้แล้วมาตรา 316 บัญญัติให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการทำรายละเอียดแสดงจำนวนเงินทั้งหมดที่ได้ยึดหรือได้มาจากการจำหน่ายทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือที่ได้วางไว้

ในกรณีที่จำเป็นต้องบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งได้พิพากษาหรือสั่งโดยจำเลย ภายใต้นั้น ห้ามมิให้เฉลี่ยเงินที่ได้มาจนกว่าจะล่วงพ้นระยะหกเดือนนับแต่วันยึดทรัพย์หรืออายัด ทรัพย์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษาไปแล้ว แต่ถ้าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาแสดงให้เห็นที่พอใจว่า ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ทราบถึงคดีซึ่งขอให้มีการบังคับคดีแล้ว ก็สามารถที่จะดำเนินการเฉลี่ย เงินที่ได้มาได้เลย ตามมาตรา 317

และในกรณีที่มีเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาแต่เพียงคนเดียวที่ร้องขอให้บังคับคดี และได้มีการแจ้งให้ทราบซึ่งการจำนองหรือบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินที่จำนองได้ เมื่อได้จัดการ จำหน่ายทรัพย์สินเสร็จ และได้หักค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดีไว้แล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับ คดีจ่ายเงินตามจำนวนหนี้ในคำพิพากษาและค่าฤชาธรรมเนียมในการฟ้องร้องให้แก่เจ้าหนี้ตามคำ พิพากษา เพียงเท่าที่เงินรายได้จำนวนสุทธิจะพอแก่การที่จะจ่ายให้ได้ ตามมาตรา 318

แต่หากเป็นกรณีที่มีเจ้าหนี้ตามคำพิพากษหลายคนร้องขอให้บังคับคดี หรือได้มีการ แจ้งให้ทราบซึ่งการจำนองหรือบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินที่จำนองได้มา เมื่อได้จัดการจำหน่าย ทรัพย์สินเสร็จ และได้หักค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดีไว้แล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทำ บัญชีส่วนเฉลี่ยแสดงจำนวนเงินที่จ่ายให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือเจ้าหนี้บุริมสิทธิแต่ละคน จากเงินรายได้จำนวนสุทธิที่พอแก่การที่จะจ่ายให้ตามสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้เหล่านั้นตาม บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือตามประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการ จ่ายเงินเช่นนั้น และให้เจ้าพนักงานบังคับคดีส่งคำบอกกล่าวไปยังเจ้าหนี้เหล่านั้นขอให้ ตรวจสอบบัญชีเช่นนั้น และให้แถลงข้อคัดค้านภายใน 7 วันนับแต่วันที่ส่งคำบอกกล่าว

ถ้าไม่มีคำแถลงยื่นภายในเวลาที่กำหนด ให้ถือว่าบัญชีส่วนเฉลี่ยนั้นเป็นที่สุด และ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจ่ายเงินให้แก่เจ้าหนี้เหล่านั้นตามบัญชี ตามมาตรา 319

แต่ถ้ามีเจ้าหนี้คนเดียวหรือหลายคนยื่นคำแถลงคัดค้านบัญชีส่วนเฉลี่ยต่อเจ้า พนักงานบังคับคดีภายในเวลาที่กำหนดไว้ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีออกหมายเรียกให้เจ้าหนี้ทุก คนมาในเวลาและ ณ สถานที่ตามที่เห็นสมควร แต่ต้องให้ทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 3 วัน และ

ถ้าเจ้าหนี้คนใดไม่พอใจคำสั่งของเจ้าพนักงานบังคับคดี เจ้าหนี้สามารถที่ไปยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องคัดค้านคำสั่งนั้นต่อศาลชั้นต้นได้ภายใน 7 วันนับแต่วันที่ได้อ่านหรือที่ได้ส่งคำสั่ง แล้วแต่กรณี แต่ถ้าเจ้าหนี้ที่ยื่นคำขอนั้นมิได้ไปตามหมายเรียกของเจ้าพนักงานบังคับคดี และไม่สามารถแสดงเหตุผลดีในการที่ไม่ไปต่อหน้าเจ้าพนักงานบังคับคดีนั้น ให้ศาลยกคำขอเสียโดยคำสั่งของศาลนี้ให้เป็นที่สุด

ถ้าเจ้าหนี้ซึ่งได้มาตามหมายเรียกทุกคนได้ยินยอมตามคำสั่งของเจ้าพนักงานบังคับคดีและลงลายมือชื่อไว้เป็นพยานหลักฐานในการยินยอมนั้นแล้ว และถ้าเจ้าหนี้ที่ไม่มาซึ่งมีสิทธิคัดค้านคำสั่งได้ มิได้ยื่นคำคัดค้านภายในกำหนดให้ถือว่าบัญชีส่วนเฉลี่ยนั้นเป็นที่สุด และให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจ่ายเงินให้แก่เจ้าหนี้ตามนั้น

แต่ถ้าเจ้าหนี้ผู้มีสิทธิคัดค้านคำสั่งได้ยื่นคำคัดค้าน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเลื่อนการจ่ายส่วนเฉลี่ยไปจนกว่าศาลจะมีคำสั่งหรือทำการจ่ายส่วนเฉลี่ยชั่วคราว ตามมาตรา 320

โดยหากเจ้าพนักงานบังคับคดีเห็นว่าการเลื่อนการจ่ายส่วนเฉลี่ยออกไปจนกว่าได้จำหน่ายทรัพย์สินที่ประสงค์จะบังคับทั้งหมด หรือจนกว่าการเรียกร้องทั้งหมดที่มาสู่ศาลได้เสร็จเด็ดขาดแล้ว จะทำให้บุคคลผู้มีส่วนเฉลี่ยในเงินรายได้แห่งทรัพย์สินที่บังคับนั้นทุกคนหรือคนใดคนหนึ่งได้รับความเสียหาย เจ้าพนักงานบังคับคดีมีสิทธิที่จะแบ่งเงินรายได้เท่าที่พอแก่การที่จะจ่ายให้ได้ เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้กันเงินไว้สำหรับชำระค่าฤชาธรรมเนียมทั้งหมดในการบังคับคดีที่เกิดขึ้นหรือจะเกิดขึ้นต่อไป และสำหรับชำระการเรียกร้องใดๆ ที่ยังมีข้อโต้แย้งไว้แล้ว ตามมาตรา 321

และเมื่อผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีทุกคนได้รับส่วนแบ่งเป็นที่พอใจแล้ว ถ้ายังมีเงินที่จำหน่ายทรัพย์สินได้เหลืออยู่ และเงินที่ยังเหลือเช่นนั้นได้ถูกอายัดตามมาตรา 291 หรือโดยประการอื่น ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจำหน่ายส่วนที่เหลือนั้นตามมาตรา 291 หรือตามคำสั่งอายัดทรัพย์ แล้วแต่กรณี

ถ้าเงินรายได้จำนวนสุทธิที่จำหน่ายทรัพย์สินได้มานั้นไม่ต้องการใช้สำหรับการบังคับคดีต่อไป หรือมีเงินเหลืออยู่ภายหลังที่ได้หักชำระค่าฤชาธรรมเนียมและจ่ายให้แก่เจ้าหนี้ทุกคนเป็นที่พอใจแล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจ่ายเงินรายได้จำนวนสุทธิหรือส่วนที่เหลือนั้นให้แก่

ถ้าได้จำหน่ายสังหาริมทรัพย์รายใดไปแล้วตามมาตรา 288 และได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดเป็นคุณแก่ผู้เรียกร้อง ให้ศาลหรือเจ้าพนักงานบังคับคดีจ่ายเงินที่จำหน่ายได้แก่ผู้เรียกร้องไป ตามมาตรา 322

และบรรดาเงินต่างๆ ที่ค้างจ่ายอยู่ในศาลหรือที่เจ้าพนักงานบังคับคดี ถ้าผู้มีสิทธิไม่ได้มาเรียกเอาภายใน 5 ปี ให้ตกเป็นของแผ่นดิน ตามมาตรา 323

2. ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดี พ.ศ. 2522 การคำนวณและแสดงบัญชีรับจ่ายในคดีแพ่งนั้นนอกจากจะต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งดังกล่าวข้างต้นแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดี พ.ศ. 2522 ซึ่งมีลักษณะเป็นทั้งแนวปฏิบัติและหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานบังคับคดีด้วยสาระสำคัญของหลักเกณฑ์ วิธีการ และขั้นตอนของการแสดงบัญชีรับจ่ายที่กำหนดไว้ในระเบียบการบังคับคดี มีดังนี้

1. เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีจัดการจำหน่ายทรัพย์สินของลูกหนี้เสร็จและพ้นระยะเวลาขอเฉลี่ยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และระยะเวลากักเงินตามพระราชบัญญัติล้มละลายแล้ว ให้ทำบัญชีรับจ่ายแสดงจำนวนเงินที่ได้ยึดหรือได้มาจากการจำหน่ายทรัพย์สิน หรือที่วางไว้กับเจ้าพนักงานบังคับคดีแล้วหักค่าธรรมเนียมเจ้าพนักงานบังคับคดีและค่าใช้จ่ายในการบังคับคดี เหลือเงินสุทธิเท่าใดให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดการตามกฎหมายหรือคำสั่งศาล ทั้งนี้เป็นไปตามข้อ 104

2. ถ้าปรากฏว่าศาลพิพากษาหรือสั่งโดยจำเลยขาดนัด ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีงดการจ่ายเงินไว้จนกว่าระยะ 6 เดือนจะได้ล่วงพ้นไป นับแต่วันยึดทรัพย์หรืออายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาเว้นแต่ศาลจะสั่งเป็นอย่างอื่น ทั้งนี้เป็นไปตามข้อ 105

3. ถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดีได้รับสำเนาคำขอเฉลี่ย หรือคำขอขอรื้อสิทธิจากศาลให้งดจ่ายเงินในคดีนั้นไว้รอคำวินิจฉัยของศาลก่อน หรือถ้าได้รับคำแจ้งความว่าได้มีการขอให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาล้มละลายหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาถูกพิทักษ์ทรัพย์ ก่อนที่การบังคับคดีได้สำเร็จบริบูรณ์ โดยเจ้าพนักงานบังคับคดีได้จำหน่ายทรัพย์สินแล้ว แต่ยังไม่ได้จ่ายเงิน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีกักเงินไว้ และถ้าต่อไปศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดให้เจ้าพนักงานบังคับ

การส่งเงินดังว่านี้ จะงดรอไว้ในระหว่างพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราว และจะส่งต่อเมื่อมีคำสั่งพิทักษ์ ทรัพย์เด็ดขาดแล้วก็ได้ แต่ไม่ให้ส่งเกิน 7 วัน นับแต่วันทราบคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด

แต่ถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาไว้แล้วแต่ยังไม่ทันขายทอดตลาด เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้รับคำสั่งแจ้งความว่า ลูกหนี้ตามคำพิพากษาถูกพิทักษ์ทรัพย์แล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีส่งสำเนารายการบัญชีทรัพย์สินต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ และรายงานให้ศาลทราบ ส่วนทรัพย์สินที่ยึดนั้น ถ้าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่ได้ส่งเป็นอย่างอื่นภายใน 7 วันนับแต่วันที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้รับสำเนาบัญชีรายการทรัพย์สิน ให้จัดการขายทอดตลาดต่อไปตามระเบียบเสมือนหนึ่งไม่มีคดีล้มละลายเกิดขึ้น แต่ให้แจ้งกำหนดวันขายทอดตลาด ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทราบด้วย เมื่อขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นแล้ว ให้หักค่าธรรมเนียมเจ้าพนักงานบังคับคดี และค่าใช้จ่ายของโจทก์ในการบังคับคดีไว้ เหลือเงินเท่าใดให้ส่งต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ทั้งนี้เป็นไปตามข้อ 106

4. ในกรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีได้รับคำสั่งของศาลซึ่งยอมให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาคัดค้านได้ส่วนเฉลี่ย หรือยอมให้บุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินที่จำหน่ายดั่งบัญญัติไว้ในมาตรา 289 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทำบัญชีรับจ่ายแสดงจำนวนเฉลี่ยที่จะจ่ายให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา หรือเจ้าหนี้บุริมสิทธิแต่ละคนจากจำนวนเงินสุทธิที่พอแก่การที่จะจ่ายให้ตามสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้เหล่านั้น แล้วส่งคำบอกกล่าวไปยังเจ้าหนี้เพื่อให้ตรวจสอบบัญชีส่วนเฉลี่ยนั้น

ถ้าเจ้าหนี้จะคัดค้านให้ยื่นข้อคัดค้านต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีภายใน 7 วันนับแต่วันได้รับคำบอกกล่าว มิฉะนั้น ให้ถือว่าบัญชีส่วนเฉลี่ยนั้นเป็นที่สุด ทั้งนี้เป็นไปตามข้อ 107

5. ในกรณีที่มีการแบ่งส่วนเฉลี่ยเงิน ถ้าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาคัดค้านบัญชีส่วนเฉลี่ย ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีออกหมายเรียกให้เจ้าหนี้ทุกคนมา ณ กองคลังกรมบังคับคดีตามวันเวลาที่กำหนดในหมาย แต่ต้องให้ทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 3 วัน

เมื่อได้ฟังคำแถลงและฟังคำชี้แจงของเจ้าหนี้ที่มาตามหมายแล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทำคำสั่งยื่น หรือแก้ไขบัญชีส่วนเฉลี่ย แล้วอ่านให้เจ้าหนี้ฟัง และให้เจ้าหนี้ลงลายมือชื่อรับทราบไว้เป็นหลักฐาน แล้วส่งคำสั่งนั้นไปยังเจ้าหนี้ที่มีได้มา ถ้าหากมีและให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดการจ่ายเงินไว้มีกำหนด 7 วันนับแต่วันที่ได้อ่านหรือส่งคำสั่ง แล้วแต่กรณี

ถ้าเจ้าหนี้ซึ่งมาตามหมายยินยอมตามคำสั่งของเจ้าพนักงานบังคับคดี และลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน และถ้าเจ้าหนี้ผู้ไม่มาซึ่งมีสิทธิคัดค้านคำสั่งมิได้คัดค้านภายในกำหนดในวรรคก่อนให้ถือว่าบัญชีส่วนเฉลี่ยถึงที่สุด

ถ้าเจ้าหนี้ผู้มีสิทธิคัดค้านยื่นคำคัดค้านให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเลื่อนการจ่ายเงินในส่วนที่เกี่ยวกับการคัดค้านไว้รอคำวินิจฉัยของศาล ทั้งนี้เป็นไปตามข้อ 108

6. ในกรณีที่ไม่มี การแบ่งส่วนเฉลี่ยเงิน เจ้าพนักงานบังคับคดีจะจ่ายเงินให้ผู้มีส่วนได้ในกรณีต่อไปนี้ คือ

(1) พ้นกำหนดขอเฉลี่ยตามมาตรา 290 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือพ้นกำหนดกักเงินตามมาตรา 110, 111 และ 112 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย

(2) ในคดีซึ่งศาลพิพากษาหรือสั่งโดยจำเลยขาดนัด แต่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาแสดงให้ศาลเป็นที่พอใจ ว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ทราบถึงคดีซึ่งขอให้มีการบังคับแล้ว ทั้งนี้เป็นไปตามข้อ 109

7. ภายใต้บังคับแห่งข้อ 108 ถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดีเห็นว่า หากเลื่อนการจ่ายส่วนเฉลี่ยไปจนกว่าจะได้จำหน่ายทรัพย์สินที่ประสงค์จะบังคับทั้งหมด หรือจนกว่าการเรียกร้องทั้งหมดที่มาจากศาลได้เสร็จเด็ดขาดแล้ว จะทำให้ผู้มีส่วนเฉลี่ย ในเงินรายได้แห่งทรัพย์สินที่บังคับนั้นทุกคน หรือคนใดคนหนึ่งได้รับความเสียหาย เมื่อผู้ส่วนได้เสียร้องขอ เจ้าพนักงานบังคับคดีมีสิทธิที่จะแบ่งเงินรายได้เท่าที่พอแก่การที่จะจ่ายให้โดยวิธีดังกล่าวในข้อ 107 และข้อ 108 ในเมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้กักเงินไว้สำหรับค่าฤชาธรรมเนียมทั้งหมด ในการบังคับคดีที่เกิดขึ้น หรือจะเกิดขึ้นต่อไป และสำหรับชำระการเรียกร้องใด ๆ ที่มีข้อโต้แย้งไว้แล้ว ทั้งนี้เป็นไปตามข้อ 110

8. การขอรับเงินไม่ว่าเงินประเภทใด ผู้มีส่วนได้ต้องยื่นคำขอรับเงินต่อผู้อำนวยการกองบังคับคดีแพ่งเพื่อขออนุมัติก่อน เว้นแต่จะมีการสั่งอนุมัติไว้แล้วในบัญชีแสดงการรับจ่ายหรือบัญชีส่วนเฉลี่ย แล้วให้ผู้มีส่วนได้นั้นทำใบรับเงินและให้กองคลังจัดทำใบส่งจ่ายเงินให้อธิบดีกรมบังคับคดี หรือผู้ที่อธิบดีกรมบังคับคดีมอบหมายลงชื่อพร้อมกับหมายเหตุไว้ในรายงานการจ่ายเงินหรือบัญชีแสดงการรับจ่ายหรือบัญชีส่วนเฉลี่ย แล้วแต่กรณีว่าได้จ่ายเงินให้ผู้มีส่วนได้คนใดไปแต่วันเดือนปีใด ทุกคราวที่มีการจ่ายเงินให้กองคลังจัดการลงบัญชีโดยครบถ้วนตามระเบียบของราชการและเก็บเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ไว้ในสำนวน

ถ้ามีเหตุสงสัยว่าผู้ขอรับเงินมิใช่ผู้มีส่วนได้อันแท้จริง เจ้าพนักงานบังคับคดีอาจสั่งให้ผู้ขอรับเงินหาผู้รับรองมาจนเป็นที่พอใจก่อนก็ได้ และถ้าเป็นการมอบฉันทะให้ตัวแทนมารับเงิน อาจสั่งให้ตัวการมารับเงินเองก็ได้ ทั้งนี้เป็นไปตามข้อ 111

9. เมื่อผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีทุกคนได้รับส่วนแบ่งแล้ว ในกรณีที่ยังมีเงินเหลือ และเงินที่เหลือนั้นถ้าศาลได้มีสิ่งประการใดไว้ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีปฏิบัติไปตามคำสั่งนั้น ถ้าไม่มีคำสั่งของศาล เจ้าพนักงานบังคับคดีจ่ายเงินนั้นให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาแต่ถ้าทรัพย์สินของบุคคลภายนอกตามสิทธิเรียกร้องของบุคคลภายนอกที่มีต่อลูกหนี้ตามคำพิพากษา (ให้พิจารณาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 282 ประกอบ)

ถ้าได้จำหน่ายสังหาริมทรัพย์ไปแล้วตามมาตรา 288 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เมื่อมีคำสั่งศาลถึงที่สุดเป็นคุณแก่ผู้เรียกร้อง ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจ่ายเงินที่จำหน่ายได้แก่ผู้เรียกร้อง ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจ่ายเงินที่จำหน่ายได้แก่ ผู้เรียกร้องนั้น ทั้งนี้เป็นไปตามข้อ 112

10. ในกรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีจ่ายเงินให้แก่ผู้เยาว์ ให้ผู้แทนโดยชอบธรรมเป็นผู้ลงนามใน ใบรับเงิน และถ้าสามารถทำได้ก็ให้ผู้เยาว์ลงนามด้วย ทั้งนี้เป็นไปตามข้อ 113

11. เมื่อได้จ่ายเงินให้แก่ผู้มีส่วนได้ในคราวใดแล้วให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรายงานต่อศาลแสดง รายการรับและจ่ายเงินในคราวนั้น ๆ ทั้งนี้เป็นไปตามข้อ 114

3. คำสั่งกรมบังคับคดีที่ 386/2549 เรื่องการคำนวณและแสดงบัญชีรับ-จ่ายในคดีแพ่ง ลงวันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2549 มีสาระสำคัญของหลักเกณฑ์ วิธีการ และขั้นตอนการคำนวณและแสดงบัญชีรับ-จ่ายในคดีแพ่งดังต่อไปนี้

1. เมื่อสำนวนบังคับคดีแพ่งเรื่องใดเสร็จสิ้น หรือต้องดำเนินการในส่วนการคำนวณการคิดค่าธรรมเนียม ค่าใช้จ่าย ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีส่งสำนวนให้นักบัญชีดำเนินการในทันที

2. ในการทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่าย ให้นักบัญชีและผู้ตรวจสอบลงลายมือชื่อในบัญชีแสดงรายการรับ-จ่าย ในฐานะเจ้าพนักงานบังคับคดีผู้คิดและผู้ตรวจสอบ รวมทั้งแจ้งให้ผู้ที่เกี่ยวข้องตรวจสอบบัญชีตามกฎหมายด้วย

3. ในกรณีมีผู้คัดค้านบัญชีแสดงรายการรับ-จ่าย ให้นักบัญชีส่งเรื่องให้เจ้าพนักงานบังคับคดีผู้รับผิดชอบดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

กรณีไม่มีผู้คัดค้านบัญชี ให้นักบัญชีจ่ายเงินให้แก่ผู้มีส่วนได้ตามบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายนั้น

4. เมื่อได้จัดทำบัญชีเสร็จแล้วและไม่มีผู้คัดค้าน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีหรือผู้ได้รับมอบหมายรายงานบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายให้ศาลทราบ

5. เมื่อนักบัญชีได้รับสำนวนให้ทำการคำนวณหรือทำบัญชีแสดงรายการจ่ายให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลาดังต่อไปนี้

5.1 การคำนวณจำนวนหนี้และค่าฤชาธรรมเนียมที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาต้องชำระให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาให้แล้วเสร็จภายในวันที่ได้รับสำนวนหรืออย่างช้าในวันทำการถัดไป

5.2 การแสดงบัญชีรับจ่ายคดีอาชญากรรม ในกรณีไม่มีเจ้าหนี้อื่นขอเฉลี่ยให้แล้วเสร็จภายใน 1 วันทำการ กรณีมีเจ้าหนี้อื่นขอเฉลี่ยให้แล้วเสร็จภายใน 5 วันทำการ นับแต่วันที่ได้รับสำนวน

5.3 การทำบัญชีแสดงรายการรับจ่ายเงินได้จากการขายทอดตลาดให้แล้วเสร็จภายใน 3 วันทำการ กรณีมีเจ้าหนี้อื่นขอเฉลี่ยให้แล้วเสร็จภายใน 10 วันทำการนับแต่วันที่ได้รับสำนวน ให้ผู้บังคับบัญชาตรวจสอบการคำนวณหรือการทำบัญชีตามข้อ 5.2 และ 5.3 ให้แล้วเสร็จภายใน 3 วันทำการ

ในกรณีที่มีความจำเป็นไม่อาจปฏิบัติตามวรรคหนึ่งและวรรคสองได้ ให้รายงานเหตุผลและความจำเป็นตามลำดับชั้น ไปยังอธิบดีหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายภายใน 3 วันนับจากวันที่มีความจำเป็นดังกล่าว

6. ให้ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนถึงผู้อำนวยการกองหรือผู้อำนวยการสำนักงานบังคับคดีจังหวัดหรือสาขา รับผิดชอบในการควบคุมดูแลให้นักบัญชีปฏิบัติตามคำสั่งนี้โดยเคร่งครัด

4. คำสั่งกรมบังคับคดีที่ 452/2548 เรื่องการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการยึดทรัพย์ ลงวันที่ 8 กันยายน 2548 ข้อ 10 “เมื่อดำเนินการยึดทรัพย์แล้วมีกรณีที่จะต้องแก้ไขราคาประเมินขณะยึดใหม่ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งราคาประเมินใหม่ดังกล่าวแก่ผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีโดยระบุในหมายแจ้งด้วยว่าหากไม่เห็นชอบด้วยกับราคาประเมินดังกล่าวให้ได้แย้งคัดค้านภายในกำหนด 8 วันนับจากวันที่ได้รับแจ้ง มิเช่นนั้นจะถือว่าผู้รับแจ้งเห็นชอบด้วยกับราคาประเมิน และเจ้าพนักงานบังคับคดีจะถือราคาประเมินดังกล่าวเป็นเกณฑ์ในการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขายหรือจำหน่าย”

5. แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายเงินในคดีแพ่ง ลงวันที่ 27 ธันวาคม 2549 สารสำคัญของหลักเกณฑ์ วิธีการ และขั้นตอนเกี่ยวกับการทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายเงินในคดีแพ่ง มีดังต่อไปนี้

1. ให้นักบัญชีจัดทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายเงินในคดีแพ่งโดยไม่ต้องขอเย็บสำนวนศาลมาตรวจสอบก่อนหากมีเหตุขัดข้องเนื่องจากไม่ทราบจำนวนค่าฤชาธรรมเนียม คำสั่งศาล วันฟ้อง ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งเจ้าหนี้ตามคำพิพากษามาเพื่อส่งสำเนาเอกสาร

2. การทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่าย

2.1 ส่วนรายรับประกอบด้วยเงินค่าใช้จ่ายเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาและเงินที่รับเข้ามาในคดีทั้งหมดแล้วรวมยอดเงินรายรับทั้งสิ้น

2.2 ส่วนรายจ่าย ประกอบด้วย

2.2.1 ค่าธรรมเนียม ค่าอากรแสตมป์ปิดใบรับ

2.2.2 ค่าใช้จ่ายมี 3 ประเภท ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่จ่ายไปแล้ว ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย ค่าใช้จ่ายภายหลัง (แสดงรายละเอียดของค่าใช้จ่าย)

2.2.3 ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่ายคืนผู้ซื้อ

2.2.4 เงินค่าใช้จ่ายเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา

2.2.5 เงินส่วนได้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา/ผู้รับจำนอง/ผู้ร้องเฉลี่ย

2.2.6 เงินคืนผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วม

2.2.7 เงินคงเหลือคืนลูกหนี้ตามคำพิพากษา

เมื่อรวมยอดรายจ่ายทั้งหมดแล้วจะต้องมียอดเท่ากับรายรับทั้งสิ้น

2.3 ส่วนหนี้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือผู้ร้องขอเฉลี่ย ส่วนนี้เป็นการนำเงินส่วนได้ของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือผู้ร้องมาหักหนี้ที่มีอยู่เพื่อจะได้ทราบว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษายังมีหนี้เหลืออยู่เท่าใดหรือครบหนี้เพื่อประโยชน์ในการบังคับคดีต่อไปหรือถอนการบังคับคดี

3. การทำบัญชีแสดงรายการรับจ่ายเงินในกรณีมีผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วมหรือไม่มีชื่อเป็นจำเลยร่วม

3.1 ในกรณีขายทอดตลาดอสังหาริมทรัพย์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษาและผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วมโดยการจำนองติดไป การทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายให้กันส่วนของผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วมไว้ การคิดค่าธรรมเนียมขายทอดตลาดให้คิดเฉพาะส่วนของลูกหนี้ตามคำพิพากษา

3.2 กรณีบังคับจำนองทั้งแปลง เมื่อขายทอดตลาดได้แล้วให้จ่ายเงินให้ผู้รับจำนองไปจนครบหนี้จำนองก่อน การคิดค่าธรรมเนียมขายทอดตลาดให้คิดจากราคาขายทอดตลาดทั้งแปลง

3.3 กรณีผู้รับจำนองฟ้องลูกหนี้ตามคำพิพากษาคนเดียวแต่ในสัญญาจำนองมีชื่อผู้จำนองคนอื่นด้วยการทำบัญชีแสดงรายการรับจ่ายเงินให้ทำบัญชีเฉพาะส่วนของลูกหนี้ตามคำ

3.4 กรณีมีเงินค่าภาษีคืนผู้ซื้อให้หักจากเงินที่กันให้ผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วมด้วย

4. การจัดทำบัญชีหักส่วนได้ใช้แทนราคา

4.1 ผู้รับจํานองยังมิได้รับหนังสือโอนกรรมสิทธิ์ให้ทำการคิดหักส่วนได้ใช้แทนราคาในรูปแบบรายงานก่อนเพื่อให้ทราบว่าการรับจํานองจะต้องวางชำระส่วนที่ขาดหรือมีเงินเหลือคืนกรณีต้องวางชำระเพิ่มให้แจ้งผู้รับจํานองวางชำระส่วนที่ขาดเพื่อทำการโอนกรรมสิทธิ์ต่อไป ถ้ามีเงินเหลือคืนให้ส่งสำนวนคืนเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่อแจ้งผู้รับจํานองรับหนังสือโอนกรรมสิทธิ์

เมื่อผู้ขอรับหักส่วนได้ใช้แทนราคานำใบเสร็จรับเงินที่มีรายการชำระค่าภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่ายมาขอคืนภาษีภายในกำหนดเวลา ก็ให้นักบัญชีจัดทำบัญชีแสดงรายการและคืนเงินภาษีต่อไป หากไม่ยื่นขอคืนภาษีภายในเวลาที่กำหนดก็ให้นักบัญชีจัดทำบัญชีแสดงรายการโดยไม่คืนภาษีผู้ซื้อ

4.2 ผู้รับจํานองรับหนังสือโอนกรรมสิทธิ์แล้ว ในกรณีที่ผู้ซื้อนำใบเสร็จค่าภาษีเงินได้ยื่นต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีภายในเวลาที่กำหนด ให้นักบัญชีแสดงรายการในบัญชีรับ-จ่ายเงินว่าเป็นการคืนเงินภาษีเงินได้แก่ผู้ซื้อทรัพย์สินในส่วนเดียวกันกับค่าใช้จ่ายคืนผู้รับจํานองและส่วนได้ผู้รับจํานองแล้วปึกกว่าดูหมายเหตุหักส่วนได้ใช้แทนเพราะเป็นเงินส่วนได้ที่ผู้รับจํานองต้องได้รับคืนอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องจ่ายคืนให้ก่อนแล้วมาทำบัญชีใหม่อีก ให้นักบัญชีนำส่วนที่ปึกกว่าไว้ไปหักใช้แทนราคาของผู้ซื้อทรัพย์สินแล้วเหลือหรือขาดเท่าใด จึงแจ้งให้ผู้ซื้อมารับคืนหรือมาวางชำระเพิ่มเติมต่อไป

ในกรณีที่ผู้รับจํานอง ได้โอนกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินเรียบร้อยแล้วมีสิทธิขอหักส่วนได้ใช้แทนราคาซื้อแต่ไม่ประสงค์ขอรับเงินค่าภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่ายคืนหรือไม่ได้ยื่นขอคืนภาษีภายในเวลาที่เจ้าพนักงานบังคับคดีกำหนดให้นักบัญชีจัดทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่าย หักส่วนได้ใช้แทนตามปกติ

5. กรณีขายทอดตลาดทรัพย์สินโดยปลดการจํานอง เมื่อหนี้จํานองยังไม่ถึงกำหนดชำระซึ่งผู้รับจํานองไม่อาจได้รับชำระหนี้บุริมสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 289 ได้ ในการทำบัญชีให้กันเงินในส่วนของผู้รับจํานองโดยให้คิดหนี้จากต้นเงินพร้อมดอกเบี้ยในอัตราที่ปรากฏในสัญญาจํานองนับแต่วันที่ลงในสัญญาจนถึงวันครบกำหนดชำระตามสัญญา แต่ในกรณีที่มีการขายทอดตลาดหลังวันครบกำหนดตามสัญญาให้คิดดอกเบี้ยถึงวันขาย

6. การทำบัญชีส่วนเฉลี่ยในกรณีที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาเป็นผู้รับจำนองและเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาเองได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้จำนองในมูลหนี้อื่นจึงอยู่ในฐานะผู้รับจำนองอีกฐานะหนึ่งด้วยให้ทำบัญชีแสดงรายการจ่ายโดยให้เฉลี่ยตามหนี้ของผู้รับจำนองแต่ละสัญญา

7. ในการทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายเงินให้นักบัญชีลงชื่อในฐานะผู้คิดเสนอผู้บังคับบัญชาของตนเพื่อตรวจสอบและให้ผู้บังคับบัญชาลงชื่อในฐานะผู้ตรวจสอบแล้วให้เจ้าพนักงานบังคับคดีหรือผู้อำนวยการสำนักงานบังคับคดีจังหวัดหรือศาลาลงชื่อในฐานะเจ้าพนักงานบังคับคดี สำหรับในส่วนกลางให้ผู้อำนวยการกองคำนวณและเฉลี่ยทรัพย์สินหรือผู้ที่อธิบดีกรมบังคับคดีมอบหมายให้เป็นเจ้าพนักงานบังคับคดีลงชื่อในฐานะเจ้าพนักงานบังคับคดี รวมทั้งให้บุคคลดังกล่าวลงชื่อในหนังสือแจ้งผู้เกี่ยวข้องมาตรวจรับรองบัญชีตามกฎหมาย

การทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายเงินให้ผู้บังคับบัญชาทุกลำดับชั้นตรวจสอบการคำนวณหรือการทำบัญชีให้แล้วเสร็จภายใน 3 วันทำการนับแต่ได้รับสำนวนจากนักบัญชี

8. การแจ้งให้ผู้มีส่วนได้เสียมาตรวจรับรองบัญชี ให้ระบุกำหนดวันตรวจรับรองบัญชีลงในหนังสือ กรณีทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายเงินจากการขายทอดตลาดหรือมีผู้ร้องขอเฉลี่ยให้แนบบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายไปด้วยและกรณีมีเงินเหลือคืนลูกหนี้ตามคำพิพากษาให้แจ้งลูกหนี้ตามคำพิพากษามาตรวจรับรองบัญชีด้วย

9. เมื่อถึงวันตรวจรับรองบัญชีหากไม่มีผู้คัดค้านบัญชี ให้นักบัญชีตรวจสอบสถานะบุคคลของคู่ความ ก่อนจ่ายเงิน หากไม่มีคู่ความใดถูกพิทักษ์ทรัพย์หรือขอฟื้นฟูกิจการให้จ่ายเงินแก่ผู้มีส่วนได้ตามบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายเงินนั้น

ในกรณีมีผู้คัดค้านบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายให้นักบัญชีส่งเรื่องให้เจ้าพนักงานบังคับคดีผู้รับผิดชอบพิจารณาต่อไป

10. การทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายเงินในคดีแรงงานไม่ต้องคิดค่าธรรมเนียมขายทอดตลาดและค่าใช้จ่ายคงคิดหักเฉพาะค่าอากรแสตมป์ปิดใบรับ (ถ้ามี) และค่าภาษีคืนผู้ซื้อ (ถ้ามี)

11. การทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายเงินในคดีสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา ไม่ต้องคิดค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายเช่นเดียวกับคดีแรงงานเนื่องจากได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดี และเมื่อทำบัญชีแล้วให้จ่ายเงินให้สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค เว้นแต่ศาลจะระบุในคำพิพากษาให้จ่ายกับบุคคลใดจำนวนเท่าใดไว้โดยชัดเจนก็ให้จัดทำบัญชีไปตามนั้น

12. การคิดค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขาย ให้คิดจากราคาประเมินขณะยึดของเจ้าพนักงานบังคับคดีเปรียบเทียบกับยอดหนี้ตามหมายบังคับคดีโดยคิดดอกเบี้ยถึงวันที่วางชำระค่าธรรมเนียม หากจำนวนเงินได้น้อยกว่าให้ใช้จำนวนนั้นเป็นฐานในการคิดค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขาย

กรณีมีการขายทอดตลาดทรัพย์สินได้บางส่วน ต่อมา มีการถอนการยึดทรัพย์สินที่เหลือการคิดค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขายให้คิดเปรียบเทียบกับยอดหนี้คงเหลือตามหมายบังคับคดี

13. กรณีอื่นๆ

13.1 กรณีริบเงินมัดจำหรือเงินที่ชำระราคาบางส่วนแล้วนำทรัพย์สินออกขายทอดตลาดใหม่ ในการทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่าย ให้คิดค่าธรรมเนียมตามตาราง 5 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจากเงินที่ริบมัดจำหรือเงินที่ชำระราคาบางส่วน และเงินที่ได้จากการขายทอดตลาด ส่วนค่าอากรปิดใบริบเงินให้คิดจากการขายได้ครั้งใหม่

13.2 กรณีริบเงินมัดจำหรือเงินที่ชำระราคาบางส่วนเมื่อมีการถอนการยึด หรือกรณีคืนเงินมัดจำหรือเงินที่ชำระราคาบางส่วนที่ริบไว้ให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา ให้คิดค่าธรรมเนียมตามตาราง 5 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจากเงินที่ริบมัดจำหรือเงินที่ชำระราคาบางส่วน

14. การคิดค่าธรรมเนียมอายัดเงินหรือทรัพย์สินแล้วไม่มีการขายหรือจำหน่ายให้คิดค่าธรรมเนียมร้อยละ 1 จากจำนวนเงินดังต่อไปนี้

14.1 อายัดเงินเดือน ค่าจ้างหรือรายได้อื่นที่มีลักษณะจ่ายเพื่อตอบแทนการทำงานเป็นรายเดือน ให้คิดค่าธรรมเนียมก่อนอายัดจากจำนวนเงินที่แจ้งอายัดไป

14.2 อายัดเงินเบี้ยขยัน ค่าล่วงเวลา หรือรายได้อื่นที่มีลักษณะจ่ายเพื่อตอบแทนการทำงานเป็นครั้งคราว โบนัส เงินตอบแทนกรณีออกจากราชการให้คิดค่าธรรมเนียมจากจำนวนเงินที่ส่งมา หากยังไม่มีเงินส่งไม่ต้องเรียกเก็บค่าธรรมเนียม

14.3 อายัดเงินคราวเดียว เช่น สิทธิเรียกร้องตามสัญญาหรือเงินฝากในบัญชีสถาบันการเงิน ให้คิดค่าธรรมเนียมจากจำนวนเงินที่ส่งมา หากยังไม่มีเงินส่งตามอายัดให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาส่งหลักฐานแสดงถึงความมีอยู่ของเงินที่อายัดเพื่อประกอบการพิจารณาค่าธรรมเนียม หากเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาส่งไม่ได้ให้คิดค่าธรรมเนียมร้อยละ 1 ของจำนวนเงินที่ขออายัด

การคิดค่าธรรมเนียมดังกล่าวข้างต้นให้คิดจากจำนวนเงินเพียงไม่เกินหนึ่งครึ่งเหลือตามหมายบังคับคดี

6. แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการยึดทรัพย์ ชับไล่ รื้อถอนและจำหน่ายทรัพย์สิน ลงวันที่ 23 กรกฎาคม 2551 ข้อ 9 “การคิดค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขายในกรณีใช้ฐานจากหนี้ตามหมายบังคับคดี ให้คิดคำนวณถึงวันถอนการยึดทรัพย์ หากมีการชำระหนี้ภายนอกเพื่อนำมาหักจากยอดหนี้ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องแถลงไว้ตั้งแต่ในชั้นยื่นคำขอยึดทรัพย์ก่อนออกไปยึดทรัพย์ หรือบันทึกในรายงานการยึดทรัพย์ของเจ้าพนักงานบังคับคดีให้ปรากฏชัดเจนว่าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาผู้นายึดได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้ตามคำพิพากษาไปก่อนแล้วเป็นจำนวนเท่าใดจึงจะนำมาคิดหักยอดหนี้ให้ ทั้งนี้เพื่อมิให้เป็นภาระหลักเลียงค่าธรรมเนียมได้กรณีมีการชำระหนี้ภายหลังจากที่ได้ดำเนินการบังคับคดีแล้ว ในการคิดค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขายไม่ให้นำเงินดังกล่าวมาหักออกจากจำนวนหนี้ตามหมายบังคับคดี”

7. แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการอายัดทรัพย์สินลงวันที่ 23 กรกฎาคม 2551

ข้อ 11 “การคิดค่าธรรมเนียมอายัดเงินหรือทรัพย์สินแล้วไม่มีการขายหรือจำหน่ายให้คิดค่าธรรมเนียมร้อยละ 1 จากจำนวนเงินดังต่อไปนี้

11.1 อายัดเงินเดือน ค่าจ้าง หรือรายได้อื่นที่มีลักษณะจ่ายเพื่อตอบแทนการทำงานเป็นรายเดือน ให้คิดค่าธรรมเนียมจากจำนวนเงินที่แจ้งอายัดไป

11.2 อายัดเงินเบี่ยชยัน ค่าล่วงเวลา หรือรายได้อื่นที่มีลักษณะจ่ายเพื่อตอบแทนการทำงานเป็นครั้งคราว เงินโบนัส และเงินตอบแทนกรณีออกจากงาน ให้คิดค่าธรรมเนียมจากจำนวนที่ส่งมา หากยังไม่มีเงินส่งไม่ต้องเรียกเก็บค่าธรรมเนียม

11.3 อายัดเงินคราวเดียว เช่น สิทธิเรียกร้องตามสัญญา หรือเงินฝากในบัญชีสถาบันการเงินให้คิดค่าธรรมเนียมจากจำนวนเงินที่ส่งมา หากยังไม่มีเงินส่งตามอายัดให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาส่งหลักฐานที่แสดงถึงความมีอยู่ของเงินที่อายัดเพื่อประกอบการพิจารณาคิดค่าธรรมเนียม หากเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาส่งไม่ได้ให้คิดค่าธรรมเนียมร้อยละ 1 ของจำนวนเงินที่ขออายัด

11.4 อายัดเงินปันผล เงินเฉลี่ยคืน และเงินค่าหุ้น เงินลงหุ้น ของสหกรณ์ออมทรัพย์ ให้คิดค่าธรรมเนียมจากจำนวนเงินที่ส่งมา หากยังไม่มีเงินส่งตามอายัดให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาส่งหลักฐานที่แสดงถึงความมีอยู่ของเงินที่อายัดเพื่อประกอบการพิจารณาคิดค่าธรรมเนียม หากเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาส่งไม่ได้ให้คิดค่าธรรมเนียมร้อยละ 1 ของหนึ่งครึ่งเหลือตามหมายบังคับคดี”

4.4.4 การอายัดทรัพย์สิน

สำหรับขั้นตอนการปฏิบัติงานบังคับคดีแพ่งในส่วนของการอายัดทรัพย์สินนั้น กรมบังคับคดีได้ปฏิบัติตามคู่มือปฏิบัติการกรมบังคับคดี⁴⁶ ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

การอายัดทรัพย์สินตามลักษณะการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานบังคับคดี แบ่งได้เป็น 2 กรณี คือ

1. การอายัดสิทธิเรียกร้องขอให้ชำระเงินจำนวนหนึ่งหรือที่เรียกว่า “การอายัดเงิน”

การอายัดเงินเป็นการอายัดสิทธิเรียกร้องขอให้ชำระเงินจำนวนหนึ่งซึ่งลูกหนี้ตามคำพิพากษามีต่อบุคคลภายนอก โดยห้ามลูกหนี้ตามคำพิพากษาให้ดเว้นการจำหน่ายสิทธิเรียกร้องนั้น และห้ามบุคคลภายนอกไม่ให้บุคคลภายนอกไม่ให้ชำระเงินให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาแต่ให้ชำระแก่เจ้าพนักงานบังคับคดี ณ เวลาหรือภายในเวลาที่กำหนดไว้ในคำสั่ง

- ตรวจสอบหมายบังคับคดี ข้อความและคำสั่งศาลในหมายบังคับคดี
- ตรวจสอบคำขออายัดทรัพย์สิน และใบมอบอำนาจว่าผู้แถลงขออายัดมีอำนาจดำเนินการหรือไม่ คำแถลงมีรายละเอียดเกี่ยวกับบุคคลภายนอก และมีสิทธิเรียกร้องที่จะขออายัดเพียงพอที่จะดำเนินการให้ได้หรือไม่
- ตรวจสอบเรื่องเขตอำนาจศาลเช่นเดียวกับการยึดทรัพย์ เพราะเจ้าพนักงานบังคับคดีจะดำเนินการตามหมายบังคับคดีได้เฉพาะภายในเขตอำนาจศาลที่ออกหมายบังคับคดีนั้นๆ เท่านั้น
- ตรวจสอบว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษาถูกอายัดเงินรายนี้ และจำนวนเดียวกันไว้ในคดีอื่นหรือไม่ ถ้าถูกอายัดไว้แล้วห้ามไม่ให้อายัดซ้ำ

กรณีอายัดเงินอันเป็นสิทธิเรียกร้องให้ชำระเงินคราวเดียว กล่าวคือเป็นกรณีที่บุคคลภายนอกต้องชำระเงินให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาเป็นเงินจำนวนหนึ่งและชำระในคราวเดียว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดียึดอายัดหนี้ตามคำพิพากษาก่อน เพื่อดำเนินการอายัดไปตามจำนวนหนี้ที่คิดนั้น

กรณีศาลได้เคยมีคำสั่งอายัดเงินจำนวนนั้นไว้ชั่วคราวก่อนพิพากษาแล้วในคดีเดียวกัน เมื่อศาลมีหมายบังคับคดีแล้ว การอายัดมีผลทันทีโดยไม่ต้องออกหนังสืออายัดใหม่

ในการดำเนินการอายัด เจ้าพนักงานบังคับคดีจะออกหนังสือแจ้งอายัดไปยังบุคคลภายนอกโดยให้ชำระหนี้ส่งเงินต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีตามจำนวนที่แจ้งอายัดไป

⁴⁶ กรมบังคับคดี, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 29, น. 469-474.

ถ้าบุคคลภายนอกแจ้งปฏิเสธหนี้หรือสิทธิเรียกร้องที่อายุัดไปโดยสิ้นเชิง เช่น ปฏิเสธว่ามิได้เป็นหนี้ลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือเป็นหนี้จริงแต่ได้ชำระหนี้นั้นให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาไปก่อนได้รับแจ้งอายัดนั้น หรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้อินสิทธิเรียกร้องนั้นไปให้บุคคลอื่นแล้ว ก่อนที่จะได้รับแจ้งอายัดไปเป็นต้น เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องแจ้งให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาทราบ

กรณีบุคคลภายนอกส่งเงินตามจำนวนที่แจ้งอายัดมายังเจ้าพนักงานบังคับคดีแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีจะส่งรับเงินนั้นส่งกองคลัง แจ้งเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาทราบและตอบรับเงินไปยังบุคคลภายนอก เมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษายื่นคำขอรับเงินดังกล่าวเจ้าพนักงานบังคับคดีต้องตรวจสอบว่าโจทก์ จำเลย ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์หรือไม่และรอให้พ้นกำหนด 14 วันนับแต่วันได้รับเงินตามอายัด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 290 วรรค 5 ซึ่งอาจมีเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาอื่นยื่นคำร้องต่อศาลขอเฉลี่ยในเงินที่อายัดไว้

เมื่อตรวจสอบแล้วไม่ปรากฏว่าโจทก์ จำเลย ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์และไม่มีเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาอื่นขอเฉลี่ยภายใน 14 วันดังกล่าว เจ้าพนักงานบังคับคดีจะส่งจำนวนไปกองคำนวณและเฉลี่ยทรัพย์ ดำเนินการจ่ายเงินแก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาโดยกองคำนวณและเฉลี่ยทรัพย์จะแสดงรายการรับ-จ่ายนั้น ให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษารับรองและรับเงินไปพร้อมทั้งส่งบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายให้ศาลทราบ

เมื่อได้อายัดเงินครบหนี้ของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาแล้วให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งถอนการอายัดเงินไปยังบุคคลภายนอก ในกรณีอายัดเงินหรือรายได้อื่นๆเป็นคราวๆต่อเนื่องเป็นรายเดือนหรือรายปี และรายงานศาลทราบพร้อมบัญชีรับ-จ่าย

กรณีบุคคลภายนอกไม่ส่งเงินตามที่ยายัดไป โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องหรือปฏิเสธหนี้ เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องมีหนังสือเตือนไปอีกครั้งหนึ่ง หากบุคคลภายนอกยังคงเพิกเฉยเจ้าพนักงานบังคับคดีต้องรายงานศาลทราบ และขอให้ศาลเรียกบุคคลภายนอกส่งเงินตามที่ยายัดมายังเจ้าพนักงานบังคับคดีต่อไป

2. การขอให้งดหรือห้ามจำหน่ายจ่ายโอน หรือทำนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สิน หรือที่เรียกว่า “การอายัดห้ามโอน” การอายัดลักษณะนี้เป็นการแจ้งไปยังพนักงานเจ้าหน้าที่หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาขอให้งดการจำหน่ายจ่ายโอนหรือทำนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราว โดยมีวัตถุประสงค์ป้องกันมิให้มีการยกย้ายถ่ายเทโดยทำนิติกรรมโอนไปยังบุคคลอื่น ก่อนที่จะทำการยึดทรัพย์เพื่อนำออกขายทอดตลาดเอาเงินชำระหนี้ตามคำพิพากษาให้แก่โจทก์

การอายัดห้ามโอนทรัพย์สินในทางปฏิบัติมักจะเป็นทรัพย์สินประเภทที่มีการเปลี่ยนแปลงสิทธิหรือกรรมสิทธิ์ทางทะเบียนได้ เช่น ที่ดิน หุ้น เป็นต้น

ซึ่งในแต่ละขั้นตอนของการปฏิบัติงานบังคับคดีแบ่งในส่วนของการอายัดทรัพย์สินของกรมบังคับคดีนั้น มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

การอายัดทรัพย์สิน คือการสั่งบุคคลภายนอกมิให้มีการโอนหรือชำระหนี้ให้แก่ลูกหนี้ในคดี แต่ให้ชำระแก่เจ้าพนักงานบังคับคดีแทน⁴⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 282 บัญญัติว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งใดสามารถให้ชำระเงินจำนวนหนึ่งเจ้าพนักงานบังคับคดียอมมีอำนาจที่จะรวบรวมให้พอชำระตามคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยวิธียึดหรืออายัดขายทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ดังนั้น นอกจากเจ้าพนักงานบังคับคดีจะมีอำนาจที่จะรวบรวมเงินให้พอชำระหนี้ตามคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยวิธีการยึดและขายทอดตลาดทรัพย์สินแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดียังมีอำนาจรวบรวมเงินโดยการอายัดทรัพย์สินลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ด้วย ข้อพิจารณาประการต่อมา คือ กรณีใดจะเป็นการยึดหรือการอายัด หากเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะใช้วิธียึดไม่ว่าทรัพย์สินนั้นลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะเป็นผู้ครอบครองหรือไม่ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาก็ขอให้ยึดได้แต่ถ้าเป็นเพียงสิทธิเรียกร้องที่ให้ลูกหนี้ของลูกหนี้ตามคำพิพากษาชำระเงินหรือส่งมอบสิ่งของหรือโอนอสังหาริมทรัพย์ต้องใช้วิธีอายัด⁴⁸

ทรัพย์สินที่เจ้าพนักงานบังคับคดีสามารถอายัดได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 282 (2) และ (3) ได้แก่สังหาริมทรัพย์มีรูปร่าง อสังหาริมทรัพย์สิทธิทั้งปวงอันมีอยู่ในทรัพย์สิน และเงิน

โดยตามมาตรา 310 ทวิ ถ้าลูกหนี้ตามคำพิพากษามีสิทธิเรียกร้องต่อบุคคลภายนอกให้ชำระเงินจำนวนหนึ่งหรือเรียกให้ส่งมอบสิ่งของแล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีอายัดและจำหน่ายไปตามมาตรา 311 ถึงมาตรา 315 ดังต่อไปนี้

⁴⁷ ประพนธ์ ศาตะมาน, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4 วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาและการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2527), น. 24.

⁴⁸ เพิ่งอ้าง, น. 25.

สิทธิเรียกร้องตามมาตรา 310 ทวินันให้อายัดได้โดยคำสั่งอายัดซึ่งศาลได้ออกให้ตามที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้ยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องฝ่ายเดียวและเจ้าหนี้ได้นำส่งให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาและบุคคลซึ่งต้องรับผิดชอบเพื่อการชำระหนี้หรือส่งมอบสิ่งของนั้น ตามมาตรา 311

ถ้าบุคคลภายนอกที่ได้รับคำสั่งอายัดทรัพย์สินหรือได้แย้งหนี้ที่เรียกร้องเอาแก่ตนศาลอาจทำการไต่สวนและ

(1) ถ้าศาลเป็นที่พอใจว่าหนี้ที่เรียกร้องนั้นมีอยู่จริง ก็ให้มีคำสั่งให้บุคคลภายนอกปฏิบัติตามคำสั่งอายัด หรือ

(2) ถ้าศาลเห็นว่ารูปเรื่องจะทำให้เสร็จเด็ดขาดไม่ได้สะดวกโดยวิธีไต่สวนก็ให้มีคำสั่งอย่างอื่นใดในอันที่จะให้เรื่องเสร็จเด็ดขาดไปได้ตามที่เห็นสมควร

ถ้าคำสั่งอายัดทรัพย์สินนั้นไม่มีการคัดค้าน หรือศาลได้มีคำสั่งรับรองแล้ว และบุคคลภายนอกมิได้ปฏิบัติตามนั้น เจ้าพนักงานบังคับคดีอาจร้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีแก่บุคคลภายนอกนั้น และดำเนินการไปเสมือนหนึ่งว่าบุคคลนั้นเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา

และถ้าค่าแห่งสิทธิเรียกร้องซึ่งอายัดไว้นั้นต้องเสื่อมเสียไปเพราะความผิดของบุคคลภายนอก เนื่องจากการที่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาลไม่ว่าด้วยประการใดๆ บุคคลภายนอกนั้นต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเพื่อความเสียหายใดๆ ซึ่งเกิดขึ้นแก่เจ้าหนี้ นั้น ตามมาตรา 312

ในการอายัดสิทธิเรียกร้องรายได้เป็นคราวๆนั้น ให้รวมตลอดถึงจำนวนเงินที่ถึงกำหนดชำระภายหลังการอายัดด้วย ถ้าสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามคำพิพากษาซึ่งมีต่อบุคคลภายนอกในอันที่จะเรียกให้ชำระเงินจำนวนหนึ่งนั้น มีการจำนองเป็นประกันการอายัดสิทธิเรียกร้องให้รวมตลอดถึงการจำนองด้วย แต่ทั้งนี้เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องแจ้งคำสั่งอายัดทรัพย์สินไปยังเจ้าพนักงานที่ดิน และให้เจ้าพนักงานที่ดินจดทะเบียนที่ดิน ตามมาตรา 313

โดยผลของการอายัดสิทธิเรียกร้องตามมาตรา 312 และมาตรา 313 นั้นเป็นไปตามมาตรา 314 กล่าวคือ

(1) การที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ก่อให้เกิด โอนหรือเปลี่ยนแปลงซึ่งสิทธิเรียกร้องที่ได้ถูกอายัดภายหลังที่ได้ทำการอายัดไว้แล้วนั้น ไม่สามารถที่จะใช้ยื่นแก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ ถึงแม้ว่าราคาแห่งสิทธิเรียกร้องนั้นจะเกินกว่าจำนวนหนี้ตามคำพิพากษาและค่าฤชาธรรมเนียมในการฟ้องร้องและการบังคับคดี และลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้จำหน่ายสิทธิเรียกร้องนั้นเพียงส่วนที่เกินจำนวนนั้นก็ตาม

(2) ถ้าค่าแห่งสิทธิเรียกร้องซึ่งอายุัดไว้นั้นต้องเสื่อมเสียไปเพราะความผิดของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาดำเนินการรับผิดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาเพื่อความเสียหายใดๆ ที่เกิดขึ้นแก่ลูกหนี้

(3) การชำระหนี้โดยบุคคลภายนอกตามที่ระบุไว้ในคำสั่งอายุัดทรัพย์นั้น ให้ถือว่าเป็นการชำระหนี้ตามกฎหมาย

และถ้าสิ่งของที่จะต้องส่งมอบตามสิทธิเรียกร้องที่ถูกอายุัดนั้นได้ส่งมอบให้แก่เจ้าพนักงานบังคับคดีแล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีนำออกขายโดยการขายทอดตลาดตามที่บัญญัติไว้ในลักษณะ 2 การบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง ภาค 4 วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา และการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง

ถ้าการจำหน่ายสิทธิเรียกร้องที่ถูกอายุัดนั้นกระทำไม่ได้โดยยาก เนื่องจากการชำระหนี้ นั้นต้องอาศัยการชำระหนี้ตอบแทน หรือด้วยเหตุอื่นใด และการบังคับคดีอาจล่าช้าเป็นการเสียหายแก่คู่ความทุกฝ่าย หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือแก่บุคคลผู้มีส่วนได้เสีย เมื่อคู่ความหรือบุคคลเช่นนั้นหรือเจ้าพนักงานบังคับคดีร้องขอ ศาลจะมีคำสั่งกำหนดให้จำหน่ายโดยวิธีอื่นก็ได้ ตามมาตรา 315

2. ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดี พ.ศ. 2522 การอายุัดทรัพย์สินโดยกรมบังคับคดีนอกจากจะต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดี พ.ศ. 2522 ซึ่งมีลักษณะเป็นทั้งแนวปฏิบัติ และหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานบังคับคดีด้วยสาระสำคัญของหลักเกณฑ์ วิธีการ และขั้นตอนของการอายุัดทรัพย์สินที่กำหนดไว้ในระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดี พ.ศ. 2522 ได้แก่

1. ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีกระทำการยึดทรัพย์ในระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก ในวันทำการงานปกติ เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุฉุกเฉิน โดยได้รับอนุญาตจากศาล

2. เจ้าพนักงานบังคับคดีชอบที่จะงดการอายุัดทรัพย์ที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษานำขึ้นเมื่อสงสัยว่าทรัพย์สินนั้นไม่อาจอายุัดได้ตามกฎหมาย เช่น ปรากฏว่ามีชื่อบุคคลอื่นนอกจากลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือบุคคลซึ่งทรัพย์ต้องถูกอายุัดเป็นเจ้าของในทะเบียน เมื่อได้งดการอายุัดแล้ว ให้รีบรายงานต่อผู้อำนวยการกองอายุัดทรัพย์สินเพื่อจะได้รับรายงานต่อไปยังศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 283 วรรค 2

เมื่ออายัดทรัพย์สินมาแล้ว ปรากฏว่าทรัพย์สินที่อายัดนั้นมีชื่อบุคคลอื่น นอกจากลูกหนี้ ตามคำพิพากษา หรือ บุคคลซึ่งทรัพย์สินต้องถูกยึดหรืออายัดเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทะเบียนให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งให้เจ้าหนี้ ตามคำพิพากษาทราบเพื่อถอนการอายัดทรัพย์สิน

3. เจ้าพนักงานบังคับคดียอมไม่อายัดทรัพย์สินซ้ำหรือที่ไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 285, 286, 290 และพระราชบัญญัติ ว่าด้วยการยึดทรัพย์สินของกลีกร พ.ศ. 2475 หรือกฎหมายอื่น ๆ

3. คำสั่งกรมบังคับคดีที่ 334/2551 มีสาระสำคัญดังนี้

1. เมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาดำเนินการอายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ให้วางเงินทรองค่าใช้จ่ายชั้นบังคับคดีจำนวนละ 1,500 บาท

ในระหว่างการบังคับคดีหากค่าใช้จ่ายชั้นบังคับคดีเหลือน้อยหรือไม่เพียงพอ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีหมายแจ้งเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาวางเงินค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมตามจำนวนที่เห็นสมควร

2. การอายัดสิทธิเรียกร้องเป็นเงินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาแถลงยืนยันจำนวนเงินที่ขออายัดพร้อมส่งเอกสารดังต่อไปนี้

- อายัดเงินเดือน ค่าจ้าง หรือรายได้อื่นๆในลักษณะเดียวกัน ให้ส่งสำเนาเอกสารที่มีข้อความระบุถึงความมีอยู่ของเงินนั้น

อายัดเงินตามสัญญา หรือสิทธิเรียกร้องอื่นๆ ให้ส่งสำเนาทะเบียนหนังสือสัญญา หรือเอกสารหลักฐานแห่งหนี้ที่ระบุว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษามีสิทธิได้รับเงินนั้นๆ

อายัดเงินฝากในบัญชีจากสถาบันการเงิน ให้ส่งสำเนาเอกสารที่มีข้อความระบุถึง ความมีอยู่ของเงินนั้นพร้อมรายละเอียดว่าต้องการอายัดเงินจากสถาบันการเงินใดพร้อมระบุสาขา เลขบัญชี และจำนวนเงิน

- สำเนาทะเบียนบ้านหรือหนังสือรับรองนิติบุคคลของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือคู่สมรสที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเรียกร้องที่อายัดที่เป็นปัจจุบัน ซึ่งนายทะเบียนรับรองไม่เกิน 1 เดือน

- สำเนาทะเบียนบ้าน หรือหนังสือรับรองนิติบุคคลของนายจ้าง หรือบุคคลภายนอกผู้รับคำสั่งอายัดที่เป็นปัจจุบัน ซึ่งนายทะเบียนรับรองไม่เกิน 1 เดือน

3. การอายัดเงินเดือน ค่าจ้าง หรือรายได้อื่นๆในลักษณะเดียวกัน หรืออายัดเงินตามสัญญา หรือสิทธิเรียกร้องอื่นๆ หรืออายัดเงินฝากในบัญชีจากสถาบันการเงิน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเสนอผู้อำนวยการกอง ผู้อำนวยการสำนักงานบังคับคดีจังหวัดหรือสาขา หรือผู้ได้รับมอบหมายแล้วแต่กรณีเพื่อมีคำสั่งอายัดหรือไม่

กรณีการอายัดเงินเดือน ค่าจ้าง หรือรายได้อื่นๆในลักษณะเดียวกัน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีคำนึงถึงพฤติการณ์แห่งการดำรงชีพของลูกหนี้ประกอบด้วย

หากเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่สามารถส่งเอกสารประกอบคำขออายัดเงินเดือน ค่าจ้าง หรือรายได้อื่นๆในลักษณะเดียวกัน แต่ได้แสดงเหตุแห่งการนั้นมาในคำขออายัดพร้อม แลลงยืนยันถึงความมีอยู่แห่งสิทธิเรียกร้องนั้นๆ และยินยอมรับผิดชอบในค่าธรรมเนียมเจ้าพนักงานบังคับคดี ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีพิจารณาและเสนอความเห็นว่ามีคำสั่งอายัดให้หรือไม่ ต่อผู้อำนวยการกอง ผู้อำนวยการสำนักงานบังคับคดีจังหวัดหรือสาขา หรือผู้ได้รับมอบหมาย แล้วแต่กรณีเพื่อมีคำสั่งต่อไป

ห้ามมิให้เจ้าพนักงานบังคับคดีอายัดสิทธิเรียกร้องซึ่งไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นสิทธิเรียกร้องประเภทใด

4. เมื่อมีคำสั่งอายัดแล้วให้เจ้าพนักงานบังคับคดีออกหนังสืออายัดไปยังบุคคลภายนอกผู้รับคำสั่งอายัดภายในวันที่มีคำสั่งหรืออย่างช้าในวันทำการถัดไป โดยระบุให้ส่งมอบเงินตามอายัดต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีผู้ออกหนังสืออายัด และให้แจ้งการอายัดไปยังลูกหนี้ตามคำพิพากษาในคราวเดียวกัน การอายัดสิทธิเรียกร้องเป็นเงินไปยังจังหวัดอื่น ให้ดำเนินการได้โดยไม่ต้องขอศาลบังคับคดีแทน

5. การอายัดสิทธิเรียกร้องเป็นเงินตั้งแต่ 20,000,000 บาทขึ้นไป หรืออายัดทรัพย์สินของบุคคลสำคัญ หรือบุคคลที่มีฐานะในทางสังคม หรือเป็นที่สนใจของประชาชน เมื่อได้ดำเนินการอายัดแล้วให้รายงานอธิบดีหรือรองอธิบดีผู้ได้รับมอบหมายทราบ

6. กรณีอายัดเงินเป็นคราวๆ เมื่อมีการส่งเงินมายังเจ้าพนักงานบังคับคดีแล้วให้เจ้าพนักงานบังคับคดีตรวจจำนวนทุก 3 เดือน หากเงินที่รวบรวมได้มีจำนวนไม่น้อยกว่า 10,000 บาท ให้ส่งจำนวนให้นักบัญชีดำเนินการทำบัญชีรับ-จ่ายเงินให้แก่ผู้มีส่วนได้เสียทันที เว้นแต่ผู้อำนวยการกอง ผู้อำนวยการสำนักงานบังคับคดีจังหวัดหรือสาขา แล้วแต่กรณีเห็นเป็นอย่างอื่น

7. การสั่งเพิ่มหรือลดอายัดเงินเดือน ค่าจ้าง เมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษายื่นคำร้องขอเพิ่มหรือลดอายัด พร้อมชี้แจงเหตุผลความจำเป็นในการขอเพิ่มหรือลดอายัดและส่งเอกสารใบรับรองเงินเดือน หลักฐานค่าใช้จ่ายอันจำเป็นแล้วให้เจ้าพนักงานบังคับคดีพิจารณาหลักฐานดังกล่าว โดยคำนึงถึงฐานะทางครอบครัวจำนวนบุพการี หรือผู้สืบสันดานซึ่งอยู่ในอุปการะ รวมทั้งจำนวนหนี้ตามหมายบังคับคดีโดยเสนอความเห็นพร้อมระบุข้อมูลโดยย่อต่อผู้อำนวยการกอง ผู้อำนวยการสำนักงานบังคับคดีจังหวัดหรือสาขา หรือผู้ได้รับมอบหมาย แล้วแต่กรณีเพื่อมีคำสั่ง

8. ในกรณีอายัดทรัพย์สินที่ต้องมีการส่งมอบ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีปฏิบัติตาม มาตรา 315 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

4. แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการอายัดทรัพย์สิน เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน บังคับคดีเป็นไปโดยเรียบร้อย เหมาะสม มีประสิทธิภาพ และเป็นแนวทางเดียวกัน จึงให้เจ้า พนักงานบังคับคดีปฏิบัติตามแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการอายัดทรัพย์สินฉบับลงวันที่ 23 กรกฎาคม 2551 โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. กรณีหมายแจ้งเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาวางเงินค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม ให้เจ้าพนักงาน บังคับคดีระบุเหตุผลที่ต้องวางเงินค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมด้วย เช่น มีค่าใช้จ่ายในการส่งหมายไปยัง ต่างจังหวัด หรือค่าใช้จ่ายในการส่งหมายไม่เพียงพอ เป็นต้น

2. การพิจารณาสั่งอายัด

2.1 เงินเดือน ค่าจ้าง หรือรายได้อื่นที่มีลักษณะจ่ายเพื่อตอบแทนการทำงานเป็น รายเดือน อายัดให้ตามที่ขอแต่ไม่เกินอัตราร้อยละ 30 ของจำนวนเงินเดือนที่ถูกหนี้ตามคำ พิพากษามีสิทธิได้รับก่อนหักรายจ่ายอื่น แต่ทั้งนี้เงินส่วนที่ไม่ได้อายัดในขณะนั้นต้องคงเหลือไม่ น้อยกว่า 10,000 บาท

2.2 เงินเบี้ยขยัน ค่าล่วงเวลา หรือรายได้อื่นที่มีลักษณะจ่ายเพื่อตอบแทนการ ทำงานเป็นครั้งคราว อายัดให้ตามที่ขอแต่ไม่เกินอัตราร้อยละ 30 ของจำนวนที่มีสิทธิได้รับ

2.3 เงินโบนัส อายัดให้ตามที่ขอ แต่ไม่เกินร้อยละ 50 ของจำนวนที่มีสิทธิได้รับ

2.4 เงินคราวเดียว อายัดให้ตามที่ขอแต่ไม่เกินจำนวนหนี้ตามหมายบังคับคดี เว้น แต่ศาลมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น หรือมีกฎหมายบัญญัติไว้

2.5 เงินปันผล เงินเฉลี่ยคืน อายัดให้ตามที่ขอ โดยหากเจ้าหนี้ไม่ได้ระบุให้อายัด เฉพาะปีใดปีหนึ่ง ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีอายัดเป็นประจำปีจนกว่าจะครบหนี้

2.6 เงินค่าน้ำ เงินลงทุน ของสหกรณ์ออมทรัพย์ให้อายัดให้ตามที่ขอ โดยระบุให้ บุคคลภายนอกผู้รับคำสั่งอายัดส่งเงินเมื่อถูกหนี้ตามคำพิพากษาลิ้นสมาชิกภาพ

ในกรณีการอายัดเงินในคดีใดหรือหลายคดีรวมกันไว้ได้เต็มตามอัตราที่กำหนดตามข้อ 2.1 ววรรคหนึ่ง, 2.2, 2.3 แล้ว ห้ามเจ้าพนักงานบังคับคดีอายัดเงินส่วนที่เหลืออีก เนื่องจากเป็น เงินที่ไม่อยู่ในความรับผิดชอบการบังคับคดีตาม มาตรา 286(3) แห่งประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความแพ่ง

ในกรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีพิจารณาไม่อายัดสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามคำ พิพากษาให้ไม่ว่าด้วยกรณีใดๆ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรายงานศาลเพื่อทราบเหตุแห่งการนั้น

3. หนังสือแจ้งอายัดสิทธิเรียกร้อง แบบส่งเงินอายัด หมายถึงการอายัด หนังสือลดจำนวนเงินอายัด หนังสือแจ้งอายัดสิทธิเรียกร้องเพิ่มเติม หนังสือเตือนให้ส่งเงินตามอายัด หนังสือแจ้งยอดหนี้คงเหลือและยืนยันการอายัด หนังสือขอศาลหมายเรียกบุคคลภายนอกผู้รับคำสั่งอายัดมาได้สวนหรือออกหมายบังคับคดี หนังสือถอนการอายัด หนังสือถอนการบังคับคดี ให้เป็นไปตามเอกสารแบบของกรมบังคับคดี

4. การอายัดเงินฝากในบัญชีสถาบันการเงิน หากเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาระบุเลขที่บัญชีเงินฝากหรือสาขาของสถาบันการเงินผิดพลาด ต่อมาขอแก้ไขเลขที่บัญชีหรือสาขาให้ถูกต้อง ความเป็นจริงและเจ้าพนักงานบังคับคดีมีคำสั่งอนุญาตให้แก้ไขแล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งแก้ไขเลขที่บัญชีที่ถูกต้องไปยังสถาบันการเงินโดยไม่ต้องถอนอายัดเงินฝากในบัญชีดังกล่าว และไม่ต้องเรียกเก็บค่าธรรมเนียม

5. การอายัดเงินฝากในบัญชีสถาบันการเงิน จะต้องระบุระยะเวลาอายัดที่แน่ชัด ต้องไม่เกิน 1 เดือน เมื่อพ้นระยะเวลาที่กำหนดให้ถือว่าการอายัดสิ้นผลโดยไม่ต้องถอนการอายัด

6. สิทธิเรียกร้องเป็นเงินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาดังต่อไปนี้ เจ้าพนักงานบังคับคดีไม่มีอำนาจออกคำสั่งอายัด

6.1 เงินบำเหน็จตกทอดหรือเงินอื่นใดในลักษณะเดียวกันกับเงินที่รัฐบาลจ่ายให้แก่คู่สมรสหรือญาติของข้าราชการที่เสียชีวิต ตามมาตรา 286 (2) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งลูกหนี้ตามคำพิพากษามีสิทธิได้รับ

6.2 เงินตามสัญญากู้ยืมที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาทำไว้กับผู้ให้กู้

6.3 สิทธิเรียกร้องซึ่งยังไม่แน่นอนว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษามีสิทธิได้รับหรือไม่ เช่น

- เงินที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษามีสิทธิได้รับจากการตายของเจ้ามรดกในฐานะผู้รับประโยชน์ตามกรรมกรรมประกันชีวิต ซึ่งผู้เอาประกันยังมีชีวิตอยู่

- เงินสงเคราะห์ ซึ่งเกิดจากการถึงแก่กรรมของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ที่เป็นสิทธิเรียกร้องของทายาทโดยตรง

7. การสั่งเพิ่มจำนวนเงินที่อายัด เจ้าพนักงานบังคับคดีจะพิจารณาเพิ่มได้ต่อเมื่อเป็นการอายัดสิทธิเรียกร้องประเภทเดียวกัน ซึ่งต้องส่งเงินตามอายัดเป็นคราวๆ

8. การสั่งลดอายัดตามข้อ 2.1 วรรคสอง ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีพิจารณา ดังนี้

8.1 ขอลดอายัดไม่เกินร้อยละ 50 ของจำนวนเงินที่อายัดไว้เดิม ให้พิจารณาลดอายัดตามความเหมาะสม โดยดูจากข้อเท็จจริงเป็นกรณีไป

8.2 ขอลดอายุัดเกินร้อยละ 50 ของจำนวนเงินที่อายุัดไว้เดิม ให้พิจารณาลดอายุัดได้ไม่เกินร้อยละ 50 ตามข้อ 8.1 ส่วนที่เกินให้สำเนาคำร้องขอลดอายุัดให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาทราบและคัดค้านภายใน 7 วัน ถ้าไม่คัดค้านภายในกำหนดให้เจ้าพนักงานบังคับคดีพิจารณาสั่งลดอายุัดไปตามที่เห็นสมควร หากคัดค้านให้เจ้าพนักงานบังคับคดีสั่งยกคำร้องและแจ้งลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบ เพื่อไปยื่นคำร้องขอต่อศาล

การสั่งลดอายุัดเงินตามข้อ 2.2 และ 2.3 ให้สำเนาคำร้องขอลดอายุัดให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาทราบและคัดค้านภายใน 7 วัน ถ้าไม่คัดค้านภายในกำหนดให้เจ้าพนักงานบังคับคดีพิจารณาสั่งลดอายุัดไปตามที่เห็นสมควร หากคัดค้านให้เจ้าพนักงานบังคับคดีสั่งยกคำร้องและแจ้งลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบเพื่อไปยื่นคำร้องขอต่อศาล

สำหรับคดีที่มีการอายุัดเงินตามข้อ 2.2 และ 2.3 เกินกว่าอัตราที่กำหนด หากลูกหนี้ตามคำพิพากษาร้องขอ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีลดการอายุัดให้ตามที่ร้องขอแต่ไม่น้อยกว่าอัตราที่กำหนดไว้ตามข้อ 2.2 หรือ 2.3 แล้วแต่กรณี ส่วนเงินที่ส่งมาตามอายุัดก่อนมีคำสั่งลดอายุัดให้ส่งแสดงรายการรับ-จ่าย ให้แก่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา

9. กรณีที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษามีเงินเดือน ค่าจ้าง หรือรายได้อื่นที่มีลักษณะจ่ายเพื่อตอบแทนการทำงานเป็นรายเดือนรวมกันไม่เกินกว่า 10,000 บาท และเจ้าพนักงานบังคับคดีมีคำสั่งอายุัดเงินดังกล่าวไว้ในอัตราไม่เกินร้อยละ 30 ก่อนมีการแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 286(3) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2548 หากต่อมาลูกหนี้ตามคำพิพากษาร้องขอให้ยกเลิกการอายุัดเงินดังกล่าวพร้อมส่งหลักฐานที่แสดงว่ามีรายได้รวมกันไม่เกินกว่า 10,000 บาท ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีคำสั่งยกเลิกการอายุัด เงินที่ส่งมาตามอายุัดก่อนมีคำสั่งยกเลิกการอายุัดให้ส่งแสดงรายการรับ-จ่าย ให้แก่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา และในกรณีนี้ให้แจ้งเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา และลูกหนี้ตามคำพิพากษารับรองบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายด้วย

10. กรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีอายุัดเงินตามข้อ 2.1 วรรคแรก ไว้ไม่เกินอัตรา ร้อยละ 30 ของจำนวนเงินเดือนที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษามีสิทธิได้รับก่อนหักรายจ่ายอื่น แต่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาร้องคัดค้านว่ามีการอายุัดเงินไว้หลายคดีรวมกันตามข้อ 2.1 ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีตรวจสอบโดยหากคดีในลำดับต้นได้อายุัดไว้เต็มตามอัตราที่กำหนด ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีคำสั่งยกเลิกการอายุัดคดีในลำดับหลัง แต่หากคดีในลำดับต้นอายุัดไว้ไม่ถึงอัตราดังกล่าว คดีในลำดับถัดไปคงอายุัดได้เพียงจำนวนที่ยังคงขาดอยู่เท่านั้น

ส่วนเงินที่ส่งมาตามคำสั่งอายุัดในคดีที่มีคำสั่งยกเลิกการอายุัดแล้ว หากยังไม่ได้ทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่าย ให้คืนแก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

11.1 อายัดตามข้อ 2.1 ให้คิดค่าธรรมเนียมจากจำนวนเงินที่แจ้งอายัดไป

11.2 อายัดตามข้อ 2.2 , 2.3 และเงินตอบแทนกรณีออกจากงาน ให้คิดค่าธรรมเนียมจากจำนวนที่ส่งมา หากยังไม่มีเงินส่งไม่ต้องเรียกเก็บค่าธรรมเนียม

11.3 อายัดตามข้อ 2.4 เช่น สิทธิเรียกร้องตามสัญญา หรือเงินฝากในบัญชีสถาบันการเงินให้คิดค่าธรรมเนียมจากจำนวนเงินที่ส่งมา หากยังไม่มีเงินส่งตามอายัดให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาส่งหลักฐานที่แสดงถึงความมีอยู่ของเงินที่อายัดเพื่อประกอบการพิจารณาคิดค่าธรรมเนียม หากเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาส่งไม่ได้ให้คิดค่าธรรมเนียมร้อยละ 1 ของจำนวนเงินที่ขออายัด

11.4 อายัดตามข้อ 2.5 และข้อ 2.6 ให้คิดค่าธรรมเนียมจากจำนวนเงินที่ส่งมา หากยังไม่มีเงินส่งตามอายัดให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาส่งหลักฐานที่แสดงถึงความมีอยู่ของเงินที่อายัดเพื่อประกอบการพิจารณาคิดค่าธรรมเนียม หากเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาส่งไม่ได้ให้คิดค่าธรรมเนียมร้อยละ 1 ของหนี้คงเหลือตามหมายบังคับคดี

12. กรณีที่ศาลออกหมายบังคับคดีแก่บุคคลภายนอกเสมือนหนึ่งว่าบุคคลนั้นเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา หากหมายบังคับคดีไม่ได้ระบุจำนวนเงินที่บุคคลภายนอกจะต้องชำระ ให้ถือว่าบุคคลภายนอกต้องรับผิดชอบเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษาเพียงเท่าจำนวนเงินตามอายัดที่ไม่ได้ส่งแก่เจ้าพนักงานบังคับคดีเท่านั้น

13. การอายัดสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามคำพิพากษาซึ่งมีลักษณะเป็นรายงวดหรือเป็นคราว เช่น เงินเดือน ค่าจ้าง เบี้ยขยัน ค่าล่วงเวลา ค่าคอมมิชชั่น โบนัส และเงินปันผลเป็นรายปี ทุกๆปี ฯลฯ เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้แจ้งอายัดไปยังบุคคลภายนอกแล้ว ถือเป็นการอายัดอย่างต่อเนื่อง แม้จะพ้นระยะเวลาการบังคับคดี 10 ปีนับแต่ศาลมีคำพิพากษาแล้วก็ตาม

14. ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาประสงค์ที่จะงดการบังคับคดีไว้ชั่วคราวเวลาที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาปฏิบัติตามมาตรา 292 (3) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ทั้งนี้บุคคลภายนอกผู้รับคำสั่งอายัด ยังคงต้องส่งเงินตามอายัดมายังเจ้าพนักงานบังคับคดีต่อไป แต่เจ้าพนักงานบังคับคดีจะระงับการจ่ายเงินตามอายัดให้แก่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาไว้ภายในระยะเวลาที่ของงดการบังคับคดีนั้น

กรณีที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาแถลงของงดการบังคับคดีตามวรรคหนึ่ง และประสงค์ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีหนังสือระงับการอายัดไว้ชั่วคราวไปยังบุคคลภายนอกผู้รับคำสั่งอายัด

15. เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้รับคำร้องขอเฉลี่ยเงินที่อายัด ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรายงานการอายัดรวมตลอดถึงจำนวนเงินที่ส่งมาในแต่ละงวดพร้อมส่งสำเนาหลักฐานให้ศาลทราบเพื่อประกอบการพิจารณาของศาลก่อนวันนัด

4.4.5 การขับไล่และรื้อถอน

สำหรับขั้นตอนการปฏิบัติงานบังคับคดีแบ่งในส่วนของการขับไล่และรื้อถอนนั้น กรมบังคับคดีได้ปฏิบัติตามคู่มือปฏิบัติการกรมบังคับคดี⁴⁹ ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ในกรณีที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาถูกพิพากษาให้ขับไล่หรือต้องออกไปหรือต้องรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกไปจากอสังหาริมทรัพย์ ที่อยู่อาศัย หรือทรัพย์สินที่ครอบครอง เมื่อศาลมีคำสั่งให้ตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีจัดการให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเข้าครอบครองทรัพย์สินดังกล่าว เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจดำเนินการ ดังนี้

1. กรณีที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาถูกพิพากษาให้ขับไล่หรือต้องออกไปจากที่อยู่อาศัย หรือทรัพย์สินที่ครอบครอง

1.1 เมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือผู้แทนแถลงขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดีไปปิดประกาศขับไล่จำเลยและบริวารออกจากอสังหาริมทรัพย์ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีตรวจสอบ

- หมายบังคับคดีว่าศาลมีคำสั่งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดการให้โจทก์(เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา)เข้าครอบครองทรัพย์สินหรือไม่ หากหมายบังคับคดีระบุไม่ชัดให้โจทก์แถลงและส่งเอกสารประกอบด้วย

- หนังสือมอบอำนาจ ในกรณีที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษามีได้มาดำเนินการเองให้ตรวจสอบว่าผู้มอบอำนาจเป็นใคร มีอำนาจหรือไม่โดยพิจารณาจากเอกสารประกอบ เช่น หนังสือรับรองการจดทะเบียน หรือสำเนาบัตรประชาชน และมีการปิดอากรแสตมป์ครบถ้วนหรือไม่

- คำขอ คำแถลง ว่าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาประสงค์จะดำเนินการอะไร เพราะอาจมีกรณีที่คดีมีค่าเสียหาย ดังนั้นนอกจากจัดการให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเข้าครอบครองแล้ว อาจต้องมีการยึดทรัพย์สินหรืออายัดทรัพย์สินเพื่อนำมาชำระค่าเสียหายด้วย

⁴⁹ กรมบังคับคดี, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 29, น. 476-480.

- หากทรัพย์สินพิพาทมิได้อยู่ในเขตอำนาจของศาลที่ออกหมายบังคับคดีให้ดำเนินการเรื่องบังคับคดีข้ามเขต หรือบังคับคดีแทนด้วย

เมื่อเห็นว่าคำร้องถูกต้องแล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีสั่งว่าให้โจทก์วางค่าใช้จ่ายรับไว้ดำเนินการ และรายงานศาลเพื่อส่งเจ้าพนักงานบังคับคดี กรมบังคับคดี ดำเนินการบังคับคดีแทน(กรณีข้ามเขตอำนาจศาล)

หากทรัพย์สินพิพาทอยู่ในเขตอำนาจศาลที่ออกหมายบังคับคดี เจ้าพนักงานบังคับคดีเห็นว่าคำขอ คำแถลง ถูกต้องแล้ว สั่งว่าวางเงินค่าใช้จ่ายและไปปิดประกาศขบไล่จำเลย

1.2 เมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือผู้แทนเจ้าหนี้ตามคำพิพากษามานำเจ้าพนักงานบังคับคดีไปดำเนินการให้เจ้าพนักงานบังคับคดี ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1.2.1 จัดการให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเข้าครอบครองทันที เมื่อทรัพย์สินที่ต้องจัดการไม่มีบุคคลใดอยู่อาศัย เมื่อดำเนินการแล้วให้จัดทำรายงานเสนอต่อผู้บังคับบัญชาและรายงานศาลทราบถึงการครอบครองดังกล่าว หรือ

1.2.2 หากทรัพย์สินที่ต้องจัดการยังมีบุคคลใดอาศัยอยู่ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีปิดประกาศเจ้าพนักงานบังคับคดีกำหนดเวลาให้ผู้ซึ่งอ้างว่าไม่ใช่บริวารของลูกหนี้ตามคำพิพากษายื่นคำร้องแสดงอำนาจพิเศษต่อศาลภายใน 8 วันนับแต่วันปิดประกาศ ซึ่งหากไม่ยื่นภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นบริวารของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือหากมีบุคคลอื่นเข้ามาอยู่อาศัยในทรัพย์สินที่ต้องจัดการในระหว่างที่เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดการให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเข้าครอบครอง ให้ถือว่าเป็นบริวารของลูกหนี้ตามคำพิพากษาเช่นกัน

เมื่อโจทก์มาแถลงว่าจำเลยและบริวารไม่ออกไปจากอสังหาริมทรัพย์ตามที่ได้ปิดประกาศไว้ และบริวารไม่แสดงอำนาจพิเศษต่อศาลตามกำหนดเวลาตามกฎหมาย สั่งว่าให้รายงานศาลเพื่อให้ออกหมายจับจำเลยและบริวาร(การรายงานขอให้ศาลออกหมายจับต้องระบุชื่อสกุลของลูกหนี้และบริวาร)และลงนัดรอฟังคำสั่งศาลไว้ 15 วัน

เมื่อโจทก์แถลงว่าจำเลยและบริวารได้ออกไปจากอสังหาริมทรัพย์แล้วสั่งว่า ไปควบคุมการส่งมอบทรัพย์สินให้โจทก์เข้าครอบครองต่อไปเมื่อไปควบคุมการส่งมอบทรัพย์สินให้โจทก์ครอบครองแล้วให้จดยางานแล้วสั่งว่าส่งมอบการครอบครองทรัพย์สินให้โจทก์แล้ว และรายงานศาลทราบ

กรณีโจทก์แถลงว่าจำเลยและบริวารออกไปจากทรัพย์สินพิพาท และโจทก์ก็ขอให้ไปส่งมอบการครอบครองสั่งว่าให้โจทก์วางเงินค่าใช้จ่ายและไปดำเนินการให้โจทก์เข้าครอบครองทรัพย์สินพิพาทเมื่อส่งมอบการครอบครองให้โจทก์แล้ว ให้จดยางานแล้วสั่งว่าส่งมอบการครอบครอง

1.2.3 กรณีมีสิ่งของของลูกหนี้ตามคำพิพากษาอยู่ในทรัพย์สินที่ต้องจัดการเมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีมอบทรัพย์สินพิพาททั้งหมดหรือบางส่วนให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเข้าครอบครอง ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทำบัญชีสิ่งของนั้นไว้ แล้วแจ้งหรือประกาศให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษามา รับสิ่งของดังกล่าวคืนไปภายในกำหนดเวลาตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจ จัดการมอบให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษารักษาสิ่งของนั้นไว้ หรือขนย้ายไปเก็บรักษา ณ สถานที่ใด โดยให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายและถ้าลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่รับสิ่งของ ดังกล่าวคืนไปภายในเวลาที่กำหนด ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรายงานศาลขออนุญาตขาย ทอดตลาดสิ่งของนั้นหรือหากสิ่งของนั้นมีสภาพเป็นของสละเสียได้ ก็ให้มีอำนาจขายได้ทันทีโดย วิธีขายทอดตลาดหรือวิธีอื่นที่เห็นสมควรแล้วเก็บรักษาเงินสุทธิหลังจากหักค่าใช้จ่ายไว้แทน สิ่งของนั้น

แต่หากคดีมีค่าเสียหาย เจ้าหนี้ตามคำพิพากษามีสิทธิชี้ให้เจ้าพนักงานบังคับคดี ยึดสิ่งของดังกล่าว เพื่อนำออกขายทอดตลาดนำเงินมาชำระค่าเสียหายแก่เจ้าหนี้ตามคำ พิพากษาต่อไป

สำหรับกรณีที่สิ่งของนั้นถูกยึดหรือยึดไว้ในกรณีอื่นเจ้าพนักงานบังคับ คดีมีอำนาจย้ายสถานที่เก็บรักษาตามที่เห็นสมควร ค่าใช้จ่ายในการนี้ให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษา เป็นผู้เสีย

2. ในกรณีที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาต้องรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกไปจาก อสังหาริมทรัพย์ที่อยู่อาศัยหรือทรัพย์สินที่ครอบครอง

2.1 เมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือผู้แทนยื่นคำแถลงขอให้เจ้าพนักงานไปควบคุม การรื้อถอนให้เจ้าพนักงานบังคับคดีตรวจสอบเอกสารเช่นเดียวกับกรณีลูกหนี้ตามคำพิพากษาถูก พิพากษาให้ขับไล่ หรือต้องออกไปจากที่อยู่อาศัยหรือทรัพย์สินที่ครอบครองแล้วมีคำสั่งว่าให้โจทก์ วางเงินค่าใช้จ่ายและไปปิดประกาศกำหนดวันรื้อถอน เมื่อไปปิดประกาศกำหนดวันรื้อถอนแล้ว ให้ส่งในรายงานเจ้าหน้าที่ว่าปิดประกาศกำหนดวันรื้อถอนแล้วในวันที่เท่าใด และลงนדרอโจทก์ นำไปควบคุมการรื้อถอน

เมื่อได้รื้อถอนทรัพย์สินพิพาทแล้ว ถ้าจำเลยยินยอมรับทรัพย์สินที่ถูกรื้อถอนไปก็ให้จด รายงานแล้วสั่งว่ารื้อถอนทรัพย์สินพิพาทแล้ว และส่งมอบทรัพย์สินที่ถูกรื้อถอนให้แก่จำเลยรับไปแล้ว

เมื่อได้รื้อถอนทรัพย์สินพิพาทแล้ว ถ้าไม่พบจำเลยก็ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดรายงานแล้วสั่งว่ารื้อถอนทรัพย์สินพิพาทแล้ว และมอบทรัพย์สินที่รื้อถอนให้โจทก์นำไปเก็บรักษาไว้ จากนั้นให้หมายเรียกจำเลยมารับทรัพย์สินพร้อมทั้งจ่ายค่าพาหนะและค่าป่วยการ

ถ้าจำเลยไม่มารับทรัพย์สินภายในกำหนดเวลาในหมายเรียกให้จัดรายงานแล้วสั่งว่าจำเลยไม่มารับทรัพย์สินภายในกำหนดเวลาและรายงานศาลขออนุญาตขายทรัพย์สินที่รื้อถอน

เมื่อขายทรัพย์สินที่รื้อถอนแล้วให้จัดรายงานแล้วสั่งว่าหมายเรียกจำเลยมารับเงินที่ขายทรัพย์สินที่พิพาทคืนในวันที่เท่าใด และถ้าจำเลยไม่มารับเงินที่ขายทรัพย์สินพิพาทภายในกำหนดให้จัดรายงานแล้วสั่งว่าลงนัดรอจำเลยมารับเงิน 5 ปี

ในกรณีที่สิ่งปลูกสร้างนั้นถูกยึดไว้ในการบังคับคดีเรื่องอื่น เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจขายทอดตลาดสิ่งปลูกสร้างนั้น แล้วเก็บเงินสุทธิที่เหลือจากหักค่าใช้จ่ายและค่าธรรมเนียมไว้แทน

ในการดำเนินการรื้อถอน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้นจนพระอาทิตย์ตกดินเท่านั้น หากไม่แล้วเสร็จให้มาดำเนินการในวันต่อไปจนแล้วเสร็จ

เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการอย่างไรแล้วให้จัดทำรายงานเสนอต่อผู้บังคับบัญชา

2.2 เจ้าหนี้ตามคำพิพากษามีหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าพนักงานบังคับคดีในการบังคับคดีดังกล่าวมาและทดรองค่าใช้จ่ายในการนั้นด้วย

2.3 ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีตามที่กล่าวมาแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีอาจร้องขอความช่วยเหลือจากพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเพื่อให้สามารถดำเนินการได้ และในการนี้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมีอำนาจจับกุมและควบคุมขัดขวางได้เท่าที่จำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดี

ซึ่งในแต่ละขั้นตอนของการปฏิบัติงานบังคับคดีแบ่งในส่วนของ การขับไล่หรือรื้อถอนของกรมบังคับคดีนั้น มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

การขับไล่หรือรื้อถอน คือการจัดการให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเข้าครอบครองอสังหาริมทรัพย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 296 ทวิ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในกรณีที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาถูกพิพากษาให้ขับไล่หรือต้องออกไป หรือต้องรื้อถอนสิ่งปลูก

วิธีการดำเนินการจับได้

ในกรณีการดำเนินการจับได้หรือการส่งมอบทรัพย์สินให้เข้าครอบครองโดยทรัพย์สิน
ดังกล่าวไม่มีบุคคลใดอยู่อาศัย จะเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา
296 ตรี ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าทรัพย์สินที่ต้องจัดการตามคำสั่งศาลนั้นไม่มีบุคคลใดอยู่อาศัย เจ้า
พนักงานบังคับคดีมีอำนาจมอบทรัพย์สินนั้นทั้งหมดหรือบางส่วนให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาเข้า
ครอบครองได้ทันที และถ้ามีความจำเป็นให้อำนาจทำลายสิ่งกีดขวางอันเป็นอุปสรรคในการที่
จะจัดการให้เข้าครอบครองได้ตามสมควร

ในกรณีตามวรรคหนึ่ง ถ้ายังมีสิ่งของของลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือของบุคคลใด
อยู่ในทรัพย์สินดังกล่าวนั้น เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจจัดการมอบให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา
รักษาไว้หรือจัดการขนย้ายไปเก็บรักษา ณ สถานที่ใดโดยให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาเป็นผู้เสีย
ค่าใช้จ่ายก็ได้ ในการนี้ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทำบัญชีสิ่งของไว้และแจ้งหรือประกาศให้ลูกหนี้
ตามคำพิพากษารับคืนไปภายในเวลาที่เจ้าพนักงานบังคับคดีกำหนด ถ้า ลูกหนี้ตามคำพิพากษา
ไม่รับสิ่งของนั้นคืนภายในเวลาที่กำหนดเจ้าพนักงานบังคับคดีโดยได้รับอนุญาตจากศาลมีอำนาจ
ขายทอดตลาดสิ่งของนั้นแล้วเก็บรักษาเงินสุทธิหลังจากหักค่าใช้จ่ายไว้แทนสิ่งของนั้น

ในกรณีที่สิ่งของของลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือของบุคคลใดที่อยู่ในทรัพย์สินตามวรรค
สองมีสภาพเป็นของสละเสียได้ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจที่จะขายได้ทันทีโดยวิธีขาย
ทอดตลาดหรือวิธีอื่นที่สมควร

ในกรณีที่สิ่งของนั้นถูกยึดหรืออายัดในการบังคับคดีเจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจ
ย้ายสถานที่เก็บรักษาตามที่เห็นสมควรค่าใช้จ่ายในการนี้ให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาผู้ถูกบังคับคดี
เป็นผู้เสีย”

แต่ถ้ามีบุคคลอยู่อาศัยและไม่ยอมออกไปจากทรัพย์สินดังกล่าว จะเป็นไปตามประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 296 จัตวา ซึ่งได้บัญญัติถึงวิธีการดำเนินการจับได้ว่า
“ถ้าเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาแจ้งต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือบริวารยัง
ไม่ออกไป ตามคำบังคับ ของศาลให้เจ้าพนักงานบังคับคดีปฏิบัติดังต่อไปนี้

(1) รายงานต่อศาลเพื่อมีคำสั่งจับกุมและกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือบริวารดังกล่าวนั้น และศาลมีอำนาจสั่งจับกุมและกักขังได้ทันที ในกรณีนี้ให้นำมาตรา 300 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

(2) เมื่อศาลมีคำสั่งให้จับกุมและกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือบริวารตาม (1) แล้ว หรือ ลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือบริวารหลบหนี ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการตามมาตรา 296 ตี โดยอนุโลม

(3) ปิดประกาศกำหนดเวลาให้ผู้อ้างว่าไม่ใช่บริวารของลูกหนี้ตามคำพิพากษายื่นคำร้อง แสดงอำนาจพิเศษต่อศาลภายในกำหนดเวลาแปดวันนับแต่วันปิดประกาศ ถ้าไม่ยื่นภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า เป็นบริวารของลูกหนี้ตามคำพิพากษา

บุคคลที่เข้ามาอยู่อาศัยในทรัพย์สินในระหว่างที่เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดการให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเข้าครอบครอง ให้ถือว่าเป็นบริวารของลูกหนี้ตามคำพิพากษา"

วิธีการดำเนินการริ้อถอน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 296 เบญจ ได้บัญญัติถึงวิธีการดำเนินการริ้อถอนว่า เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาต้องนำเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ปิดประกาศกำหนดการริ้อถอนไว้ ณ บริเวณนั้นไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน ถ้าลูกหนี้ตามคำพิพากษาริ้อถอนสิ่งปลูกสร้างไปเอง เมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไปแถลงให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทราบ เจ้าพนักงานบังคับคดีจะส่งมอบการครอบครองทรัพย์สินพิพาทให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา แต่หากครบกำหนดการปิดประกาศการริ้อถอนแล้ว ลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ดำเนินการริ้อถอนสิ่งปลูกสร้าง เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจจัดการริ้อถอนสิ่งปลูกสร้างนั้น และมีอำนาจขนย้ายสิ่งของออกจากสิ่งปลูกสร้างที่ริ้อถอน ค่าใช้จ่ายในการริ้อถอนและขนย้ายสิ่งของให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาเป็นผู้เสีย วัสดุก่อสร้างที่ถูกริ้อถอนรวมทั้งสิ่งของที่ขนย้ายออกจากสิ่งปลูกสร้าง ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้รับคืนไป เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจเก็บรักษาหรือขายแล้วเก็บเงินสุทธิไว้แทนตัวทรัพย์สินนั้น เจ้าของมิได้เรียกเอาทรัพย์สินหรือของนั้นภายในกำหนดห้าปี นับแต่มีประกาศกำหนดริ้อถอนให้ทรัพย์สินหรือเงินดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดิน ในการที่มีสิ่งปลูกสร้างถูกยึดในการบังคับคดี เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจขายทอดตลาดสิ่งปลูกสร้างนั้น แล้วเก็บเงินสุทธิที่เหลือจากหักค่าใช้จ่ายและค่าธรรมเนียมไว้แทน การดำเนินการริ้อถอน ตามมาตรา 296 ข เจ้าหนี้ตามคำพิพากษามีหน้าที่ช่วยเจ้าพนักงานบังคับคดี และทดรองค่าใช้จ่ายในการนั้น การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีทั้งการดำเนินขับไล่ และการดำเนินการริ้อถอนเจ้าพนักงานบังคับคดีอาจร้องขอความช่วยเหลือจากพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเพื่อดำเนินการได้ และในการนี้

2. คำสั่งกรมบังคับคดีที่ 452/2548 เรื่องการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการยึดทรัพย์ ได้มีการบัญญัติถึงการบังคับคดีขับไล่ รื้อถอน ในข้อ 4 ว่า “...บังคับคดีขับไล่ รื้อถอน ให้ผู้นายัด นำส่งเอกสารประกอบการยึดสังหาริมทรัพย์ให้ครบถ้วน เช่นสำเนาทะเบียนบ้านหรือหนังสือรับรองนิติบุคคลของลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่เป็นปัจจุบันซึ่งนายทะเบียนรับรองไม่เกิน 1 เดือน เป็นต้น”

3. แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการขับไล่รื้อถอน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีปฏิบัติตามแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการยึดทรัพย์ ขับไล่ รื้อถอน และจำหน่ายทรัพย์สิน ฉบับลงวันที่ 23 กรกฎาคม 2551 ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการขับไล่และรื้อถอนดังนี้

1. การบังคับคดีตามคำพิพากษากรณีขับไล่รื้อถอน

1.1 เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ปิดประกาศขับไล่รื้อถอนแล้ว หากถึงกำหนดที่ระบุในประกาศ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่มานำเจ้าพนักงานบังคับคดีไปดำเนินการขับไล่ รื้อถอนโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องต่อเจ้าพนักงานบังคับคดี ให้ถือว่าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่ประสงค์จะทำการบังคับคดีให้เจ้าพนักงานบังคับคดีหมายเรียกเจ้าหนี้ตามคำพิพากษามาแถลงความประสงค์ในการบังคับคดีโดยระบุมามาตรา 295 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

1.2 คดีที่มีการปิดประกาศรื้อถอนแต่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษามีได้นำเจ้าพนักงานบังคับคดีไปดำเนินการรื้อถอนภายในกำหนดโดยแจ้งเหตุขัดข้องต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีแล้ว หรือกรณีไม่มีการแจ้งเหตุขัดข้อง และเจ้าพนักงานบังคับคดียังไม่ได้จัดการตาม มาตรา 295 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หากเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาประสงค์ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีออกไปรื้อถอน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีออกไปดำเนินการให้โดยไม่ต้องปิดประกาศใหม่

1.3 การรวบรวมทรัพย์จากการส่งมอบการครอบครองและหรือการรื้อถอน ให้ดำเนินการตามมาตรา 296 ตี และ 296 เบญจ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในการยึดทรัพย์เพื่อชำระค่าเสียหาย ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีนำวิธีปฏิบัติตามข้อ 7 มาปรับใช้โดยอนุโลม

1.4 คดีที่ศาลมีคำสั่งค่าขอในเหตุฉุกเฉิน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการตามคำสั่งศาลได้ทันทีโดยไม่ต้องปิดประกาศรื้อถอน

1.5 เมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาประสงค์ที่จะงดการบังคับคดีก็ต้องปฏิบัติตาม มาตรา 292(3) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

2. ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้ขับไล่จำเลยและบริวารออกจากที่พิพาท เมื่อครบกำหนดระยะเวลาตามประกาศขับไล่แล้ว หากจำเลยและบริวารยังไม่ออกจากที่พิพาท เมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษายื่นคำร้องประสงฆ์ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรายงานศาลออกหมายจับ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการให้เฉพาะผู้ที่มีได้ยื่นคำร้องแสดงอำนาจพิเศษต่อศาลในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด

3. ในกรณีที่มีความสงสัยหรือมีข้อขัดข้องเกี่ยวกับการขับไล่ รื้อถอน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการแล้วรายงานข้อเท็จจริงให้ศาลทราบ เพื่อกำหนดการอย่างใด ๆ เพื่อมิให้เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องรับผิดชอบเนื่องจากการงดดำเนินการนั้น

4.5 กระบวนการระงับการบังคับคดีไว้ชั่วคราวหรือยุติการบังคับคดี

ในระหว่างการบังคับคดีนั้น อาจจะมีสิ่งที่ทำให้การบังคับคดีระงับหรือยุติลงได้ ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ 3 ลักษณะ คือ การทุเลาการบังคับคดี การงดการบังคับคดี และการถอนการบังคับคดี ซึ่งการทุเลาการบังคับคดีและการงดการบังคับคดีนั้นจะเป็นผลให้การบังคับคดีระงับหรือชะงักลงในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ในขณะที่คำสั่งถอนการบังคับคดีจะเป็นผลให้การบังคับคดีนั้นถูกยกเลิกเพิกถอนไป ทั้งนี้ในพฤติการณ์และเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติไว้ดังนี้

1. การทุเลาการบังคับคดีตามมาตรา 231 เป็นการที่ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาแล้วแต่กรณีสั่งอนุญาตให้ยังไม่ต้องบังคับตามคำพิพากษา

2. การงดการบังคับคดี กรณีที่จะงดการบังคับคดีมีด้วยกัน 3 กรณีคือ

2.1 กรณีตามมาตรา 292 เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องงดการบังคับคดีไว้ในกรณีต่อไปนี้

(1) ถ้าคำพิพากษาหรือคำสั่งใดได้กระทำไปโดยขาดนัดและลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ยื่นคำขอให้พิจารณาใหม่

(2) เมื่อศาลได้ส่งคำสั่งให้งดการบังคับคดีให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทราบแล้ว

(3) ถ้าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้แจ้งเป็นหนังสือไปยังเจ้าพนักงานบังคับคดีว่าตนตกลงงดการบังคับคดีไว้ชั่วคราวระยะที่กำหนดไว้หรือภายในเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากลูกหนี้ตามคำพิพากษาและบุคคลภายนอกผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดี

(4) เมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ไม่ยอมเสียค่าใช้จ่ายเพื่อให้การบังคับคดีเป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง

และเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นไปด้วยความเหมาะสม มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน จึงมีคำสั่งกรมบังคับคดีที่ 454/2548 เรื่อง การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดี ข้อ 3 ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้ในกรณีเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาประสงค์จะขอการบังคับคดีจึงต้องนำส่งหนังสือแสดงความยินยอมของลูกหนี้ตามคำพิพากษาลงจนผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่อพิจารณาประกอบการขอการบังคับคดีและให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งการบังคับคดีไว้ในแต่ละกรณี ดังนี้ ในกรณีของการบังคับคดีโดยมีหรือไม่มีกำหนดระยะเวลา ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งการบังคับคดีตามกำหนดเวลาที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาแถลง ทั้งนี้ไม่เกิน 2 เดือน และในส่วนของการขอการบังคับคดีโดยเหตุที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาขอปรับโครงสร้างหนี้กับเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา หรือมีข้อตกลงเป็นหนังสือในการผ่อนชำระหนี้ระหว่างกัน ให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาส่งเอกสารหลักฐานการปรับโครงสร้างหนี้หรือการผ่อนชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่อพิจารณาและหากเจ้าพนักงานบังคับคดีพิจารณาแล้วพึงได้ว่าข้อเท็จจริงเป็นตามนั้น ให้มีคำสั่งงดการบังคับคดีภายในกำหนดเวลาที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาขอทั้งนี้ต้องไม่เกิน 1 ปี โดยให้เสนอขออนุญาตต่อผู้อำนวยการกอง ผู้อำนวยการสำนักงานบังคับคดีจังหวัดหรือสาขา แล้วแต่กรณี

และเมื่อครบกำหนดนัดแล้ว ถ้าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาประสงค์จะงดการบังคับคดีต่อไป ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งการบังคับคดีไว้โดยอาศัยหลักเกณฑ์ตามที่กล่าวมาข้างต้น แล้วแต่กรณี ส่วนกรณีครบกำหนดนัดแล้ว เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเพิกเฉยไม่มาแถลงความประสงค์ในการบังคับคดี ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีออกหมายนัดแจ้งให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาแถลงความประสงค์ในการบังคับคดีภายในวันเวลาที่กำหนด พร้อมระบุในหมายนัดด้วยว่า หากไม่มาแถลงความประสงค์ในการบังคับคดีภายในวันเวลาดังกล่าว เจ้าพนักงานบังคับคดีจะรายงานศาลเพื่อขอให้มีการสั่งถอนการบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 295 ทวิ เมื่อครบกำหนดนัดแล้วเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเพิกเฉย ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีออกหมายนัดพร้อมระบุข้อความดังกล่าวข้างต้นอีกครั้ง หากเจ้าหนี้ตามคำพิพากษายังคงเพิกเฉยอีก ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรายงานศาลเพื่อขอให้มีการสั่งถอนการบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 295 ทวิ ต่อไป

2.2 ลูกหนี้ตามคำพิพากษาขอให้งดการบังคับคดีตามมาตรา 293 เป็นการให้สิทธิแก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาฝ่ายเดียวในการที่จะยื่นคำร้องต่อศาล เพื่อให้ศาลมีคำสั่งงดการบังคับคดีไว้ ทั้งนี้ด้วยเหตุผลว่าตนได้ยื่นฟ้องเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเป็นคดีเรื่องอื่นในศาลเดียวกันนั้น ซึ่งศาลยังมีได้วินิจฉัยชี้ขาดและถ้าหากตนเป็นฝ่ายชนะจะทำให้ไม่ต้องมีการขายทอดตลาด

2.3 การบังคับคดีฝ่าฝืนต่อกฎหมาย มาตรา 296 บัญญัติถึงการงดการบังคับคดี เพราะมีการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย แยกออกเป็น 2 กรณี คือ

- ศาลออกคำบังคับ หมายบังคับคดีหรือคำสั่งฝ่าฝืนต่อกฎหมาย โดยมาตรา 296 วรรคหนึ่งบัญญัติให้ในกรณีที่คำบังคับ หมายบังคับคดีหรือคำสั่งศาลในชั้นบังคับคดีฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติแห่งลักษณะนี้ เมื่อศาลเห็นสมควรไม่ว่าเวลาใดก่อนการบังคับคดีได้เสร็จลง หรือเมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีรายงานต่อศาล หรือเมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือบุคคลภายนอกผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีซึ่งต้องเสียหายเพราะเหตุดังกล่าว ยื่นคำร้องต่อศาล ให้ศาลมีอำนาจที่จะสั่งเพิกถอนหรือแก้ไขคำบังคับ หมายบังคับคดี หรือคำสั่งดังกล่าวทั้งหมดหรือบางส่วน หรือมีคำสั่งอย่างใดตามที่เห็นสมควร

- เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการบังคับคดีฝ่าฝืนต่อกฎหมาย โดยมาตรา 296 วรรคสอง บัญญัติให้ภายใต้บังคับมาตรา 309 ทวิ วรรคสอง ถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการบังคับคดีฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติแห่งลักษณะนี้ เมื่อศาลเห็นสมควรไม่ว่าในเวลาใดก่อนการบังคับคดีได้เสร็จลง หรือเมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือบุคคลภายนอกผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีซึ่งต้องเสียหายเพราะเหตุดังกล่าว ยื่นคำร้องต่อศาล ให้ศาลมีอำนาจที่จะสั่งเพิกถอนหรือแก้ไขกระบวนการบังคับคดีทั้งปวงหรือวิธีการบังคับใดๆ โดยเฉพาะ หรือมีคำสั่งกำหนดวิธีการอย่างใดตามที่ศาลเห็นสมควร

นอกจากเจ้าพนักงานบังคับคดีจะงดการบังคับคดีเมื่อมีกรณีตามที่กล่าวมาแล้ว

ข้างต้น การงดการบังคับคดีในกรณีอื่นๆยังมีบัญญัติอยู่ในบทมาตราต่างๆอีกด้วย เช่น มาตรา 288 การร้องขอทรัพย์ซึ่งเป็นข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นในชั้นบังคับคดี อันถือว่าเป็นสาขาของคดีนั้น โดยให้สิทธิแก่บุคคลใดที่กล่าวอ้างว่าจำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ใช่เจ้าของทรัพย์สินที่ เจ้าพนักงานบังคับคดีได้ยึดไว้ที่จะร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ถูกยึดไว้นั้นได้ โดยเมื่อศาลรับคำร้องขอแล้ว เป็นหน้าที่ของผู้ร้องขอทรัพย์ที่จะนำส่งสำเนาคำร้องขอแก่โจทก์หรือเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาและจำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษา และเจ้าพนักงานบังคับคดี โดยเมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้รับสำเนาคำร้องดังกล่าวแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีมีหน้าที่ต้องงดการขายทอดตลาดหรือจำหน่ายทรัพย์สินนั้นไว้โดยผลของกฎหมาย ซึ่งไม่จำเป็นต้องให้ศาลมีคำสั่งอีก และ

3. การถอนการบังคับคดี มีมาตรา 295 เป็นบทบัญญัติทั่วไปว่าด้วยการถอนการบังคับคดี ซึ่งบัญญัติให้เจ้าพนักงานบังคับคดีถอนการบังคับคดีในกรณีต่อไปนี้

- เมื่อลูกหนี้ตามคำพิพากษาวางเงินหรือหาประกันโดยบทบัญญัติมาตรา 295 (1) ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีถอนการบังคับคดีนั้นเสียเองหรือโดยคำสั่งของศาล เมื่อลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้วางเงินต่อศาลหรือเจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นจำนวนพอชำระหนี้ตามคำพิพากษา พร้อมทั้งค่าฤชาธรรมเนียมแห่งคดีหรือค่าธรรมเนียมในการบังคับคดี หรือได้หาประกันมาให้จนเป็นที่พอใจของศาล สำหรับจำนวนเงินเช่นว่านี้

- ถ้าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้แจ้งไปยังเจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นหนังสือว่าตนสละสิทธิในการบังคับคดีนั้น

- ถ้าคำพิพากษาในระหว่างการบังคับคดีได้ถูกกลับในชั้นที่สุด หรือหมายบังคับคดีได้ถูกยกเลิกเสีย เมื่อศาลที่ออกหมายบังคับคดีได้ส่งคำสั่งให้แก่เจ้าพนักงานบังคับคดี แต่ถ้าคำพิพากษาในระหว่างการบังคับคดีนั้นได้ถูกกลับแต่เพียงบางส่วน การบังคับคดีอาจดำเนินการต่อไปจนกว่าเงินที่รวบรวมได้นั้นพอชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา

โดยในการถอนการบังคับคดีนั้น จะขอให้ถอนการบังคับคดีที่ได้ดำเนินการไปแล้วไม่ได้⁵¹ เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 950/2515 “เมื่อปรากฏว่าได้มีการขายทอดตลาดทรัพย์สินไปก่อนแล้วก่อนที่ศาลอุทธรณ์จะพิพากษา ศาลอุทธรณ์ไม่มีอำนาจสั่งให้งดการขายทอดตลาดอีกได้ และจะพิพากษาให้ยกเลิกคำสั่งศาลชั้นต้นที่อนุญาตให้ขายทอดตลาดรวมทั้งการขายทอดตลาดเสียก็ไม่ได้ เพราะไม่ใช่เรื่องการงดการบังคับคดี แต่เป็นการเพิกถอนการบังคับคดี”

นอกจากนั้นมาตรา 295 ทวิ ได้บัญญัติเรื่องการถอนการบังคับคดีไว้ว่า “ถ้าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเพิกเฉยไม่ดำเนินการบังคับคดีภายในระยะเวลาที่เจ้าพนักงานบังคับคดีกำหนดให้เจ้าพนักงานบังคับคดีขอให้ศาลสั่งถอนการบังคับคดีนั้นเสีย” ซึ่งจะต้องเป็นกรณีที่เจ้าพนักงาน

⁵⁰ สมชัย ทีฆาอุตมกร, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 3 อุทธรณ์และฎีกา มาตรา 223 ถึงมาตรา 252 ภาค 4 วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาและการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง มาตรา 253 ถึงมาตรา 323 และตารางท้าย, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดจิรัชการพิมพ์, 2547), น.630.

⁵¹ เพิ่งอ้าง, น.708.

จะเห็นได้ว่าการระงับการบังคับคดีหรือการยุติการบังคับคดีนั้น เจ้าพนักงานบังคับคดีไม่สามารถที่จะดำเนินการได้เองตามอำเภอใจ แต่ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น

4.6 ค่าธรรมเนียมของการบังคับคดี

ค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 153 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง(ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2551 บัญญัติว่า “ค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดี ได้แก่ ค่าธรรมเนียมในการบังคับคดี ค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง และค่าเช่าที่พักของเจ้าพนักงานบังคับคดี ตลอดจนค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ในการบังคับคดีบรรดาที่กฎหมายบังคับให้ชำระ

ค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดีให้เจ้าหนี้ผู้ขอบังคับคดีนั้นเป็นผู้ชำระ

การชำระค่าธรรมเนียมในการบังคับคดี ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีออกใบรับให้

ในกรณีที่มีการเข้าดำเนินการบังคับคดีต่อไปตามมาตรา 290 วรรคแปดหรือมาตรา 291(2) ให้เจ้าหนี้ผู้ขอดำเนินการบังคับคดีต่อไปเป็นผู้ชำระค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดี เฉพาะทรัพย์สินในส่วนที่ดำเนินการบังคับคดีต่อไป”

ตามบทบัญญัติดังกล่าวเป็นเรื่องการชำระค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดีซึ่งตามวรรคหนึ่ง อาจแบ่งค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดีออกได้เป็น⁵³

1. ค่าธรรมเนียมในการบังคับคดี
2. ค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทางและค่าเช่าที่พักของเจ้าพนักงานบังคับคดี
3. ค่าใช้จ่ายในการบังคับคดีที่กฎหมายบังคับให้ชำระ

⁵² เอื้อน ชุนแก้ว, คู่มือการศึกษาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4 ว่าด้วยวิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาและการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง, พิมพ์ครั้งที่ 1 (2553), น.211.

⁵³ ไพโรจน์ วายุภาพ, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 บททั่วไป, น.562.

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าค่าธรรมเนียมของเจ้าพนักงานบังคับคดีนั้นเป็นค่าธรรมเนียมในการบังคับคดีซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของค่าธรรมเนียมในการบังคับคดีเท่านั้น โดยในการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดี กรมบังคับคดี ไม่ว่าจะเป็นการยึด อาศัย หรือจำหน่ายทรัพย์สิน มีการกำหนดให้ต้องมีการชำระค่าธรรมเนียมของเจ้าพนักงานบังคับ และมาตรา 153/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งแก้ไขโดยมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2551 ก็กำหนดว่า “ค่าธรรมเนียมในการบังคับคดีมาตรา 153 ให้ชำระตามวิธีการและอัตราที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายนี้ หรือตามวิธีการและอัตราที่กฎหมายอื่นบังคับไว้” ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมเจ้าพนักงานบังคับคดีไว้ในตาราง 5 ค่าธรรมเนียมเจ้าพนักงานบังคับคดีซึ่งประกอบด้วย

1. ค่าธรรมเนียมขายทอดตลาดหรือจำหน่ายโดยวิธีอื่นซึ่งทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดในอัตราร้อยละ 3 ของจำนวนเงินที่ขายหรือจำหน่ายได้ เช่น คดีมีการยึดที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างและขายทอดตลาดได้เป็นเงิน 1,000,000 บาท การคิดค่าธรรมเนียมให้คิดร้อยละ 3 จาก 1,000,000 บาท ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่ขายได้โดยยังไม่ต้องหักค่าใช้จ่าย อย่างไรก็ตามในกรณีที่ที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างดังกล่าวมีชื่อบุคคลอื่นเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วมกับลูกหนี้ตามคำพิพากษาดังนั้น ได้มีแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายเงินในคดีแพ่ง ลงวันที่ 27 ธันวาคม 2549 ข้อ 3.1-3.3 กำหนดให้คิดค่าธรรมเนียมเฉพาะส่วนของลูกหนี้ตามคำพิพากษาเท่านั้น

2. ค่าธรรมเนียมจ่ายเงินที่ยึดหรืออายัดแก่เจ้าหนี้ในอัตราร้อยละ 2 ของจำนวนเงินที่ยึดหรืออายัด เช่น มีการอายัดเงินเดือนของลูกหนี้ตามคำพิพากษาเข้ามาในคดี เมื่อทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายเงิน เพื่อจ่ายให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาผู้ขออายัด จะต้องคิดค่าธรรมเนียมในอัตราร้อยละ 2 ของจำนวนเงินที่อายัดได้

3. ค่าธรรมเนียมเมื่อยึดทรัพย์สินซึ่งไม่ใช่ตัวเงินแล้วไม่มีการขายหรือจำหน่าย ในอัตราร้อยละ 2 ของราคาทรัพย์สินที่ยึด ซึ่งหลักการของค่าธรรมเนียมนี้ คือ คิดจากราคาทรัพย์สินที่ยึดซึ่งก็คือราคาประเมินของเจ้าพนักงานบังคับคดีนั่นเอง อย่างไรก็ตามกรณีนี้มีข้อยกเว้นบางประการซึ่งกำหนดไว้ในแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการทำบัญชีแสดงรายการรับจ่ายเงินในคดีแพ่ง ลงวันที่ 27 ธันวาคม 2549 ข้อ 12 ที่ว่าการคิดค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขายให้คิดจากราคาประเมินขณะยึดของเจ้าพนักงานบังคับคดีเปรียบเทียบกับยอดหนี้ตามหมายบังคับคดีโดยคิดดอกเบี้ยถึงวันที่วางชำระค่าธรรมเนียม หากจำนวนเงินได้น้อยกว่าให้ใช้จำนวนนั้นเป็น

เมื่อพิจารณาจากข้อ 3 ตาราง 5 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประกอบกับแนวปฏิบัติทั้ง 2 ข้อดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการคิดค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขาย หรือจำหน่าย จะคิดจากราคาทรัพย์สินที่ยึด แต่หากเปรียบเทียบราคาประเมินของเจ้าพนักงาน บังคับคดี ซึ่งถือเป็นราคาทรัพย์สินที่ยึดกับยอดหนี้ตามหมายบังคับคดี ซึ่งคำนวณถึงวันถอนการ ยึดทรัพย์สิน หากจำนวนเงินได้น้อยกว่าให้ใช้จำนวนนั้นเป็นฐานในการคิดค่าธรรมเนียม

นอกจากนี้คำสั่งกรมบังคับคดี ที่ 452/2548 เรื่องการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการยึด ทรัพย์สิน ลงวันที่ 8 กันยายน 2548 ข้อ 10 กำหนดว่า เมื่อดำเนินการยึดทรัพย์สินแล้วมีกรณีที่ จะต้องแก้ไขราคาประเมินขณะยึดใหม่ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งราคาประเมินใหม่ดังกล่าวแก่ ผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีโดยระบุในหมายแจ้งด้วยว่าหากไม่เห็นชอบด้วยกับราคาประเมิน ดังกล่าวให้ได้แย้งคัดค้านภายในกำหนด 8 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง มิเช่นนั้นจะถือว่าผู้รับแจ้ง เห็นชอบด้วยกับราคาประเมิน และเจ้าพนักงานบังคับคดีจะถือราคาประเมินดังกล่าวเป็นเกณฑ์ ในการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขายหรือจำหน่าย ซึ่งกรณีเช่นนี้เจ้าพนักงานบังคับ คดีและนักบัญชีจะต้องหมายเหตุไว้ให้ชัดเจนเพื่อใช้เป็นฐานในการคำนวณค่าธรรมเนียม

4. ค่าธรรมเนียมเมื่อยึดหรืออายัดเงิน หรืออายัดทรัพย์สินแล้วไม่มีการขายหรือ จำหน่าย ในอัตราร้อยละ 1 ของจำนวนเงินที่ยึดหรืออายัด หรือราคาทรัพย์สินที่อายัด ซึ่งมีแนว ปฏิบัติเกี่ยวกับการทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายเงินในคดีแพ่ง ลงวันที่ 27 ธันวาคม 2549 ข้อ 14 กำหนดแนวทางในการคิดค่าธรรมเนียมดังกล่าวซึ่งสอดคล้องกับแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการอายัด ทรัพย์สิน ลงวันที่ 23 กรกฎาคม 2551 ข้อ 11 กำหนดให้คิดค่าธรรมเนียมในอัตราร้อยละ 1 จากจำนวนเงินดังต่อไปนี้

1. อายัดเงินเดือน ค่าจ้าง หรือรายได้อื่นที่มีลักษณะจ่ายเพื่อตอบแทนการทำงาน เป็นรายเดือน ให้คิดค่าธรรมเนียมจากจำนวนเงินที่แจ้งอายัดไป เช่น เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา แกลงอายัดเงินเดือนของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งมีสิทธิได้รับจากบริษัท ก โดยระบุอัตรา เงินเดือนที่ลูกหนี้มีสิทธิได้รับเดือนละ 24,000 บาท เจ้าพนักงานบังคับคดีพิจารณาแล้วแจ้งอายัด เงินเดือนไปในอัตราร้อยละ 30 เมื่อเจ้าหนี้แกลงขอถอนการอายัดในการคิดค่าธรรมเนียมจะคิด ในอัตราร้อยละ 1 ของจำนวนเงินที่แจ้งอายัดไป คือ ร้อยละ 1 ของร้อยละ 30 ของ 24,000 บาท คือ ร้อยละ 1 ของ 8,000 บาท แม้ว่าบริษัท ก จะจัดส่งเงินเดือนของลูกหนี้มาให้มากหรือน้อยกว่า 8,000 บาทหรือยังมิได้มีการส่งเงินเข้ามาก็ตาม

ทั้งนี้ หากบริษัท ก ได้ส่งเงินของลูกหนี้เข้ามาแล้วจำนวนหนึ่ง เมื่อมีการขอถอนการ อายัดโดยเจ้าหนี้ประสงค์จะขอรับเงินที่ได้อายัดมาแล้วด้วย กรณีเช่นนี้ นักบัญชีจะจัดทำบัญชี แสดงรายการรับ-จ่ายเงิน โดยคิดค่าธรรมเนียมตามข้อ 2 คือ อัตราร้อยละ 2 ของเงินที่ได้อายัด มาแล้วด้วย แต่หากเจ้าหนี้ไม่ประสงค์จะรับเงินดังกล่าว นักบัญชีจะจัดทำรายงานเพื่อคืนเงิน ดังกล่าวให้ลูกหนี้ โดยคิดค่าธรรมเนียมตามข้อ 4 คือ อัตราร้อยละ 1 ด้วยเช่นกัน

ข้อสังเกตประการหนึ่ง คือ กรณีอายัดเงินเดือนนี้ เจ้าหนี้ควรที่จะแกลงอัตรา เงินเดือนที่ชัดเจนเพื่อประกอบในการคิดค่าธรรมเนียมได้ถูกต้อง

2. อายัดเงินเบี้ยขยัน ค่าล่วงเวลา หรือรายได้อื่นที่มีลักษณะจ่ายเพื่อตอบแทนกรณี ออกจากงานให้คิดค่าธรรมเนียมจากจำนวนเงินที่ส่งมา หากยังไม่มีมีการส่งเงินไม่ต้องเรียกเก็บ ค่าธรรมเนียม

3. อายัดเงินคราวเดียว เช่น สิทธิเรียกร้องตามสัญญาหรือเงินฝากในบัญชีสถาบัน การเงินให้คิดค่าธรรมเนียมจากจำนวนเงินที่ส่งมา หากยังไม่มีมีการส่งเงินตามอายัดให้เจ้าหนี้ตาม คำพิพากษาส่งหลักฐานแสดงถึงความมีอยู่ของเงินที่อายัดเพื่อประกอบการพิจารณาค่าธรรมเนียม หากเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาส่งไม่ได้ให้คิดค่าธรรมเนียมร้อยละ 1 ของจำนวนเงินที่ขออายัด

3. อายัดเงินปันผล เงินเฉลี่ยคืน และเงินค่าหุ้นให้คิดค่าธรรมเนียมจากจำนวนเงิน ที่ส่งมา หากยังไม่มีมีการส่งเงินตามอายัดให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาส่งหลักฐานที่แสดงถึงความมี อยู่ของเงินที่อายัดเพื่อประกอบการพิจารณาค่าธรรมเนียม หากเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาส่ง ไม่ได้ให้คิดค่าธรรมเนียมร้อยละ 1 ของหนี้คงเหลือตามหมายบังคับคดี

การคิดค่าธรรมเนียมดังกล่าวข้างต้นให้คิดจากจำนวนเงินเพียงไม่เกินหนี้คงเหลือ ตามหมายบังคับคดีเท่านั้น

5. ค่าธรรมเนียมขายโดยวิธีประมูลระหว่างคู่ความในอัตราร้อยละ 2 ของราคาประมูลสูงสุด

ซึ่งประเภทและอัตราค่าธรรมเนียมดังกล่าวข้างต้น เป็นข้อสำคัญประการหนึ่งที่กรมบังคับคดีต้องให้ความสำคัญในการพิจารณาเพื่อมิให้เกิดข้อผิดพลาด อันอาจจะส่งผลต่อทั้งคู่ความในคดีให้ต้องชำระค่าธรรมเนียมสูงกว่าความเป็นจริงหรืออาจจะทำให้การเรียกเก็บต่ำกว่าความเป็นจริงหรือไม่มีการเรียกเก็บ เป็นเหตุให้ภาคราชการได้รับความเสียหาย ซึ่งทางกรมบังคับคดีได้มีแนวปฏิบัติและมีคำสั่งกรมบังคับคดีกำหนดเกี่ยวกับการคิดค่าธรรมเนียมต่างๆ ประกอบด้วย⁵⁴

1. คำสั่งกรมบังคับคดีที่ 452/2548 เรื่องการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการยึดทรัพย์ ลงวันที่ 8 กันยายน 2548 ข้อ 10 “เมื่อดำเนินการยึดทรัพย์แล้วมีกรณีที่จะต้องแก้ไขราคาประเมินขณะยึดใหม่ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งราคาประเมินใหม่ดังกล่าวแก่ผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีโดยระบุในหมายแจ้งด้วยว่าหากไม่เห็นชอบด้วยกับราคาประเมินดังกล่าวให้ได้แย้งคัดค้านภายในกำหนด 8 วันนับจากวันที่ได้รับแจ้ง มิเช่นนั้นจะถือว่าผู้รับแจ้งเห็นชอบด้วยกับราคาประเมิน และเจ้าพนักงานบังคับคดีจะถือว่าราคาประเมินดังกล่าวเป็นเกณฑ์ในการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขายหรือจำหน่าย”

2. แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายเงินในคดีแพ่ง ลงวันที่ 27 ธันวาคม 2549 ข้อ 3,12,13 และ 14

ข้อ 3. “การทำบัญชีแสดงรายการรับจ่ายเงินในกรณีมีผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วมหรือไม่มีชื่อเป็นจำเลยร่วม

3.1 ในกรณีขายทอดตลาดอสังหาริมทรัพย์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษาและผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วมโดยการจำนองติดไป การทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่ายให้กันส่วนของผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วมไว้ การคิดค่าธรรมเนียมขายทอดตลาดให้คิดเฉพาะส่วนของลูกหนี้ตามคำพิพากษา

3.2 กรณีบังคับจำนองทั้งแปลง เมื่อขายทอดตลาดได้แล้วให้จ่ายเงินให้ผู้รับจำนองไปจนครบหนี้จำนองก่อน การคิดค่าธรรมเนียมขายทอดตลาดให้คิดจากราคาขายทอดตลาดทั้งแปลง

⁵⁴ หนูใจ ศรีวังพล, “ค่าธรรมเนียมเจ้าพนักงานบังคับคดี,” วารสารกรมบังคับคดี, เล่ม 68, ปีที่ 12, น.27-31 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2551).

3.3 กรณีผู้รับจ้างของฟ้องลูกหนี้ตามคำพิพากษาคนเดียวแต่ในสัญญาจ้างมีชื่อผู้จ้างคนอื่นด้วยการทำบัญชีแสดงรายการรับจ่ายเงินให้ทำบัญชีเฉพาะส่วนของลูกหนี้ตามคำพิพากษาและให้กันส่วนของผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วมไว้ การคิดค่าธรรมเนียมขายทอดตลาดให้คิดเฉพาะส่วนของลูกหนี้ตามคำพิพากษา

3.4 กรณีมีเงินค่าภาษีค้ำผู้ซื้อให้หักจากเงินที่กันให้ผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วมด้วย”

ข้อ 12. “การคิดค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขาย ให้คิดจากราคาประเมินขณะยึดของเจ้าพนักงานบังคับคดีเปรียบเทียบกับยอดหนี้ตามหมายบังคับคดีโดยคิดดอกเบี้ยถึงวันที่วางชำระค่าธรรมเนียม หากจำนวนเงินได้น้อยกว่าให้ใช้จำนวนนั้นเป็นฐานในการคิดค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขาย

กรณีมีการขายทอดตลาดทรัพย์สินได้บางส่วน ต่อมา มีการถอนการยึดทรัพย์สินที่เหลือการคิดค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขายให้คิดเปรียบเทียบกับยอดหนี้คงเหลือตามหมายบังคับคดี”

ข้อ 13. “กรณีอื่นๆ

13.1 กรณีรับเงินมัดจำหรือเงินที่ชำระราคาบางส่วนแล้วนำทรัพย์สินออกขายทอดตลาดใหม่ ในการทำบัญชีแสดงรายการรับ-จ่าย ให้คิดค่าธรรมเนียมตามตาราง 5 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจากเงินที่รับมัดจำหรือเงินที่ชำระราคาบางส่วน และเงินที่ได้จากการขายทอดตลาด ส่วนค่าอากรปิดใบรับเงินให้คิดจากการขายได้ครั้งใหม่

13.2 กรณีรับเงินมัดจำหรือเงินที่ชำระราคาบางส่วนเมื่อมีการถอนการยึด หรือกรณีค้ำเงินมัดจำหรือเงินที่ชำระราคาบางส่วนที่รับไว้ให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา ให้คิดค่าธรรมเนียมตามตาราง 5 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจากเงินที่รับมัดจำหรือเงินที่ชำระราคาบางส่วน”

ข้อ 14. “การคิดค่าธรรมเนียมอายัดเงินหรือทรัพย์สินแล้วไม่มีการขายหรือจำหน่ายให้คิดค่าธรรมเนียมร้อยละ 1 จากจำนวนเงินดังต่อไปนี้

14.1 อายัดเงินเดือน ค่าจ้างหรือรายได้อื่นที่มีลักษณะจ่ายเพื่อตอบแทนการทำงานเป็นรายเดือน ให้คิดค่าธรรมเนียมถอนอายัดจากจำนวนเงินที่แจ้งอายัดไป

14.2 อายัดเงินเบี่ยชยัน ค่าล่วงเวลา หรือรายได้อื่นที่มีลักษณะจ่ายเพื่อตอบแทนการทำงานเป็นครั้งคราว โบนัส เงินตอบแทนกรณีออกจากงานให้คิดค่าธรรมเนียมจากจำนวนเงินที่ส่งมา หากยังไม่มีการส่งเงินไม่ต้องเรียกเก็บค่าธรรมเนียม

14.3 อายัดเงินคราวเดียว เช่น สิทธิเรียกร้องตามสัญญาหรือเงินฝากในบัญชีสถาบันการเงิน ให้คิดค่าธรรมเนียมจากจำนวนเงินที่ส่งมา หากยังไม่มี การส่งเงินตามอายัดให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาส่งหลักฐานแสดงถึง ความมีอยู่ของเงินที่อายัดเพื่อประกอบการพิจารณา คำนวณค่าธรรมเนียม หากเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาส่งไม่ได้ให้คิดค่าธรรมเนียมร้อยละ 1 ของจำนวนเงินที่ขออายัด

การคิดค่าธรรมเนียมดังกล่าวข้างต้นให้คิดจากจำนวนเงินเพียงไม่เกินหนึ่งครั้งเหลือตามหมายบังคับคดี”

3. แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการยึดทรัพย์ ชับไล่ รื้อถอนและจำหน่ายทรัพย์สิน ลงวันที่ 23 กรกฎาคม 2551 ข้อ 9 “การคิดค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขายในกรณีใช้ฐานจากหนี้ตามหมายบังคับคดีให้คิดคำนวณถึงวันถอนการยึดทรัพย์ หากมีการชำระหนี้ภายนอกเพื่อนำมาหักจากยอดหนี้ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องแถลงไว้ตั้งแต่ในชั้นยื่นคำขอยึดทรัพย์ก่อนออกไปยึดทรัพย์ หรือบันทึกในรายงานการยึดทรัพย์ของเจ้าพนักงานบังคับคดีให้ปรากฏชัดเจนว่าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาผู้นายึดได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้ตามคำพิพากษาไปก่อนแล้วเป็นจำนวนเท่าใดจึงจะนำมาคิดหักยอดหนี้ให้ ทั้งนี้เพื่อมิให้เป็น การหลีกเลี่ยงค่าธรรมเนียมได้ กรณีมีการชำระหนี้ภายหลังจากที่ได้ดำเนินการบังคับคดีแล้ว ในการคิดค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขายไม่ให้นำเงินดังกล่าวมาหักออกจากจำนวนหนี้ตามหมายบังคับคดี”

4. แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการอายัดทรัพย์สินลงวันที่ 23 กรกฎาคม 2551 ข้อ 11 “การคิดค่าธรรมเนียมอายัดเงินหรือทรัพย์สินแล้วไม่มีการขายหรือจำหน่าย ให้คิดค่าธรรมเนียมร้อยละ 1 จากจำนวนเงินดังต่อไปนี้

11.1 อายัดตามข้อ 2.1 ให้คิดค่าธรรมเนียมจากจำนวนเงินที่แจ้งอายัดไป

11.2 อายัดตามข้อ 2.2 , 2.3 และเงินตอบแทนกรณีออกจากการ ให้คิดค่าธรรมเนียมจากจำนวนที่ส่งมา หากยังไม่มี การส่งเงินไม่ต้องเรียกเก็บค่าธรรมเนียม

11.3 อายัดตามข้อ 2.4 เช่น สิทธิเรียกร้องตามสัญญา หรือเงินฝากในบัญชีสถาบันการเงินให้คิดค่าธรรมเนียมจากจำนวนเงินที่ส่งมา หากยังไม่มี การส่งเงินตามอายัดให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาส่งหลักฐานที่แสดงถึง ความมีอยู่ของเงินที่อายัดเพื่อประกอบการพิจารณา คำนวณค่าธรรมเนียม หากเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาส่งไม่ได้ให้คิดค่าธรรมเนียมร้อยละ 1 ของจำนวนเงินที่ขออายัด

11.4 อายัดตามข้อ 2.5 และข้อ 2.6 ให้คิดค่าธรรมเนียมจากจำนวนเงินที่ส่งมา หากยังไม่มี การส่งเงินตามอายัดให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาส่งหลักฐานที่แสดงถึง ความมีอยู่ของ

นอกจากการคำนึงถึงอัตราค่าธรรมเนียมและวิธีการคิดดังที่กล่าวข้างต้นแล้ว ข้อควรคำนึงประการสำคัญอีกประการ คือ การนำตาราง 5 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในปัจจุบันมาใช้นั้น จะต้องนำมาใช้กับคดีที่ได้ยื่นฟ้องไว้นับแต่วันที่ 28 กรกฎาคม 2548 เท่านั้น หากคดีใดได้ยื่นฟ้องไว้ก่อนวันที่ 28 กรกฎาคม 2548 อันเป็นวันที่พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2548 ใช้บังคับ ให้ใช้ตาราง 5 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ใช้บังคับอยู่ในวันที่มีการฟ้องคดีบังคับแก่การบังคับคดีดังกล่าว ซึ่งแสดงได้ดังตารางดังนี้

ค่าธรรมเนียม	คดีที่ได้ยื่นฟ้องไว้ก่อน 28 กรกฎาคม 2548 จำนวน	คดีที่ได้ยื่นฟ้องนับแต่ 28 กรกฎาคม 2548 จำนวน
1. ข่ายทอดตลาดหรือจำหน่ายโดยวิธีอื่นซึ่งทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด	ร้อยละ 5 ของจำนวนเงินที่ขายหรือจำหน่ายได้	ร้อยละ 3 ของจำนวนเงินที่ขายหรือจำหน่ายได้
2. จ่ายเงินที่ยึดหรืออายัดแก่เจ้าหนี้	ร้อยละ 3.5 ของจำนวนเงินที่ยึดหรืออายัด	ร้อยละ 2 ของจำนวนเงินที่ยึดหรืออายัด
3. เมื่อยึดทรัพย์สิน ซึ่งไม่ใช่ตัวเงินแล้วไม่มีการขายหรือจำหน่าย	ร้อยละ 3.5 ของราคาทรัพย์สินที่ยึด	ร้อยละ 2 ของราคาทรัพย์สินที่ยึด
4. เมื่อยึดหรืออายัดเงินหรืออายัดทรัพย์สินแล้วไม่มีการขายหรือจำหน่าย	ร้อยละ 1 ของจำนวนที่ยึดหรืออายัด หรือราคาทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด	ร้อยละ 1 ของจำนวนที่ยึดหรืออายัด หรือราคาทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด
5. ข่ายโดยวิธีประมูลระหว่างคู่ความ	ร้อยละ 3 ของราคาประมูลสูงสุด	ร้อยละ 2 ของราคาประมูลสูงสุด

นอกจากนี้ การนำตาราง 5 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ นอกจากการใช้บังคับกับการบังคับคดีแพ่งแล้ว ยังนำไปใช้ในการบังคับคดีกับนายประกันใน คดีอาญาด้วย ดังจะเห็นได้จากแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบังคับคดีนายประกัน ลงวันที่ 31 สิงหาคม 2549 ข้อ 4 กำหนดว่า ค่าธรรมเนียมในการบังคับคดีนายประกันเป็นไปตามตาราง 5 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ดังนั้น หากเป็นการบังคับคดีแต่ทรัพย์สินของนายประกันไม่ว่าจะเป็นการยึดอายัด หรือจำหน่ายทรัพย์สิน การคิดค่าธรรมเนียมต่างๆ จึงอ้างอิงจากตาราง 5 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและคำสั่งกรมบังคับคดี รวมถึงแนวปฏิบัติดังที่กล่าวข้างต้น

อย่างไรก็ตามมีการบังคับคดีบางประเภทที่ได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียม อาทิเช่น

1. การบังคับคดีในคดีของศาลแรงงาน ซึ่งได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 27 ซึ่งบัญญัติว่าการยื่นคำฟ้องตลอดจนการดำเนินการกระบวนพิจารณาใดๆ ในศาลแรงงาน ให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องชำระค่าฤชาธรรมเนียมประกอบกับระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดี พ.ศ. 2522 ข้อ 49/2 ซึ่งกำหนดว่าเงินค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดีให้เบิกจากงบประมาณของกรมบังคับคดีในกรณีที่ไม่มีสำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ตั้งอยู่ ให้เบิกจากงบประมาณของกระทรวงยุติธรรม

2. การบังคับคดีในคดีคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวงตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 วรรค 2 ซึ่งบัญญัติว่าในการดำเนินคดีในศาลให้เจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจฟ้องเรียกทรัพย์สินหรือค่าเสียหายให้แก่ผู้บริโภคที่ร้องขอได้ด้วยและในการนี้ให้ได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง

3. การบังคับคดีในคดีที่บรรษัทบริหารสินทรัพย์ไทยเข้าเป็นผู้ซื้อทรัพย์ตามพระราชกำหนดบรรษัทบริหารสินทรัพย์ไทย พ.ศ. 2544 ข้อ 29 วรรค 2 ซึ่งบัญญัติว่า เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง และนอกจากที่ได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะในพระราชกำหนดนี้แล้ว การโอนทรัพย์สินหรือสิทธิเรียกร้องของบรรษัทบริหารสินทรัพย์ไทยให้แก่บุคคลใดหรือรับโอนทรัพย์สินหรือสิทธิเรียกร้องของบุคคลใดมาเป็นของบรรษัทบริหารสินทรัพย์การที่บรรษัทบริหารสินทรัพย์ มีรายได้จากการใดๆ หรือการดำเนินการของบรรษัทบริหารสินทรัพย์ก่อให้เกิดรายได้แก่บุคคลใด อันมิได้มีลักษณะเป็นเงินเดือน ค่าจ้าง หรือรายได้อื่นตามที่คณะกรรมการกำหนด ถ้ามีกฎหมาย เศรษฐบัญญัติ ข้อบัญญัติ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือประการใดๆ กำหนดให้ต้องเสียภาษี

4. คดีค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญาข้อ 49/5 เงินค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดี ให้เบิกจากงบประมาณของกรมบังคับคดี

5. คดีป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ม.35 วรรค 4 การบังคับคดีในการเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย มิให้เรียกค่าธรรมเนียม

นอกจากนั้นในส่วนของการใช้วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาที่ดำเนินการโดยเจ้าพนักงานบังคับคดี ซึ่งได้แก่ กรณีที่มีการยึดหรืออายัดทรัพย์สินชั่วคราวก่อนพิพากษา ตามมาตรา 254(1) ถ้าหากต่อมาได้มีการเพิกถอนคำสั่งให้ยึดหรืออายัดดังกล่าว กรณีนี้โจทก์จะต้องเสียค่าธรรมเนียมเจ้าพนักงานบังคับคดีตามมาตรา 149 และตาราง 5 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กล่าวคือ แม้จะเป็นการยึดหรืออายัดทรัพย์สินชั่วคราวก่อนพิพากษาและโจทก์ไม่ได้รับประโยชน์จากการถอนการยึดหรืออายัดนั้นก็ตาม แต่เมื่อมีการถอนการยึดหรืออายัดแล้ว ก็ต้องเสียค่าธรรมเนียมเจ้าพนักงานบังคับคดีเช่นเดียวกับการยึดหรืออายัดทรัพย์สินเพื่อบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง⁵⁵ แต่ถ้าหากเป็นเพียงการห้ามชั่วคราวมิให้จำเลยโอนขาย ยักยอก หรือจำหน่ายที่ดินที่พิพาทตามมาตรา 254(2) และยังไม่มีกรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีเข้ามาอายัดที่ดินพิพาท ซึ่งต่อมาเมื่อมีการถอนคำสั่งห้ามชั่วคราวดังกล่าวแล้ว กรณีไม่อยู่ในบังคับของตาราง 5 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ที่โจทก์จะต้องเสียค่าธรรมเนียมเจ้าพนักงานบังคับคดี⁵⁶ แต่อย่างไรก็ตามหากโจทก์ขอให้ศาลชั้นต้นยึดที่ดินของจำเลยไว้ชั่วคราวก่อนพิพากษา ต่อมาโจทก์ในคดีอื่นใช้สิทธิที่เหนือกว่าในฐานะที่เป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาบังคับคดีเอาแก่ที่ดินดังกล่าวไปก่อน ถือได้ว่าการยึดที่ดินตามคำขอของโจทก์คดีนี้เป็นอันยกเลิกไปในตัว เพราะเป็นการพ้นวิสัยที่โจทก์จะบังคับคดีเอาแก่ที่ดินดังกล่าวต่อไปได้ ทั้งโจทก์อื่น(เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา)ย่อมต้องเสียค่าธรรมเนียมขายทอดตลาดอยู่แล้ว โจทก์จึงไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมยึดแล้วไม่มีการขายสำหรับที่ดินแปลงเดียวกันนี้ ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1001/2529

⁵⁵ ฤชดา พงษ์ไชตชัย, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4 วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2547), น.209.

⁵⁶ เฟิงอ้าง, น.212.

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าในการคิดค่าธรรมเนียมเจ้าพนักงานบังคับคดีนั้น มีบทบัญญัติของกฎหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดไว้เพียงไม่กี่มาตรา ประกอบตาราง 5 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่มีข้อรายละเอียดในทางปฏิบัติที่สำคัญหลายประการ นอกจากนี้ยังมีการบังคับคดีบางประเภทที่ได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมในการบังคับคดีอีกด้วย